

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**JULİUS-CLAUDİUS’LAR DÖNEMİNDE
ROMA İMPARATORLUĞU’NUN
ANADOLU POLİTİKASI**

Yüksek Lisans Tezi

Nuray MAMMADLI

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKŞAR

SAMSUN

2023

TEZ KABUL VE ONAYI

Nuray MAMMADLI tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKŞAR danışmanlığında hazırlanan “JULIUS-CLAUDIUS’LAR DÖNEMİNDE ROMA İMPARATORLUĞU’NUN ANADOLU POLİTİKASI” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 8.11.2023 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	Sonuç
Başkan	Doç. Dr. Özlem GENÇ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Orta Çağ Tarihi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Aytun YAZGI Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKŞAR Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı	☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Ahmet TABAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet ☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

23/06/2023

Nuray MAMMADLI

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: JULIUS-CLAUDIUS'LAR DÖNEMİNDE ROMA İMPARATORLUĞU'NUN ANADOLU POLİTİKASI

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 07.07.2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 8

Tek kaynak oranı : % 2 çıkmıştır.

07/07/2023

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKŞAR

ÖZET

JULIUS-CLAUDIUS'LAR DÖNEMİNDE ROMA İMPARATORLUĞU'NUN ANADOLU POLİTİKASI

Nuray MAMMADLI
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tarih Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Haziran/2023
Danışman: Dr.Öğr. Üyesi Ahmet AKŞAR

Julius-Claudius hanedanı üyesi olan Augustus'tan Nero'ya kadar olan ilk beş imparatorunu ele alan bu çalışma Julius Claudius İmparatorlarının Anadolu topraklarında yaptığı icraatlara odaklanacaktır. Anadolu, kurulan eyaletler, bağımlı krallıklar, sınır düzenlemeleri ve Tanrı-İmparator anlayışı antik kaynaklar esas alınarak ele alınacaktır.

Türkiye'de ve çeşitli dillerde dünyada Roma tarihi yoğun olarak çalışan bir alandır. Bu çalışmalar, bazen savaşlar, isyanlar, lejyonlar, eyaletler veya arkeoloji temelli özel bir konu üzerine olabildiği gibi bazen de daha geniş bir açıdan ele alınarak, Anadolu veya Asia, Bithynia ve Pontus, Galatia gibi eyaletler üzerine olmaktadır. Çalışmamız, bu açıdan biraz daha geniş perspektiften Julius Claudius hanedanı imparatorları dönemindeki olaylara odaklanacaktır.

Roma'nın Anadolu'ya ilgisi, Anadolu'daki toprakların Roma siyasetindeki ve ekonomisindeki yeri ve önemi, Roma İmparatorluğu'nun bu bölgeleri elde tutmak için yaptığı düzenlemeler ve savaşlar çalışmamızın esasını oluşturacaktır. Ayrıca ilk beş Roma imparatorunun yaptığı idari düzenlemeler çerçevesinde kurdukları kentlere ve kolonilere de yer verilecektir. Bu önemli bilgiler de çalışmamızda bulunmakta ve geçmişten günümüze ışık tutan Tanrı-İmparator anlayışını aydınlatan Neokoros unvanına da antik ve klasik kaynaklar üzerinden ilerleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Julius-Claudiuslar, Anadolu, Eyaletler, Bağımlı Krallıklar, Kentler-Koloniler.

ABSTRACT

THE ANATOLIAN POLICY OF THE ROMAN EMPIRE UNDER JULIUS- CLAUDIUS

Nuray MAMMADLI
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of History
Master, June/2023
Supervisor: Dr. Ahmet AKŞAR

This study will focus on the first five emperors of the Roman Empire from Augustus, a member of the Julius Claudius dynasty, to Nero, and will focus on the actions of the Roman Empire in Anatolia. Anatolia, provinces, dependent kingdoms, border arrangements, and the God-Emperor understanding will be discussed based on ancient sources.

Roman history is an intensively studied field in Turkey and around the world in various languages. These studies are sometimes on wars, rebellions, legions, provinces or a special subject based on archaeology, and sometimes on Anatolia or provinces such as Asia, Bithynia and Pontus, Galatia. In this respect, our study will focus on events during the reign of the emperors of the Julius Claudian dynasty from a slightly broader perspective.

Rome's interest in Anatolia, the place and importance of the lands in Anatolia in Roman politics and economy, the arrangements and wars the Roman Empire made to hold these regions will form the basis of our study. In addition, the cities and colonies established by the first five Roman emperors within the framework of their administrative arrangements will also be included. This important information is also included in our study and we will proceed to the title of Neokoros, which illuminates the understanding of the God-Emperor from the past to the present, through ancient and classical sources.

Keywords: Julius-Claudians, Anatolia, States, Dependent Kingdoms, Cities-Colonies

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	3
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı	3
1.4. Araştırmanın Kaynakları	4
2. JULIUS-CLAUDIUS İMPARATORLARI	8
2.1. Augustus.....	8
2.2. Tiberius	15
2.3. Caligula	20
2.4. Claudius	23
2.5. Nero.....	26
3. JULIUS-CLAUDIUS İMPARATORLARI VE ANADOLU	30
3.1. Augustus ve Anadolu	30
3.1.1. Eyaletler ve Kentler	30
3.1.2. Eyaletlerin Yönetimi.....	34
3.1.3. Kurulan Kentler ve Koloniler.....	40
3.1.3.1. Kentler	40
3.1.3.2. Koloniler	45
3.1.3.2.1. Aleksandria Troas.....	49
3.1.3.2.2. Antiokheia	49
3.1.3.2.3. Comama	50
3.1.3.2.4. Cremna.....	50
3.1.3.2.5. Germa.....	51
3.1.3.2.6. Ikonion	51
3.1.3.2.7. Lystra	52
3.1.3.2.8. Olbasa.....	52
3.1.3.2.9. Parion	52
3.1.3.2.10. Parlais.....	53
3.1.4. Bağımlı Krallıklar.....	53
3.1.4.1. Polemon Krallığı (Pontus Polemoniakos)	59
3.1.4.2. Kappadokia Krallığı	61
3.1.4.3. Kommagene Krallığı.....	62
3.2. Tiberius ve Anadolu.....	63

3.2.1. Eyaletler ve Kentler	63
3.2.2. Bağımlık Krallıklar.....	66
3.2.3. Eyaletlerin Yönetimi.....	68
3.3. Caligula ve Anadolu.....	69
3.3.1. Caligula'nın Doğu Politikası.....	69
3.4. Claudius ve Anadolu	70
3.4.1. Eyaletler ve Kentler	70
3.4.2. Eyaletlerin Yönetimi.....	73
3.5. Nero ve Anadolu	73
3.5.1. Eyaletler ve Kentler	73
3.5.2. Eyaletlerin Yönetimi.....	74
3.5.3. Nero'nun Parthia ve Armenia Politikası	75
4. ANADOLU KENTLERİNDE TANRI İMPARATORLAR.....	80
4.1. Augustus.....	83
4.2. Tiberius	85
4.3. Caligula	87
4.4. Claudius	89
4.5. Nero.....	89
5. SONUÇ.....	91
KAYNAKÇA	95
ÖZ GEÇMİŞ.....	100

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Tarihin gördüğü en büyük imparatorluk olan Roma İmparatorluğu'nun büyüklüğünün altında yatan sebepler Romalıların *Mos Maiorum* dedikleri yazılı olmayan kurallara dayanmaktadır. Bu kurallar devleti ve aileleri yüceltmektedir. Romalıların *Res Publica* dedikleri cumhuriyetten *Principatus* dedikleri imparatorluğa evrimle sürecinde bu kuralların bazıları yürürlükteydi.

Roma'yı cumhuriyetten imparatorluğa dönüştüren ve Roma'da cumhuriyeti restore ettiğini ilan ederek imparatorluk makamına sahip olan Augustus Roma devletinin işleyişinde köklü değişiklikler yapmıştır. Ardılları onun yolundan gitmiş, koyduğu kuralları kanun gibi benimsemişlerdir. Bunun nedeni döneminde siyasette, orduda, siyasette, eyaletlerde, kurduğu kolonilerde ve kentlerde benimsediği ilkeler ve uyguladığı politikaların başarılı sonuçlar vermesidir.

Bu çalışma, zaman aralığı olarak (M.Ö 27- M.S 68) dönemiyle ve İmparator Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius ve Nero'nun imparator olarak faaliyet gösterdiği yılları kapsamaktadır. Bu nedenle çalışma bu beş imparatorun faaliyetleri ve Anadolu'daki icraatlarından dolayı oldukça fazla detayı barındırmaktadır. Augustus'un cumhuriyeti imparatorluğa dönüştürmesi, onun ve ardıllarının Roma'ya Anadolu topraklarından hem miras hem de askeri güçle yeni topraklar kazandırarak eyaletler oluşturması, bu topraklar üzerinde yeni şehirler kurması ve bunun yanında veteranlar yani emekli askerleri için koloniler kurarak bazı krallıkları ilhak ederek Romaya kazandırması ve bazılarını Romaya bağlaması Julius Claudius hanedanlığının güçlü yönetiminin göstergelerindendir.

Augustus'tan sonra yerine geçen ve onun tarafından evlat alınan İmparator Tiberius selefinin yolundan gitmiş, onun bıraktığı mirası korumuştur. Ancak Tiberius Augustus'un vasiyetinde belirttiği sınırların değişmemesi politikasına sadık kalmamış ve Kappadokia Krallığı'nı ilhak ederek eyalet haline getirmiştir. Tiberius'un imparatorluğu yönettiği süre içerisinde Parthlar ve Armenia sınırında gerilim yükselmiş, Tiberius'un doğuda görevlendirdiği doğru kişi (Germanicus) tarafından ortalık bir süreliğine sakinleşmiştir.

Roma tarihi kaynaklarının belirttiği üzere Gaius (Caligula), Roma imparatorları içinde alışılmışın dışında bir yönetim sergilemiştir. Onun deliliğe varan uygulamaları ve hareketlerine bir dereceye kadar katlanılmış, sonrasında ise bir suikast sonucu öldürülmüştür. Suetonius, Tacitus ve Eutropius'un aktardıklarına göre imparatorlar içinde en acımasız ve duygusuzu Caligula idi.

Julius Claudius hanedanı imparatorlarının dördüncüsü olan Claudius, iktidarını Roma halkına yeni topraklar kazandırarak sağlama almaya çalışmıştır. Onun zamanında Britannia, Mauretania, Thrakia, Judea ve Lykia Roma eyaleti haline getirilmiştir. Bu eyaletlerden sonuncusu bugünkü Anadolu'nun güney batısını kapsayan Lykia eyaletidir. Lykia, Pamphylia ile birleştirilerek eyalet haline getirilmiştir. Claudius zamanında Parth ve Armenia sorunu tekrar baş göstermiştir. Claudius'un sorunu çözmek için yaptığı girişimler sonuçsuz kalmıştır. Claudius, askeri başarılarının yanında ekonomik olarak da Roma'yı istikrara kavuşturmaya çalışmıştır. Ancak kaynakların aktardıklarına inanılacak olursa karısı Agrippina'nın organize ettiği bir yemekte zehirlenmiştir.

Julius Claudius hanedanının son imparatoru olan Nero'nun tahta çıkmasıyla Roma'da sorunlar artmıştır. Gençlik yıllarında Seneca ve Burrus gibi yetenekli kişilerin olumlu yönlendirmeleri Nero'yu halkın gözünde iyi bir imparator yapmıştır. Nero tahta çıktığında henüz on yedi yaşındaydı ve devlet yönetme becerisinden çok uzaktaydı. Fakat Nero'nun büyümesi ve muhtemelen ihtiraslı daha başka kişilerin tesirinde kalması Seneca ve Burrus gibi başarılı yöneticilerin öldürülmesiyle sonuçlandı. Bundan sonra Nero'nun artık elde tutulması imkansızlaştı ve onu her türlü çılgınlığın merkezine koymuştur. Roma halkı, imparatorun düzenlediği oyunlardan ve bedava yiyip içmekten hoşnut kalsa da genel olarak gidişatın iyi olmadığı açıktır. Ancak devleti idare edenlerin bu duruma bir son vermesi gerektiğinde Nero'nun akibeti de Caligula gibi olmuş ve öldürülmek üzereyken kendi canına kıymıştır.

Çalışmamızda imparatorların ölümlerinden sonra hangilerinin tanrılaştırıldığıyla ilgili bilgiler verilmektedir. Bunların içinde Augustus ve Caludius'un ölümlerinden sonra tanrılaştırılmış ve onlara ait tapınaklar kurulmuştur. Diğer imparatorlar Tiberius, Caligula ve Nero'yla bağlı da tapınaklar olmasına rağmen ölümlerinden sonra onların tanrısallaştırılmadığı bilinmektedir. Burada Tiberius dışında Caligula ve Nero vatan

haini olarak suçlanarak adlarına *damnatio memoriae* kararı çıkartılmıştır. Yani anıları ve isimleri Roma kayıtlarından silinmiştir.

Julius Caludius'lar döneminde imparatorluğu ayakta tutan en önemli kurum Augustus tarafından yeniden düzenlenen ordudur. Çalışmamızda imparatorluğun Anadolu'da bulunan orduları ve lejyonları hakkında bilgiler verilmiştir. İmparatorlar, iktidarlarını ordu gücüne bağladıkları için askerlerinin maaşlarını yükseltmişler, emekli ikramiyelerini arttırmışlardır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, Roma'nın ilk beş imparatorunun doğu sınırına verdiği önem ve bu bağlamda Anadolu'da uyguladığı egemenlik politikasını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Antik kaynaklar ışığında Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius ve Nero'nun Anadolu da kurdukları koloniler ve kentler, eyaletler, sınır düzenlemeleri, askeri lejyonlar bir bütün olarak ele alınmıştır. M.S 1. yy, Roma'nın doğuda sınır düzenlemelerinde Carrhae Muharebesi mağlubiyetinin izlerinin görüldüğü ve bu yenilginin tekrar yaşanmaması için tedbirlerin alındığı dönemdir. Bu bağlamda Anadolu'da yeni kurulan eyaletler, sınırlarda oluşturulan askeri lejyonlar, emekli edilen askerlerin yerleşmesi için kurulan koloni kentler ve imparatorlar tarafından kurulan kentler hakkında bilgiler verilmesi amaçlanmıştır. Pers Yunan Savaşları antik dünyanın iki kutba ayrılmasına neden olmuştu. Bu kutuplaşma Roma döneminde Akhemenid İmparatorluğu ya da bilinen adıyla Parth İmparatorluğu ile devam etmiştir. Bu çalışmada Romalıların Parth sınırında yaptıkları düzenlemeler üzerinde de durulmuştur.

1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Kapsamı

Bu çalışma ortaya çıkarılırken yöntem olarak, nitel araştırma yöntemlerinden disiplinler arası yöntem kullanılarak konuya hitap eden dokümanlar değerlendirilerek veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Disiplinler arası yöntem ile filoloji, epigrafi, arkeoloji, numismatik gibi bilim dallarından faydalanılarak olaylar anlamlandırılmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Disiplinler arası yöntem, ortaya konan problemin çözümü için disiplinler arası ortak çalışmayı esas almaktadır. Bu amaçla Julius Claudiuslar Döneminde Roma İmparatorluğu'nun Anadolu Politikası isimli bu çalışmada öncelikle antik kaynaklar taranarak ortaya konmak istenen bilginin çıkış noktası tespit edilmiştir. Bu bağlamda dönem hakkında yazan Augustus, Tacitus,

Cassius Dio, Eutropius, Suetonius, gibi çağdaş yazarların eserleri okunarak ilk beş Roma imparatorunun icraatları ve Anadolu politikası tespit edilerek yorumlanmıştır. Antik kaynaklar, dönemin olay örgüsü oluşturulurken başvurulması zorunlu olan ana kaynaklardır. Ancak olayların üzerinden geçen iki bin yıl, dönem hakkında bilgi veren bazı kaynakların kaybolmasına neden olmuştur. Bu sebeple tamamlayıcı unsur olarak numismatik kaynaklara da başvurulmuştur. Bu çalışmada bu kaynakların aktardığı veriler, bir filtreden geçirilerek düzenlenmiş, birbirini tamamlayacak bir şekilde bir araya getirilmiştir.

Kapsam olarak ise bu çalışma dünyada yoğun olarak çalışılan ancak ülkemizde henüz istenilen seviyeye gelmemekle birlikte oldukça yol alan Roma tarihinin önemli bir kısmını oluşturan Roma İmparatorluğu'nun ilk hanedanının, Julius Claudius hanedanının, kapsam olarak ise bu imparatorların Anadolu politikasına odaklanmıştır. Çalışmamızın kaynaklarını antik kaynaklar ve arkeolojik bulgular oluşturmaktadır. Bu sebeple çalışmamızın kapsamı bu kaynakların araştırılıp bulunmasından ve yorumlanmasından oluşmuştur. Sosyal bilimlerde bir olayın birden çok sebebine ve sonucuna ulaşılabilir. Bu bağlamda eğer kesin olarak tarihlenmiş bir olay değilse olay örgüleri yorumlar üzerine yapılmaktadır. Bu sebeple kesin doğrulardan ziyade yorumlar ve yaklaşımlar mevcuttur. Biz bu çalışmada antik kaynakların bize sunduğu bilgileri modern yazarların yorumlarını da dikkate alarak yeniden yorumlamayı amaçladık. Günümüzden yaklaşık iki bin yıl önce yaşanan bu dönem hakkında iki bin yıldır yazılıp çiziliyor ve günümüzde araştırmacılar hala bu dönemi kendi katkılarıyla aydınlatmaya çalışmaktadır. Bununla birlikte Roma tarihi dünyada yoğun olarak çalışılıyor olsa da ülkemizde hala söylenen her söz, yazılan her makale ve tez ilk kez söylenmektedir denilebilir. Çalışmamızda yukarıda bahsi geçen imparatorların faaliyetleri ayrı ayrı değerlendirilmiş, birleştirilmemiştir.

1.4. Araştırmanın Kaynakları

Bu çalışmanın ana temelini oluşturan en önemli antik kaynak hiç şüphesiz Suetonius'un *On iki Caesar'ın Yaşamı* adlı eseri olmuştur. Bu çalışmada konumuzun ana merkezini oluşturan beş imparatorun, eserin isminden belli olduğu gibi yaşam tarzları, dış görünüşler ve yaptıkları siyasi faaliyetler hakkında en ince ayrıntısına kadar değinilmiştir.

Çalışmamızda kullanılan en önemli ikinci kaynak ise Eutropius'un *Roma Tarihinin Özeti* adlı eseri olmuştur. Yazar burada Roma'nın kuruluşundan kendi

yaşamının sonuna kadar olan kısmını 10 kitap halinde özetlemiş. Çok nadir bilgiler sunan bu eser çalışmamızın en önemli bilgi hazinesi olmuştur.

Roma tarihinin kentin kuruluşundan itibaren yazan ancak eserinin büyük bölümü günümüze özetler halinde kalan Cassius Dio'nun *Rhomaika* isimli eseridir. Dio, eserinin her bir bölümünü bir imparatorun icraatlarına ayırmış ve yaşadığı üçüncü yüzyıldan olayları değerlendirmiştir.

Bu üç eserin yanında kullanılan diğer antik kaynağımız yaşadığı dönem hakkında bilgi verdiği için değeri yüksek olan Tacitus'un *Annales* adlı eseridir. Burada yazar yıllıklar şeklinde Tiberius, Claudius ve Nero'nun saltanatını kaleme almıştır. Bizde bu bilgilerden çalışmamızda gereğince faydalandık.

Çalışmamızın bir diğer önemli yazarı da Amasia'lı Strabon'dur. Anadolu eyaletleri, kentleri ve halkları hakkındaki bilgileri *Geographika* isimli eserinin on ikinci, on üçüncü ve on dördüncü de bölümünde yazan Strabon Augustus döneminde yaşamıştır. Varlıklı bir ailede doğduğu için eğitime önem verilmiş ve araştırma amaçlı olarak tüm Akdeniz çevresinde seyahatler yapmıştır. Gördüklerini kaleme alan yazar MÖ I. yy ve MS I. yy hakkında araştırma yapanlar için çok önemli bir kaynaktır. Biz de kentler hakkında bilgi verirken *Geographika*'dan gereğince faydalandık.

Ele aldığımız konunun bazı bölümlerinde *Bibliotheca Historike* isimli bir eser yazan Diodorus Sicilius da kullanılmıştır. MÖ I. yy'da yaşayan Diodorus gençlik yıllarından sonra otuz yıl boyunca seyahat etmiş, duyduğu ve gördüğü olayları kaleme almıştır. Bir diğer antik yazarımız ise MS 79 yılındaki Vezüv Yanardağı'nın patlaması sonucunda Pompeii kentinden insan kurtarmaya çalışırken ölen Plinius Secundus'tur. Plinius, Hispania, Germania, Gallia ve Africa eyaletlerinde procuratorluk yapmıştır. Bunun dışında o politikacı, yazar ve tarihçidir. Onun, otuz yedi kitaptan oluşan *Naturalis Historia* yani Doğa Tarihi isimli eseri, XVI. yy'a kadar temel bilgi ansiklopedisi olarak kullanılmıştır. Eserinin kıymeti paha biçilemez değerdedir. Anadolu'nun eyaletleri, kentleri, halkları, gelirleri, yetiştirdikleri ürünler vs bu eserde etraflıca ele alınmıştır. Biz de konumuzla alakalı yerlerde yazardan istifade ettik.

Çalışmamızda kullandığımız bir diğer eser bir otobiyografi niteliğindedir. İmparator Augustus'un icraatlarını kaleme aldığı *Res Gestae*, imparator ölmeden önce bir vasiyet olarak kaleme alınmış ve çeşitli eyaletlere gönderilerek bronz ve taşla kazınarak halka sunulmuştur. Günümüze kalan en iyi kopyasının Ankara'daki Hacı

Bayram-1 Veli Camii'nin yan duvarında bulunması sebebiyle eser günümüzde *Monumentum Ancyranum* olarak da adlandırılmaktadır. Eser, 4 bölüm ve 35 paragraftan oluşmaktadır. *Res Gestae*'nin ilk bölümü yani 2'den 14'e kadar olan kısım Augustus'un politik başarıları, üstlendiği görevler ve kazandığı onursal unvanlarla ilgilidir. İkinci bölüm ise, yani 15 ile 24 paragraflar arası Augustus'un İtalya'da yaşayan halkın ve orada görev yapan askerlere kendi cebinden ayırdığı para, arazilerin baştan kaydının tutulması ve Roma'da yapılan festivallerin verdiği gurur hissini anlatmaktadır. Üçüncü bölüm ise 25 ve 33. paragraflar arası, orduda ve askeri sistemde yapılan değişiklikleri ve dönemi boyunca diğer imparatorlarla olan siyasi ilişkilerinden bahseder. Son bölümünde ise kendisinin sahip olduğu eşsiz unvanlar ile övünmektedir. Konumuzun Augustus'la olan bölümünde her zaman *Res Gestae* eserine bakılması gereği duyulmuştur. Bu eser objektif olmaktan uzak olsa da birincil kaynak olarak muhakkak başvurulması gereken eserlerin önde gelenidir.

Çalışmamızda antik sikkelerden ve imkanların elverdiği ölçüde yazıtlardan da yararlanılmıştır. Roma İmparatorluğu'nun eyalet sikkeleri koleksiyonu olan *Roman Provincial Coinage* (RPC) bilindiği gibi Oxford Üniversitesi tarafından online olarak kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Özellikle kentlerin darp ettiği sikkelere bu sayede ulaşılabilmiştir.

Çalışmamız sadece antik kaynaklar kullanılarak oluşturulmamıştır. Dönem ve coğrafya hakkında çok değerli bilgiler barındıran modern kaynaklar da kullanılmıştır. Kullandığımız kaynaklar konunun aydınlatılmasında bir nevi ışık görevi görmüştür. Bu kaynaklardan ilki bugüne kadar Anadolu tarihiyle ilgili yazılmış en iyi kitaplardan biri olan David Magie'nin *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ* adlı eseridir. David Magie, çalışmamızı oluşturmamızda rol modelimiz olmuştur. Onun verdiği bilgiler ışığında konulara değinilmiş, diğer kaynaklar da taranarak yeni bakış açıları geliştirilmeye çalışılmıştır. Anadolu tarihi ile ilgili detaylı bilgi veren bir diğer kaynağımız Stephen Mitchell'in *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor I-II*, isimli kitaptır. Mitchell'in uzun yıllar Türkiye'de araştırmalar yapması ve Anadolu coğrafyasını iyi biliyor olması eserini değerli kılmaktadır. Biz de çalışmamızda bu esere yoğun olarak başvurduk. Bu eserlerin yanında Augustus dönemini ele alan değerli bir çalışma da Kevser Taşdöner'in yayınladığı *Anadolu'da Roma Eyaletleri Augustus Dönemi* isimli eseridir. Özellikle

Augustus dönemi ele alınırken bu değerli kaynağa bolca atıfta bulunduk ve bu kaynaktan oldukça fazla yararlanılmıştır.

Bunların dışında dünyada ve Türkiye’de yayınlanmış birçok kitap ve makale imkanların elverdiği ölçüde taranmış, gerekli görülenler okunmuş ve çalışmamızda kullanılmıştır. Ancak buna rağmen çalışmanın eksiklikleri mevcuttur. Zira yüksek lisansa başladığımda Covid Salgınının ortaya çıkması birçok kişiyi etkilediği gibi beni de oldukça fazla etkiledi. Bu süreçte sokağa çıkma yasaklarının uygulanması, ülkem olan Azerbaycan’a dönmem birçok kaynağa ulaşmamı imkânsız kılmıştır. Bunun yanında bu süreçte ilk kez anne olma duygusu, heyecanı ve beraberinde getirdiği sorumluluk ve zorluklar çalışmaya odaklanmada zorluklar yaşamama neden olmuştur. Bütün bu zorluklara rağmen yine de imkanların elverdiği ölçüde konunun özünden sapmadan bir çalışma ortaya çıkardık.

2. JULIUS-CLAUDIUS İMPARATORLARI

2.1. Augustus

Caesar'ın ölümüyle onun mirasçısı olan ve imparator olduktan sonra Gaius Julius Divi Filius Caesar Octavianus Augustus adını alan Julius Claudiuslar hanedanlığının ve aynı zamanda Roma'nın ilk imparatoru olan Octavianus, Roma Cumhuriyetinin restorasyonu ve Roma'yı eski görkemine kavuşturmak için büyük bir çaba sarf etmiştir.¹ Ele alacağımız bütün bu olayların sonucunda Octavianus Roma için yeni bir dönem başlatacaktır.² Octavianus özel hayatına bakarsak o, MÖ 23 Eylül 63'te Velitrae'lı atlı sınıfına mensup varlıklı bir babanın çocuğu olarak doğmuştur.³ Babası öldüğünde henüz dört yaşındaydı. Bu yüzden annesi ve dayısı Julius Caesar'ın himayesinde büyümüştür.⁴ Caesar'ın sevdiği yeğeni olan Octavianus, onu devlet görevine hazırlamak ve yerine bırakabilmek için MÖ 45 yılında Illyricum'daki Apollonia'ya gönderilmiştir. Caesar'ın kendi çocuğu olmadığından Octavianus'u evlat edinerek varis seçmişti.⁵

Julius Caesar'ın suikast neticesinde öldürülmesinden sonra ve Caesar'ın da varis olarak yeğenini göstermesi sebebiyle Octavianus'un hakimiyeti başlamış bulunuyordu. Octavianus devlet idaresindeki ilk yıllarında dayısının katillerine karşı savaşmıştır.⁶ Bunun üzerine MÖ 42 de Phillipi savaşında Caesar'ın katillerinden olan Brutus ve Cassius intihar etmişlerdir.⁷ Nihayetinde 500 yıl süren cumhuriyet rejiminin ardından imparatorluğun temelleri yavaş bir şekilde atılmıştır. Octavianus'un, kısmi olarak gücü ele alması MÖ 43'te Marcus Antonius ve M. Lepidius önderliğinde kurulan *II. Triumvirlik* ile gerçekleşmiştir. Yapılan paylaşımla o, devletin batısını, Antonius doğusunu, Lepidius ise Afrika'yı idare etme hakkına kavuşmuştur.⁸ Roma tarihinde kurulan bu *II. triumvirlik* yönetiminde onlar, beş yıl boyunca görevde kalmışlar ve yetkileri eşit olacak şekilde hareket etmeye özen göstermişlerdir.⁹

¹ Werner Eck, *Augustus Dönemi*, çev. Deniz Berk Tokbudak, Doruk Yayıncılık, İstanbul 2020, s. 8

² Mary Beard, *SPQR: A History of Ancient Rome*, çev. İrem Sağlamer, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2018, s. 353-355.

³ Suetonius, *Augustus*, I; Eck, *Augustus Dönemi*, ss. 24-26

⁴ Eck, *Augustus Dönemi*, s. 8.

⁵ Plutarkhos, Antonius, XV.

⁶ Eck, *Augustus Dönemi*, s. 8.

⁷ Cassius Dio, *Rhomaika*, XLVIII, 14, 4; Suetonius, *Augustus*, XV.

⁸ Bülent İplikçioğlu, *Hellen ve Roma Tarihinin Ana Hatları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s. 85-90.

⁹ Titus Livius, *Roma Tarihi II*, çev. Uğur Yılmaz, İlya Yayınevi, İzmir 2011, s. 44.

Octavianus bu tarihten itibaren önce Marcus Antonius ve M. Lepidius ile sonra ise Antonius ile birlikte yaklaşık on iki yıl, en sonunda da tek başına devleti kırk dört yıl yönetmiştir. Yaşamı boyunca beş iç savaşa katılmıştır. Bunlar, *Mutina*, *Philippi*, *Perusia*, *Sicilya* ve *Actium* savaşlarıdır. Bu savaşların bir tek sebebi bulunmaktaydı: devleti tek başına yönetmek.¹⁰

Marcus Antonius ve Octavianus arasındaki rekabet yeni gelişmeler meydana getirdi. Marcus Antoninus, müttefik olur umuduyla Mısır Kraliçesi Kleopatra ile evlendi.¹¹ MÖ 33 yılında Antonius *senatusa* bir mektup göndererek *II. triumvirliğin* son bulmasını ve cumhuriyetin yeniden kurulmasını öneriyordu. Bu Octavianus için arzu edilen bir durum değildi. O, taraftar kazanmak ve Antonius'u Romalılar gözünde yalnız bırakmak için vasiyetini Vesta rahibelerinden alarak *senatusa* okumuştur.¹² Bu vasiyet ile Roma'nın doğudaki topraklarının Kleopatra'dan doğan çocukları vasıtasıyla Mısır'a bırakılacağını öğrenen Romalılar Octavianus'u destekleyerek yapılacak olan savaşta onun yanında olduklarını bildirmişlerdir.¹³

Octavianus, Roma halkının birbirlerini öldürdüğü algısından hoşlanmıyordu. Bu yüzden zekice davranarak Antonius'a karşı seferini farklı bir yolla anlattı ve yabancı bir düşmana karşı yürüdüğünü, savaşın Kleopatra'ya karşı yapıldığına halkı inandırdı.¹⁴ MÖ 31 yılında yapılan Actium Savaşı'nda Marcus Antonius'un ordusunu yenerek¹⁵, Mısır'a ilerlemiş ve İskenderiye'yi ele geçirmiştir. Böylece son Helenistik krallık olan Ptolemaios Krallığı yıkılmış ve İskender generallerinin kurmuş olduğu son Helenistik krallık da tarih sahnesinden silinmiştir.¹⁶ Mısır, bir Roma eyaleti haline getirildi ve buraya Gaius Cornelius Gallus *prefectus* olarak atanmıştır.¹⁷

Mısır'ın eyalet yapılmasından sonra Octavianus üç gün içinde üç kutlama yaptı. Birinci gün Balkanlar'daki zaferini kutlamıştı. İkinci gün Actium'daki deniz zaferini, üçüncü gün ise Roma'nın eyaletine dönüşen Mısır'ın fethini kutlamıştır. Octavianus Mısır'ın ele geçirilmesiyle gurur duyuyordu ve bu yüzden de kutlamalar arasında en

¹⁰ Suetonius, *Augustus*, VIII.

¹¹ Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae*, VII, 6.

¹² Suetonius, *Augustus*, X.

¹³ Ferit Baz, *Roma İmparator Kültü*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1998, s. 38.

¹⁴ Barry Strauss, *Jül Sezar'ın Ölümü*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul 2015, s. 299.

¹⁵ Ferguson, R.J. "Rome and Parthia: Power politics and diplomacy across cultural frontiers", *Centre for East-Weat Cultural and Economic Studies*, Bond University. 12, 2005, s. 9.

¹⁶ Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayınları, İstanbul 2014, s. 174.

¹⁷ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 7.

görmekli buydu.¹⁸ Bu tarihten itibaren Roma’da yeni bir dönem başlamıştır. Bu, iki yüz yıl devam edecek olan *Pax Romana* dönemidir.¹⁹

Octavianus, MÖ 31 ile MÖ 27 yılları arasında devlet yönetimine ve sosyal hayata dair bir dizi yenilik gerçekleştirdi. Artık eski muhaliflerinin düşman olmadıklarını beyan ederek onları da sistem içerisine dahil etmeye çalıştı. Emekli olan askerlerine yüklü ödemeler yaptı. MÖ 27’ye kadar devleti Agrippa ve Maecenas’ın danışmanlıkları ile tek başına yönetti. Octavianus MÖ 28 yılında nüfus sayımı yaparken kendisini listenin başına birinci vatandaş anlamında *princeps* olarak yazdıracaktır. MÖ 1 Ocak 27’de Octavianus yedinci defa *consul* seçildi. 13 gün sonra da bütün yetkilerini *senatus* ve halk meclisine bıraktığını ilan etti.²⁰

Senatus yeni düzenlemelerin yapıldığı ve yaklaşık elli yıldır devam eden iç savaşı sona erdirdiği için onun bu davranışına bir jestle karşılık verdi. Roma’nın ikinci kurucusu olarak oluşan duyguyla kendisine Romulus ismi layık görüldü fakat o böyle hassas bir dönemde bir kral isminden kaçınmış ve bundan vazgeçmiştir.²¹ Ona layık görülen isim kutsal, saygıdeğer, saygın anlamında *Augustus* ismi verilmiştir.²² Ayrıca *senatus*, Caesar tarafından evlat edinilen Augustus’a yıllar içinde sırasıyla *Princeps*, *Pater Patriae* ve *Pontifex Maximus* unvanlarını da vermiştir.²³

Roma sistemi, Octavianus gibi güçlü devlet adamını yitirmemek için ellerinde bulunan en büyük yetkileri ona devretmişlerdir.²⁴ Daha sonra ise MÖ 23 yılında tüm ayrıcalıkları kapsayan Tribunician Gücünü (*tribunic potestas*) elde etmiştir. Augustus’a bahsedilen bu isim onun hem diğerlerinden benzersiz olduğunu ortaya çıkardı hem de yasalaştırmıştır.²⁵ Sıradan bir yurttaş olarak tehlikede olacağını ve devleti pek çok kişinin eline bırakmanın tehlikeli olacağını düşünen Augustus yönetimde kalmayı sürdürmüştü.²⁶ Augustus’un *senatus*nun birinci adamı (*princeps senatus*) ve devletin birinci adamı (*princeps civitatis*) unvanını alması, halk temsilcilerinin, magistratların ve promagistratların imperiumlarının üstünde yetkileri

¹⁸ Strauss, *Jül Sezar’ın Ölümü*, s. 300.

¹⁹ Suetonius, *Augustus*, XCVIII.

²⁰ Augustus, *Res Gestae*, XXXV; Oktay Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi I*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976, s. 38.

²¹ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIII, 16.6; Augustus, *Res Gestae*, XXXIV; Suetonius, *Augustus*, VII.

²² Suetonius, *Augustus*, VII; Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 38.

²³ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIII, 1, 1-6; Augustus, *Res Gestae*, I.

²⁴ Eck, *Augustus Dönemi*, s. 10.

²⁵ Salmon, E. T, *A History of the Roman World 30 BC-AD 138*, London: Routledge, 1995, s. 15.

²⁶ Suetonius, *Augustus*, XXVIII.

benimseyince Roma tarihinde Principatus devri başlamış bulunmaktaydı.²⁷ Montesquieu'a göre Octavianus imparatorluğu bırakma düşüncesi kendisi tarafından planlanan bir takım ince hesaplar sonucu olmuştur.²⁸

Roma'da beş yüz yıllık cumhuriyetin ardından *princeps* olarak başa geçen Augustus, iç karışıklıklara son vermiş, dış politikada ve özellikle Akdeniz dünyasında uzun sürecek barış ortamını oluşturmuştur.²⁹ Bunun en büyük göstergesi birbirinden farklı coğrafyalarda kurulmuş Roma eyaletlerinin tamamında barışın görülmesidir.³⁰

Augustus geçmişte dayısı Gaius Julius Caesar'ın başına gelenlerden ders almış, bu yüzden de ılımlı bir politika izlemiştir.³¹ Çünkü kendisinden öncekiler gücü ellerine alabilmek adına düşünmeden hareket etmişlerdi ve bu onların sonunu getiren etmenler olmuştu. Augustus ise böyle yapmadı.³² Yarattığı imparatorluğu cumhuriyet değerleri üzerine kurdu. Gibbon'un ifadesiyle, eğer yönetimde bir kişinin sözü geçiyorsa bu sistem monarşidir.³³ Daha sonra kendi kuvvet ve nüfusuyla dictator unvanını reddetti.³⁴ İktidarını da yavaşça sağlamlaştırdı. Böylece gücünü anayasaya dayandırarak iktidarını yavaş ve emin bir şekilde yerleştirdi. İktidarının meşruiyetini *imperium* ve *tribunluk* yetkilerine dayandırmıştı. İkinci yetkiyi ölene dek elinde tutarak, hem meclis ve memurların kararlarına itiraz hem de dokunulmazlık hakkına sahip olmuştu.

Augustus sadece bu konularda akıllı adımlar atmadı. O sırada önde gelen kişileri önemli görevlere getirerek onları göz önünde tuttu. Böylelikle bu kişilerin kendisine bağımlı ve gözden uzak olmamalarını sağlayarak tek başına idare edebilecek bir yönetim tarzı oluşturdu. Buna sadece askerler ve yöneticiler değil aynı zamanda yakınları da bağlılık yemininde bulunmuşlardır.³⁵ Augustus'un elini rahatlatan ve devlet idaresinde sürekli danıştığı Agrippa ve Maecenas gibi iki danışmana sahip

²⁷ Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 31.

²⁸ Montesquieu, *Romalıların Yükselişi ve Düşüşü*, çev. Ahmet Saki, Söylem Yayınları, İstanbul 2001, s. 116.

²⁹ İplikçioğlu, *Hellen ve Roma Tarihinin Ana Hatları*, s. 91.

³⁰ Eck, *Augustus Dönemi*, s. 11.

³¹ Michael Von Albrecht, *A History of Roman Literature: From Livius Andronicus to Boethius*, Brill: Leiden, 1997, s. 643.

³² Cassius Dio, *Rhomaika*, LIII, 16,7.

³³ Edward Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyişi ve Çöküş Tarihi*, çev. Asım Baltacıgil, İstanbul: Indie Yayınları, 2019, s. 97.

³⁴ Montesquieu, *Romalıların Yükselişi ve Düşüşü*, s. 115.

³⁵ Cassius Dio, *Rhomaika*, LI, 19, 6.

olmasıydı. Biri askeri diğeri ise siyasi işlerde yetenekli ve Augustus'a karşı sadakatlerini sonuna kadar korumuşlardır.³⁶

Augustus, *senatusu* ayda iki kez toplamaya karar vermişti. Ondan önce senatörlerin sayısı bini geçmişti³⁷ ve aynı zamanda bu senatörlerden bazıları bu göreve layık değildi. Augustus censor yetkisi ile senatörlerin sayısını önce 800'e indirmiş daha sonra ise Sulla dönemindeki sayı olan 600'e indirmiş ve ona saygınlık kazandırmıştır.³⁸ Cumhuriyet Dönemi'nde olduğu gibi senatörler Augustus döneminde de siyaset, ordu ve devlet işlerinde söz sahibiydi, ancak eskisinden farklı olarak şimdi son söz imparatora aittir.

MÖ 20'den itibaren *senatus* siyasetteki rolünü yavaş yavaş yitirmeye başladı. Bunun en büyük nedeni, senatörler arasında siyasi liderlik için rekabetin ortadan kalkmasıdır. Rakip adaylar artık kamuya açık alanlarda birbirlerine meydan okuyamıyorlardı, etseler bile bunu uygulayabilecek güçleri yoktu. *Senatus*da konular tartışılrsa da sonuç imparatorun istediği üzereydi.³⁹ Örneğin *senatus* toplantılarında Augustus herkesin söz hakkı varmış izlenimini yaratmıştı. Sırayla konuşmak yerine senatörlerin konular üzerine rastgele söz alması istendi. Bu da en son konuşmacının söylediklerinin onaylanmasını güçleştirmekteydi. Ayrıca toplantılara katılmayanlar cezalandırılacak ve toplantılar ayda iki kez yapılacaktı.⁴⁰

Augustus, MÖ 130'lardan beri kullanılan ve toplumu günlük olaylardan haberdar eden tarihin ilk resmi gazetesi olarak bilinen *Acta Diurna*'nın faaliyetini bu dönemde durdurmuştur.⁴¹ Bu kağıtlar dönemin önemli olaylarını, *senatus* kararlarını, askeri zaferleri, duyuruları, doğum, ölüm gibi haberleri herkesin görebileceği yerlere, ahşap panolara asılırdı. Augustus'un bunu kaldırma sebebi muhtemelen siyasi kararlarını gizlemek içindi.⁴²

³⁶ A.W.F. Blunt, *Batı Uygarlığının Temelleri*, çev. Müzehher Erim, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1979, s. 92.

³⁷ Eck, *Augustus Dönemi*, s. 81.

³⁸ Suetonius, *Augustus*, XXXV.

³⁹ Jane McCarthy, I., *Speech and Silence: Freedom of Speech and Processes of Censorship in Early Imperial Rome*, Doctoral Thesis, King's College, Londra, 2013, s. 198.

⁴⁰ Simon Baker, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, çev. Ekin Duru, Say Yayınları, İstanbul 2013, s. 166.

⁴¹ Gaston Boissier, *Tacitus and Other Roman Studies*, çev. Hutchison, W. G, Londra, 1906, s. 215.

⁴² Roger Patching, *Hirst, Martin, Journalism Ethics: Arguments and cases for the twenty-first century*, Routledge, New York, 2014, s. 24.

Augustus iktidarının en göze çarpan icraatı belki de Roma ve tüm eyaletlerdeki sorunları çözmeye önem vermiş olmasıdır.⁴³ Yangınlara ve su baskınlarına karşı tedbirler alarak Roma kentini adeta yeniden kurmuştur. Yeni bir kanalizasyon sistemi, çeşmeler, tapınaklar ve pazar yerleri gibi halkın ihtiyacı olan şeyleri kendi şahsi geliriyle yaptırmıştır.⁴⁴ Bunun dışında birçok kamu binası da yaptırmıştı. Suetonius'a göre o, tuğla yığını olarak aldığı Roma'yı mermer bir kent olarak bıraktığı için övünmektedir.⁴⁵ Roma kentini bölgelere ve mahallelere ayırdı, bölgeleri kura ile belirlenmiş kamu yüksek görevlilerinin, mahalleleri ise halk sınıfından seçilmiş başkanların bir yıl yönetmesini kararlaştırdı. Yangınlara karşı gece nöbetini tutma ve bekçilik düzenini getirdi.⁴⁶ Seçimler sırasında, rütbe ve paye ile ilgili karışıklar olduğu bahanesiyle Augustus Roma'ya bir vali tayin edip muhafız gücü yerleştirdi. Hafif süvari birliklerinin varlığını devam ettirmek için bunları sınırlara sevk etmiş ve maaşlarının verilmesini sağlamış ve ardından da askerlikten ayrıldıkları zaman ödül olarak arazi değil para verilmesini emretmiştir.⁴⁷

Augustus bunların dışında kendine bağlı "Praetorlardan oluşan bir Muhafız Alayı" kurmuştur. Muhafız Alayının görevi imparatoru ve sarayı korumaktı. Başındaki kişi de *Praefectus* olarak adlandırılıyordu.⁴⁸ Bunun dışında üç olan yargıç kurulunun sayısını dörde çıkarmıştır. Bu yeni üyeler daha alt tabakadan seçildiler ve onlara iki yüz bin sestertiusluk varlığı olanlar denilmiştir. Bu yargıçlar daha düşük ücretli davalara bakarlardı. Bu kurulun üyelerinin yaşı en az 30 olmuştur. Roma'daki davacıların mahkemeye çağırılma görevini, kent preatoruna, eyaletlerdekini ise önceden *consullük* yapmış olan kişilere vermişlerdir.⁴⁹ Deniz donanması için de özel kurumlar oluşturmuştur. Romalıların daha önce sabit bir tümen teşkilatı olmadığından, doğal olarak deniz donanmasına ait de birlikleri yoktu. Bu filolar Augustus tarafından kuruldu, görevleri ise sevkıyat ve seferleri güven altına almaktır. O devirde Akdeniz'in tek sahibi Romalılarıdır.⁵⁰

Augustus'un yaptığı yeniliklerden bir diğeri de ilk olarak polisiye işlerinden sorumlu, kentte güvenliği sağlamakla görevli *praefectus urbi* denen bir birim

⁴³ Eck, *Augustus Dönemi*, s. 12.

⁴⁴ Augustus, *Res Gestae*, XIX-XXI; Eck, *Augustus Dönemi*, s. 12.

⁴⁵ Suetonius, *Augustus*, XXVIII.

⁴⁶ Suetonius, *Augustus*, XXIX.

⁴⁷ Montesquieu, *Romalıların Yükselişi ve Düşüşü*, s. 119.

⁴⁸ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 223.

⁴⁹ Suetonius, *Augustus*, XXXIII

⁵⁰ Montesquieu, *Romalıların Yükselişi ve Düşüşü*, s. 119.

kurmuştu. Bununla beraber yangınlara müdahale edecek gerekirse kanun hakimiyetini sağlayacak ikinci bir birim olarak da *praefectus vigiliū* makamını getirmişti. Bunlara ilaveten kentin ihtiyacı olan tahılı Mısır'dan getirerek, dağıtım yapmakta sorumlu olan bir de *praefectus annonae* birimini kurmuştu.⁵¹

Augustus kendisinden sonra gelecek kişiyi seçmek, yerine geçecek olanı belirlemek için sayısız girişimde bulunmuştur. Kendisinin yerine geçecek bir oğlu olmadığından en yakını olan kız kardeşinin oğlu Marcellus'u, daha sonra da kızı Julia'nın çocukları olan Lucius ile Gaius'u Caesar olarak ardıl belirlemiş ve evlat edinmişti.⁵² Bunun dışında torunu Agrippa Postumus'u da varis olarak düşünse de Agrippa'nın Augustus yönetimine karşı ağır ittihamlarda bulunduğu için onu mirasından men etmiştir.⁵³ Tacitus'a göre aslında Livia yaşlı Augustus'un zincirlerini öyle bir ele geçirmişti ki, hayatta kalan tek torunu Postumus'u hiçbir görevi suistimal etmesine rağmen Planasia adasına sürgüne göndermiştir.⁵⁴ Fakat ardıl seçtikleri talihsiz bir şekilde ölmüşler ve Augustus kendisinin yerine eşi Livia'dan olma üvey oğlu Tiberius'u ardıl seçmek durumunda kalmıştır.⁵⁵

Tiberius, Augustus ölmeden önce *senatus* tarafından tahtın varisi olarak belirlenmiştir. Emirlerine karşı bir çatlak ses çıkarmaması için *senatusun* gücünü kısıtlamış, gelir ve giderleri kontrol altına alabilmek adına sürekli defter tutturmuş, buna bağlı olarak da vergileri düzenlemiştir. Bu dönemde hazine düzenlenmiş ve 3'e ayrılmıştır. Bunlar; Askeri hazine, imparatorluk hazinesi ve kamu hazinesi olarak ayrılmıştır.⁵⁶

Augustus, ordunun başında Dalmatia ve Cantabrialı'lara karşı iki büyük zafer kazandı. Komutanları aracılığı ile ele geçirdiği ve boyun eğdirdiği uluslar Dalmatia'daki Sarmatyalılar, Daclar, Alp Dağları'nda yaşayan Vindelicler ve Salaslar idi. Germanleri Albis Nehri'nin ötesine sürdü ve Suebler ve Sugamberleri Gallia'ya geçirdi.⁵⁷ Augustus, orduya öyle bir düzen vermiş ve devleti öyle özenli bir şekilde organize etmiştir ki diğer devletlerde bu saygıyla karışık bir korkuya neden olmuştu.

⁵¹ Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 149.

⁵² Suetonius, *Augustus*, Cl.

⁵³ Robert Detweiler, "Historical Perspectives on the Death of Agrippa Postumus", *CJ*, 65/ 7, 1970, s. 289-290.

⁵⁴ Tacitus, *Annales*, I, 3; Wilkinson, L.P, *Ovid Surveyed*, Cambridge University Press, London, 1962, s. 208.

⁵⁵ Tacitus, *Annales*, I, 3, 1; Suetonius, *Augustus*, LXV.

⁵⁶ Suetonius, *Augustus*, Cl.

⁵⁷ Suetonius, *Augustus*, XX-XXI; Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 41-43.

Örneğin Parthlar, M. Crassus ve Marcus Antoninus ile savaşırken ele geçirdikleri sancakları ve esirleri Romalılara geri vermek zorunda kalmıştır.⁵⁸

MS 19 Ağustos 14'te Roma'nın ilk imparatoru olan Augustus Nola'da yetmiş altı yaşında dünyaya gözlerini kapamıştır.⁵⁹ Cenaze töreni kendi vasiyeti üzerine gerçekleşmiştir. Augustus'un naaşı önce Nola'dan Juliusların eski evi olan Bovillae'ye getirilmiş ardından Palatinus Tepesi'ndeki evine taşınmıştır. Burada cenaze töreni yapıldıktan naaş, senatörler tarafından *Campus Martius*'a taşınmış ve burada yakılmıştır.⁶⁰ Augustus'un ölümünden beş gün sonra külleri eşi Livia tarafından mermer bir vazoya konularak, anıt mezarının ortasında yer alan mezar odasına yerleştirilmiştir.⁶¹ Ölümünden sonra Augustus Romalı halkın gözünde bir tanrı ve en radikal yenilikçi olarak kalmıştır.⁶²

2.2. Tiberius

Antik yazarların verdikleri bilgilere göre Tiberius Caesar Augustus, 16 Kasım MÖ 42'de Roma'da Platine tepesindeki bir evde doğmuştur.⁶³ Gerçek adı biyolojik babasının adı olan Tiberius Claudius Nero idi. Ancak imparator olduktan sonra kendisini evlat edinen Augustus'un ailesinin adıyla anılmış ve Tiberius Julius Caesar olmuştur.⁶⁴ Annesi ve babası Roma'nın eski büyük ailelerinden biri olan Claudius'lardandır. Tiberius'un babası Julius Caesar'ın Aleksandria Savaşı'nda *quaestor*ü idi. Ancak onun öldürülmesinden sonra triumvirler ile arası açıldı ve aile İtalya'yı terk etmek zorunda kaldı. Tiberius üç yaşındayken çıkan aile geri dönmeyi başarmıştı.⁶⁵ Bununla birlikte sorunlar hala bitmiş değildi. MÖ 38 yılında, Tiberius 3 yaşındayken babası, Augustus'un zorlamasıyla ve üstelik Livia'nın ikinci çocuğuna hamile olmasına rağmen eşinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Bu olay üzerinden çok geçmeden Roma'da zekâsı ile ünlü Livia ile evlenebilmek için kendi eşinden ayrılarak Tiberius'un annesi Livia ile evlenmiştir. Bu evliliğin asıl amacı ise şüphesiz siyasi sebeplere dayanmaktaydı. Augustus, Livia ile evlenmekle

⁵⁸ Suetonius, *Augustus*, XXI.

⁵⁹ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 8; Suetonius, *Augustus*, XCIX.

⁶⁰ Cassius Dio, *Rhomaika*, XXXV, 1; Suetonius, *Augustus*, C; Eck, *Augustus Dönemi*, s. 181

⁶¹ Eck, *Augustus Dönemi*, ss. 178-182.

⁶² Beard, *SPQR Antik Roma Tarihi*, s.355.

⁶³ Suetonius, *Tiberius*, V.

⁶⁴ Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 153.

⁶⁵ Suetonius, *Tiberius*, IV; Barbara Levick, *Tiberius the Politician*, Routledge, London, 1999, s. 11-13.

cumhuriyetçi Claudius soyunun desteğini arkasına almayı amaçlamıştı. Bu durum ise onu Roma’da daha etkili bir adam haline getirmekteydi.⁶⁶

Roma tarihinde bilinen Julius-Claudius’lar hanedanının ismi buradan gelmektedir. Caesar ve Augustus’la devam eden Julius soyu Tiberius’la Claudius soyuna bağlanarak iki ismin gücü bir araya gelmiş ve Julius Claudius ismi oluşmuştu.⁶⁷ Tiberius’un annesi Livia’nın yaptığı bu evlilik Tiberius’un hayatında en önemli yolun açılmasına neden olmuştur.⁶⁸ Tiberius alışmağa çalıştığı bu evliliğin ardından babasının yanında yaşamıştır. Ancak babası Tiberius 9 yaşına geldiğinde ölmüştür. Suetonius, Tiberius’un yaşının küçük olmasına rağmen babasının cenaze töreninde anlamlı bir konuşma yaptığını aktarmaktadır.⁶⁹ Babasının ölümünden sonra yalnız kalan Tiberius Augustus’un isteğiyle onun evine yerleşip, kızı Julia ve yeğeni Marcellus’la birlikte büyütülmüştür. Gençliğinde, Actium Savaşı anısına düzenlenen oyunlarda gençlerin önderi olarak yer almıştı. Dahası, babası Tiberius ve dedesi Durusus anısına farklı zamanlarda gladyatör dövüşleri düzenlemişti. Suetonius’a göre bazı ünlü gladyatörleri gösterilerinde kullanabilmek için adam başı yüz bin *sestertius* ödemişti ve bu parayı annesi ve üvey babası Augustus ödemişti.⁷⁰ Tiberius yeni ailesinin yanında iyi bir kariyer yapmıştır. MÖ 24’de Augustus’un isteğiyle *quaestor* olarak siyasete ilk adımlarını atmıştır.⁷¹ Böylece Tiberius’un imparator olmadan önceki faaliyetleri başlamış bulunmaktaydı.

Tiberius ilk defa kamu görevine ise Augustus’un zamanında Kappadokia Kralı Akhelaos davası gibi önemli davaların savunucusu olarak başlamıştır. Bunun dışında iki görevi daha göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi ülkedeki hububatı, gelen malların gelişini ve gidişini sağlama işi, ikincisi de Augustus’un isteğiyle, İtalya’da bulunan köle hapishanelerini düzenleme işiydi.⁷² Bunun yanında *cursus honorum* basamaklarını herkesin geldiği yaşta değil Cassius Dio’ya göre beş yıl daha erken bu görevlere getirilmiştir.⁷³ Hiç ara vermeden *quaestor*, *praetor* ve *consul* olmuştur. Tiberius, Augustus’un teşviki ve gücünü kullanarak zamanından önce ona kamu görevleri yüklese de o aslında iyi bir asker olduğunu Germania’da, Balkanlarda ve

⁶⁶ Suetonius, *Tiberius*, IV

⁶⁷ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 225.

⁶⁸ Suetonius, *Tiberius*, VI

⁶⁹ Suetonius, *Tiberius*, VI

⁷⁰ Suetonius, *Tiberius*, VI, VII.

⁷¹ Barrett, *Caligula The Corruption of Power*, s. 17.

⁷² Suetonius, *Tiberius*, VIII.

⁷³ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIII, 28, 3; Suetonius, *Tiberius*, IX.

Hispania'da kanıtlamıştı. MÖ 20'de Armenia sorunun çözmek için Anadolu'ya gönderilmiştir. Bu başarılarından dolayı halk tarafından zafer töreni nişanlarıyla onurlandırılmış ve kente alkış eşliğinde girmiştir.⁷⁴

Tiberius, Roma atlı sınıfından Caecilius Atticus'un torunu Agrippina ile evlenmiştir. Ancak, Augustus'un isteğiyle karısını boşamak zorunda kalmış ve onun kızı ve üvey kardeşi Julia ile evlenmek zorunda kalmıştır.⁷⁵ Ancak bu evlilik yüzünden Augustus ile araları açılmıştır. Bunun sebebi muhtemelen Augustus'un kendisine belirleyeceği ardıllar arasında bulunmamasıdır. Tiberius, Rodos'a gitmiş ve orada Roma'dan uzakta yaklaşık sekiz yıl geçirmiştir. Annesinin aracılığı ile ancak Roma'ya dönebilmiş ancak kamu yaşamına girmeyeceğine söz vermesi istenmiştir. Fakat olaylar Augustus'un istediği şekilde gelişmemiş ve yerine varis olarak gösterdiği torunları Gaius ve Lucius Caesar'ın ölmeleri üzerine istemeyerek de olsa karısının da etkisiyle Tiberius'u kendine varis ve tahtına aday göstermiştir.⁷⁶ Roma'yı cumhuriyetten imparatorluğa dönüştüren ve ilk imparator olan Augustus, MS 19 Ağustos 14'te ölünce yerine kendisinin vasiyet ettiği ve evlatlık edindiği oğlu Tiberius Caesar Augustus imparator olmuştur.⁷⁷ Augustus ölünce Tiberius'un ilk işi *senatusa* gönderdiği haberle Augustus'un tanrısallaştırılması kararı olmuş ve Augustus'un adına bir tapınak inşa ettirmek kararına gelmiştir.⁷⁸ Augustus'un ölümünden sonra ise yeni imparator olan Tiberius'a *senatus* tarafından sırayla *Augustus*, *Pater Patrie* yani Ülkenin Babası unvanları verilmiştir.⁷⁹ Tacitus'a göre Sextus Pompeius ve Sextus Appuleius, Tiberius'a imparator olarak senatörlerin huzurunda yemin eden ilk kişiler olmuştur.⁸⁰

Tiberius kamu görevlerine başladığında iyi bir asker ve başarılı bir komutandı. Ancak gençliğindeki bu görünümünden imparator olunca hiç eser kalmamıştı. O, Augustus'un sınırların değişmemesi politikasına sadık kalmaya çalışmıştır.⁸¹ Augustus'un aksine devlet işlerini yapmak için zaman harcamamış, bunun için azatlıları kullanmıştır. Bunun yanında MS 22 yılından sonra *tribünlük* görevlerini yetkinlik yaşına gelen oğlu Drusus Julius Caesar'la paylaşmıştır. Bu durum, Drusus'un

⁷⁴ Suetonius, *Tiberius*, IX.

⁷⁵ Suetonius, *Tiberius*, VII; Cassius Dio, *Rhomaika*, LIV, 6, 5

⁷⁶ Suetonius, *Tiberius*, XXI; Tacitus, *Annales*, I, 10.

⁷⁷ Tacitus, *Annales*, I, 7

⁷⁸ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 225; Cassius Dio, *Rhomaika*, LVII.10. 2

⁷⁹ Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 153.

⁸⁰ Tacitus, *Annales*, I, 7.

⁸¹ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 11.

geleceğin imparatoru olarak hazırlandığını göstermiştir. Ancak Durusus'un kısa bir süre sonra ölmesi MS 26'da Tiberius yaşadığı bu boşluk durumunda Roma'dan ayrılarak Capriae adasındaki villasına yerleşmesine neden olmuştur.⁸²

Tiberius kendisine halk taraftan sunulmak istenen *pater patriae* ve imparator unvanlarını nedense istememiştir.⁸³ Eyaletlerin kendisini tanrı ilan etmek istemesine ise ret cevabı vermiştir.⁸⁴ Bundan başka Anadolu'da Kasım ayına onun adının verilmek istendiğinde o alçak gönüllülük göstererek bu teklifi de kabul etmemiştir.⁸⁵

Tiberius kamu alanındaki icraatlarından biri halk meclisinin seçim yetkisini *senatusa* devretmesidir. Bunun nedeni artan vergilere karşı halkın tepkisini kendi üzerinden atmak olarak açıklayabiliriz.⁸⁶ Bunun dışında kendi aleyhine işlenen suçları ve saltanatını zedeleyen her türlü şahsın mahkemede yargılanmasını da *senatusa* devretmiştir.⁸⁷ İlk başlarda olduğu gibi senatörlerin ve kamu görevlilerin halk arasında oturmuş saygınlıklarını koruması için elinden geleni yapmıştır. Bu kadar çaba göstermesi şüphesiz imparatorluğunun herkes tarafından kabul edilmesini sağlamak ve imparatorluk döneminde yönetimin adil olduğunu herkese göstermek çabasında olmasıydı. Resmi ve özel işleri senatörlerin yönetimine bırakmıştır. Bunlara; vergiler, tekellilik, anıt dikme ve bunların onarımı, asker toplama ve terhis etme, lejyonların ve yardımcı birliklerin düzenlenmesi, krallara yazılacak mektuplarda *senatusla* fikir alışverişi gibi şeyler idi.⁸⁸ Tiberius'un döneminde devlet otoritesi zamanla güçlenmiş, bildiğimiz gibi saltanatı boyunca savaş yapmamış, fetihler yerine devletin askeri gücünü yapılandırmayı seçmiş ve her zamanki gibi meydana gelen doğal afetler sonrası zarar gören yerleri yeniden imar etmiştir.

Tiberius, gençlik yıllarında festivaller ve Troia Oyunları düzenlense de Augustus gibi tiyatro gösterilerine katılmayı ve buralarda kendini göstermeyi istememişti. Bu durumun onun karakterinden kaynaklandığı düşünülmektedir.⁸⁹ Yaşı ilerledikçe içkiye bağımlı bir imparator olmuş, sağlığına zarar verecek şeylere meylettği için sağlık

⁸² Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 153.

⁸³ Tacitus, *Annales*, I, 72.

⁸⁴ Tacitus, *Annales*, IV, 37-38; Suetonius, *Tiberius*, LXVII.

⁸⁵ Ronald Syme, *The Roman Revolution*, New York: Oxford University Press, 1939, s. 444.

⁸⁶ Diakov. V, Kovalev. S, *İlkçağ Tarihi: Roma*, çev. Özdemir ince, İstanbul: Yordam Kitap, 2008, s. 215-217.

⁸⁷ Montesquieu, *Romalıların Yükselişi ve Düşüşü*, s. 122.

⁸⁸ Suetonius, *Tiberius*. XXX.

⁸⁹ Suetonius, *Tiberius*, XLVII.

durumunda birçok sorunlar ortaya çıkmıştır.⁹⁰ Bu nedenle zamanla agresif olmuş, sevmediği şey olan oyunların ve gösterilerin harcamalarını kısmış, emeği geçen oyuncuların da maaşlarında indirim girmiştir.⁹¹

Tiberius son yıllarını Capriae Adasında geçirmişti. Ancak yaşlandığında ve ömrünün tükendiğini gördüğünde tahtına varis olacak kişi sorununu çözmeye çalışmıştır. Bu düşüncelerin sonucunda Germanicus'un oğlu Gaius Caligula ve torunu Tiberius Gemellius kararına varmış ve anlaşıldığı üzere ikisini de evlat edinmiştir. Tiberius MS 37 de Misenium'daki villasında 78 yaşında hayata gözlerini kapayınca, varislerinden yaşça büyük olan Caligula (25 yaşındaydı) Roma'nın yeni imparatoru olarak Roma tahtına oturmuştur.⁹² Simon Baker'in anlatımına göre MS 37 de Tiberius öldüğünde ardılının kim olacağına hala karar vermemiştir o yüzden de vasiyete iki kişinin adını yazmıştı. Böylece Roma imparatorluğunun başına kimin geçeceğini kendisi seçmemiştir. Böylece halk ve *senatus* kararıyla Roma'nın üçüncü imparatoru olarak seçtikleri kişi Augustus'un torununun çocuğu ve Germanicus'un oğlu Gaius, diğer adıyla Caligula olmuştur.⁹³

Roma'nın ikinci imparatoru olan ve MS 14'ten 37 yılına kadar yirmi üç yıl tahtta kalan Tiberius'un ölümü duyulduğunda bu Roma'da insanları sevince boğmuş ve coşkuyla karşılanmıştır.⁹⁴ Ölümüne sevinenler "*Tiberius Tiber'e!*" diye seslerini yükseltmişlerdir. Hatta onu sevmeyen birçok kişi ve grup ise naaşına karşı amansız fikirleri akıllarından geçiriyorlardı.⁹⁵ Birçok kişi cesedinin Atella'daki (Misenum yakınlarındaki) amfi tiyatroya götürerek geleneklere uygun doğru bir şekilde yakılmamasını teklifinde bulunsalar da Caligula'nın bu işi üstlenmesi ile kamu töreniyle yakılmıştır.⁹⁶ Tiberius, Roma hazinesinin dolu olmasına ve devletin zenginliğine önem veren bir imparator olmuştur. Bu sebeple öldüğünde imparatorluğun hazinesini dolu bırakmıştır.⁹⁷ Ölümünden iki yıl önce vasiyetini hazırlamayı bitirmişti. Vasiyetinde yazdığı gibi mirası ikiye ayrılmış bir bölümü Germanicus'tan olan torunu Gaius'a, öbürünü de Drusus'tan olan torunu Tiberius'a

⁹⁰ Titus Livius, *Roma Tarihi II*, s. 93.

⁹¹ Suetonius, *Tiberius*. XXXIV.

⁹² Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 227-228.

⁹³ Baker, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, s. 191.

⁹⁴ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 11.

⁹⁵ Suetonius, *Tiberius*. LXXV.

⁹⁶ Barrett, *Caligula The Corruption of Power*, s. 50.

⁹⁷ Julian Bannet, "The Origins and Early History of the Pontic-Cappadocian Frontier." *Anatolian Studies* 56, 2006, s. 80.

bırakmıştı. Tiberius'un ölümünden sonra Caesar ve Augustus gibi adet edinilmiş olmasına rağmen ve Gaius'un da başvurmasına bakmayarak *senatus* tarafından tanrısallaştırılmamıştır. Nedeni ise son yıllarında Capriae adasında sapık cinsel ilişkilerinin haberi yayılarak halka duyurulmasında olmuştur.⁹⁸

2.3. Caligula

Roma'nın üçüncü imparatoru olan Gaius⁹⁹, MS 12 yılında Germanicus ile Agrippina'nın çocuğu olarak Antium'da dünyaya geldi.¹⁰⁰ Gaius, henüz üç yaşındayken babasının askeri kamplarında caligae denen çizmeleri giydiğinden kendisine "*Caligula*" (küçük çizme) takma adı verilmiştir. Ancak o, bu ismi hiç sevmemiş ve her zaman resmi adı olan Gaius Caesar'ı kullanmıştır.¹⁰¹ Tam adı ise Gaius Julius Caesar Augustus Germanicus'tur. MS 19 yılında babası Germanicus, Antiocheia (Bugünkü Antakya)'da hastalanıp ölünce, annesi Agrippina ile birlikte iki kız kardeşiyle İtalya'ya geri dönmüşlerdir. Annesi ve diğer iki büyük kardeşi olan Nero ve Drusus, İmparator Tiberius tarafından suçlanarak hapse atılınca, MS 27 yılında Caligula büyük anneannesi Livia'nın evine götürüldü.¹⁰² Livia, MS 29 yılının başlarında ölünce Caligula bu zaman da babaannesi Antonia'nın evine gitmek zorunda kaldı.¹⁰³ Kısa süre sonra Tiberius, kendi yanında yaşaması için Caligula'yı Capriae Adası'na çağırmıştır. Tiberius'un koruması altında olduğundan yüksek memuriyetlere olması gerekenden beş yıl önce başlamıştır. İlk memuriyeti olan *quaestor*lük görevine MS 33 yılında seçilmiştir.¹⁰⁴ *Quaestor* olduktan sonra Iunia Claudilla ile evlenmişti ancak karısı doğum sırasında hayatını kaybetmişti.¹⁰⁵ Bir dizi yüksek memuriyet aldıktan sonra İmparator Tiberius, MS 35 yılında Caligula ile Tiberius Gemellus'u tahtına ortak varis ilan etti. Tiberius'un MS 37 yılında, 78 yaşında, Misenum'daki villasında ölmesi ile Roma İmparatorluğu'nun üçüncü imparatoru olarak tahta çıkmıştır.¹⁰⁶

⁹⁸ Levick, *Tiberius the Politician*, s. 176; Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 156.

⁹⁹ Bundan sonra bilinen ismi Caligula olarak devam edilecektir.

¹⁰⁰ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 1,1; Suetonius, *Caligula*, VII.

¹⁰¹ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 228-229.

¹⁰² Ebru Durmaz Akyüz, "Caligula ve Dönemine Farklı Bir Bakış Açısı", *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 14/2, 2022, s. 376.

¹⁰³ Barrett, *Caligula The Corruption of Power*, s. 24.

¹⁰⁴ Suetonius, *Caligula*, I, Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 79

¹⁰⁵ Suetonius, *Caligula*, XII.

¹⁰⁶ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 326.

Caligula, MS 37 yılının Mart ayında, *senatus* tarafından imparator ilan edilmişti.¹⁰⁷ Caligula *senatusun* verdiği *pater patrie* unvanını çok genç olduğunu düşünerek reddetmiş ancak diğerlerini kabul etmiştir.¹⁰⁸ Antik kaynaklar onun çocukluğunda ciddi bir hastalık geçirdiğini ve iyileştikten sonra farklı bir kişiliğe büründüğünü aktarır.¹⁰⁹ Hastalanıp iyileşmesinden sonra her konuda aşırılıklarıyla ünlenmişti.¹¹⁰ Suetonius bu değişimi çarpıcı bir şekilde ifade eder: “*Buraya kadar hemen hemen imparator Caligula hakkında konuştum, bundan sonra anlatacaklarım ise bir canavar hakkındadır.*”¹¹¹ Yine antik kaynaklar Caligula’nın kız kardeşiyle yaşadığı ensest ilişkiden de bahsederler.¹¹² Drusilla’nın MS 38’de ölmesi Caligula için büyük bir yıkım olmuş ve “deliliği” bu tarihten sonra daha da artmıştı. Üzüntüsünü paylaşmayanlara karşı oldukça sert olmuştur.

Caligula, iktidarının başında, Tiberius öldükten sonra, halkın sevgisini kazanmak ve kendini kabul ettirebilmek için Tiberius tarafından muhbirliği yasaklayarak bu sebeple cezalandırılanları bağışlamıştı. İmparatorun isteği doğrultusunda sürgüne gönderilenleri geri çağırarak, kendisinden önceki dönemden kalan ve halihazırda devam etmekte olan tüm davalara genel af getirmiştir. Yaptığı iyi işlerden biri, Augustus tarafından düzenli olarak açıklanan ancak Tiberius’un ise hiç açıklamadığı devlet bütçesini halka bildirmişti.¹¹³ Burada belki de hesap verilebilir bir yönetim olacağına halkı inandırmaya çalışmaktaydı. Roma atlılarının listesini dikkatli şekilde davranarak gözden geçirdi. Herhangi bir yüz kızartıcı suç ya da onursuz yaptıkları gerekçesiyle suçlananların ise atlarını elinden almıştı. Mahkemelerde yargıçlık yapanların işi hafiflesin diye dört tane olan yargıç sayısını beşe çıkardı. Seçim geleneğini geri getirmiş ve halka oy kullanma hakkını geri vermek istemişti. Açık arttırma satışlarından ede edilen vergiden % yarımlık bir indirim gitti.

Yangınlarda zarar görenlerin zararlarını tazmin etti. İktidarının başında her şey yolunda o kadar iyi gitmişti ki imparator olduğu günü, Roma’nın yeniden kuruluşunun simgesi olarak *Parilia* diye adlandırılmasını da kararlaştırmıştır.¹¹⁴ Atlı sınıfı

¹⁰⁷ Suetonius, *Caligula*, XIV.

¹⁰⁸ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 3,3; Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 157.

¹⁰⁹ Suetonius, *Caligula*, L; Cassius, Dio, *Rhomaika*, LIX, 8. 1.

¹¹⁰ Suetonius, *Caligula*, LI.

¹¹¹ Suetonius, *Caligula*, XXII.

¹¹² Cassius, Dio, *Rhomaika*, LIX, 11.1; Suetonius, *Caligula*, XXIV.

¹¹³ Suetonius, *Caligula*, XVI.

¹¹⁴ Suetonius, *Caligula*, XVI; Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 9, 4-6

mensuplarının sayısı azalmaya başlayınca, tüm imparatorluktan, hatta İtalya dışından, aile ve servet bakımından en önde gelen kişileri toplayarak bu sınıfa kaydettirmiştir. Tiberius Dönemi'nde yarım kalan kamu yapılarını, Augustus Tapınağı'nı ve Pompeius Tiyatrosu'nu tamamlamış ardından Tibur bölgesinde Roma'ya su getirmek için Aqua Claudia ve Anio Novus olmak üzere iki yeni su kemerinin inşasına başlamıştır. Suyolu Caligula ölünce, Claudius tarafından tamamlandığı için onun adını almıştır.¹¹⁵

Caligula'nın deliliğine gösterilecek olan kanıt "Incitatus" adlı yarış atına gösterdiği değerdir. Cassius Dio ata gösterilen değeri şöyle açıklamaktadır: *"Incitatus adını verdiği atlardan birini akşam yemeğine davet eder, ona altın arpa ikram eder ve altın kadehlerden şarap içirirdi; hayvanın yaşamı ve serveti üzerine yemin eder ve hatta onu konsül atayacağına söz verirdi, daha uzun yaşasaydı bu sözünü kesinlikle yerine getirirdi."*¹¹⁶ Caligula birkaç defa evlenmiştir. Son eşi ise kendisi kadar değişik bir karaktere sahip olan Milonia Caesonia'dır. Ondan kızları Livia Drusilla dünyaya gelmiştir.¹¹⁷ Caesonia ile evlendikten kısa bir süre sonra doğan bebeğini Jupiter tapınağına götürerek Jupiter'in dizlerine yatırmış ve onu Minerva'nın sorumluluğuna vermişti.¹¹⁸ Caligula, eğlencenin limitini o derece yükseltmişti ki bu uğurda yeni oyunlar bile icat etmişti. Baiae ile Puteoli dalgakıranı arasına gemilerin yan yana dizilmesiyle üç buçuk Roma mili uzunluğunda bir köprü dahi inşa ettirmişti.¹¹⁹ Buradan anlaşılabileceği üzere Caligula halkın ihtiyacı olduğu parayı kendi zevkine göre harcayan, deyim yerindeyse eğer paraya düşkün biri olmuştur.¹²⁰ Bu ve bunun gibi pahalı ve gösterişli eğlenceler sonunda Tiberius'un bıraktığı mirası bitirmişti.

Caligula'nın iktidarının sonları tükettiği hazineyi doldurmaya çalışmakla geçmiştir. Bu uğurda halkın zengin kesimine gerçek olmayan suçlamalar yöneltilmiş ve onların mal varlıklarını ele geçirmeye çalışmıştı. Para bulabilmek için bazen de kendisi tarafından verilmediğini iddia ederek Roma vatandaşı olanların vatandaşlık hakkını elinden almıştır. Herhangi bir durumda yaptırdığı mal sayımlarında mallarında artış olanları haksız kazanç elde etmekle suçlamıştı. Ölen kişilerin kendisini varis bırakmaması durumunda vasiyetleri geçersiz saymış ve tüm malın kendisine

¹¹⁵ Suetonius, *Caligula*, XXI; Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 28.1.

¹¹⁶ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 14, 7.

¹¹⁷ Suetonius, *Caligula*, XXV.

¹¹⁸ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 28.7.

¹¹⁹ Suetonius, *Caligula*, XIX; Akyüz, "Caligula ve Dönemine Farklı Bir Bakış Açısı", s. 377.

¹²⁰ Cassius Dio, *Rhomaika*, XXVIII; Suetonius, *Caligula*, III.

bırakılması için vasileri zorlamıştı.¹²¹ Caligula, Roma’da yaşayan senatörler, zenginler ve biraz malı olan herkes için büyük bir sorun haline gelmişti ve onu ortadan kaldırmak için zaman kollamaya başlamışlardı. Nihayetinde *Praetor Praefectus*’u Cassius Chaerea ve bir grup kişiler, imparatora suikast düzenlemişti.¹²² Bir festival sırasında, Palatinus Tepesi’ndeki sarayının koridorundan geçerken saldırıya uğrayarak katledilmişti. Öldürüldüğü gün, MS 41 yılının Ocak ayının 24’dü. Öğleyin saat bire doğru geliyordu. İmparatorluğu üç yıl on ay sekiz gün süren Caligula’nın, öldüğü zaman 29 yaşındaydı.¹²³ İmparator Caligula ve ilerleyen satırlarda bahsedilecek olan Nero, vatan hainliği ile suçlanarak adlarına *damnatio memoriae* kararının çıkarıldığı imparatorlar olmuştur.¹²⁴

2.4. Claudius

Claudius, MÖ 10’da Lugdunum’da Nero Drusus ile Genç Antonia’nın çocukları olarak dünyaya gelmiştir.¹²⁵ İmparator Claudius asıl adıyla Tiberius Claudius Nero Germanicus, Caligula’nın öldürülmesinin ardından MS 41 yılında Roma’nın dördüncü imparatoru olmuştur. Claudius, imparator olduğunda 50 yaşındaydı.¹²⁶ Caligula öldürüldüğünde Claudius, Julius Claudius ailesinden princeps olabilecek tek erkek idi. Augustus’un torunu, Caligula’nın da amcasıydı. Bu yüzden tahta isteksiz ve son umut olarak geçirilmiştir.¹²⁷

Caligula’nın öldürülmesinden sonra Claudius, Suetonius’un verdiği bilgiye göre, imparatorun öldürüldüğünü duymuştu ve perdenin arkasında saklanmış sıranın kendisine gelmesini bekliyordu. Oradan geçmekte olan rütbesiz bir asker onu bulunduğu yerden çıkarmış ve imparator olarak selamlamıştı.¹²⁸ Ancak o sırada *consuller* ve senatörler yeni durumu tartışmaktaydılar. İki *consul* cumhuriyete yeniden dönülmesi taraftarıydılar. Bazı senatörler ise başka bir aileden imparator çıkarmayı konuşmaktaydılar.¹²⁹ *Praetor* ordugahına götürülen Claudius orada bir gece geçirmişti. Ertesi gün halkın da desteğiyle tahtirevan ile *senatus* binasına götürüldü ve senatörler karar almada geç kaldıkları için mecburen Claudius’u imparator ilan ettiler.

¹²¹ Suetonius, *Caligula*. XXXVIII.

¹²² Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 232-235.

¹²³ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 12.

¹²⁴ Suetonius, *Caligula*. LIII; Varner, “Mutilation and Transformation *Damnatio Memoriae* and Roman Imperial Portraiture”, s. 6.

¹²⁵ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 231.

¹²⁶ Suetonius, *Claudius*, X.

¹²⁷ Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 159.

¹²⁸ Suetonius, *Claudius*, X, XIII.

¹²⁹ Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 87.

Claudius, *praetor* subaylarının her birine on beş bin *sestertius* bahşiş vereceğine söz verdi. Suetonius, Claudius'un askerleri para ile satın alan ilk imparator olduğundan bahsetmektedir.¹³⁰ Ancak yine de Tiberius'un zalimliğinden ve Caligula'nın çılgınlıklarından sonra Roma'yı refaha kavuşturmak için çalıştığı bilinmektedir.¹³¹

Roma'nın dördüncü imparatoru olan Claudius topal ve kekeme olduğu için Caligula'nın ölümüne kadar arka planda kalmış ama buna rağmen iyi bir eğitim almış ve kendisini geliştirmiştir.¹³² Kendi isteği olmaksızın imparator olan Caligula tarafından senatör ve *consul* yapmıştır. Claudius imparator olana kadar Roma, Etrüsk ve Kartaca topluluklarına dair kitaplar yazmış ve Latin alfabesine de birkaç harf kazandırdığı bilinmektedir.¹³³ Günlük hayatında ise yemesine ve içmesine dikkat etmediği kaynaklar tarafından bahsedilmektedir. İştahının açık ve obur olduğu, yemek sırasında masada uyuya kaldığı ve horladığı; onu uyandırmak için masadakiler bazen zeytin çekirdeklerini ona fırlattıkları bazen de kamçı ve sopa gibi şeylerle dürterek uyandırdıkları yine antik kaynaklar tarafından zikredilmektedir.¹³⁴

Claudius sefelinin yani Caligula'nın imparatorluk dönemi boyunca yaptığı hataları tekrarlamamıştır. Claudius'un imparatorlukta ilk icraatı Caligula'nın katillerini bulup cezalandırmak olmuştur. Çünkü her ne kadar kötü bir imparator olsa da öncelikle onun yeğeniydi ve işlenen suç sıradan bir kişiye karşı değil, Roma imparatoruna karşı işlenmişti; ileride kendisine karşı işlenmeyeceğinin de bir garantisi yoktu. Bu sebeple buna teşebbüs edeceklerin başına nelerin geleceğini önceden göstermesi gerekiyordu.¹³⁵ Saltanatının başlangıcında iyi bir yönetim sergileyeceğinin işaretlerini vermiştir. İlerleyen yıllarında magistratlar ve *senatus* geri plana itilmiş; merkezi yönetim daha da işlevsel hale gelmiştir. Claudius döneminde azatlılar, hatta köleler büyük bir servet elde etmişlerdir. Ancak bu durum magistratlar ve senatörler tarafından iyi karşılanmasa da Claudius bu konuyla ilgili geri adım atmamıştır.¹³⁶ İmparatorluk dönemi boyunca otuz beş senatörün ve iki yüzden fazla soylunun ölümünden sorumlu olduğu söylenilmektedir.¹³⁷ Caligula ile yaptığı birinci *consullüğünden* başka dört kez daha *consullük* yapmıştır. Suetonius, Claudius'un

¹³⁰ Suetonius, *Claudius*, X.

¹³¹ Baker, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, s. 191.

¹³² Suetonius, *Claudius*, III.

¹³³ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 232.

¹³⁴ Suetonius, *Claudius*, VIII.

¹³⁵ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 232.

¹³⁶ Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 160.

¹³⁷ Baker, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, s. 191.

adaleti hem *consul*ken hem de *consul* olmadığı zamanlarda tesis ettiğini söyleyerek aslında adil bir imparator portresi çizer. Yazar, onun her zaman yasaların emirlerini izlediğinden de bahsetmektedir.¹³⁸

Caesar'dan sonra Britannia'ya sefer düzenleyen ilk kişi Claudius olmuştur. Komutanları Gneaus Sentius ve Aulus Plautius yardımıyla savaşı çok geçmeden kazanmıştır. Ardından Orcades adalarını Roma'ya katmış bunun şerefine de oğluna Britannicus ismini vermiştir.¹³⁹ Aslında Claudius dönemi, Augustus'un belirlediği sınırlara sadık kalma prensibinin çiğnenmesine tanıklık etmiştir. Onun döneminde Mauretania (MS 42), Britannia (MS 43), Lykia (MS 43), Iudaea (MS 44) ve Trakya (MS 46) topraklarını Roma'nın eyaleti haline getirmiştir.¹⁴⁰

Claudius'un saltanatı Roma için yaptıkları bazı inşaat çalışmaları sonraki dönem Romalıların da hafızasından silinmemiştir. Öncelikle kendisinden önce başlanan kamu binalarının yapımını tamamlamıştır. Fucinus Gölü boşaltılması, yapımının zorluklarını bilse de Ostia limanının inşası, kente su getirilmesi bunlardan bazılarıdır.¹⁴¹ Halka sık sık bağışlarda bulunması, görkemli ve eğlenceli oyunlar tertip etmesi onun halk tarafından sevilmesine neden olmuştur. Sergilediği oyunlarda seçici davranmıştır. Daha önce kimse tarafından kullanılmamış yerler ve sahnelenmemiş oyunlar tercih edilmiştir. Augustus tarafından uzunca bir aradan sonra düzenlenen *Ludi saeculum*, yüz yıl oyunlarını yeniden düzenlemiştir.¹⁴²

Yaşamı boyunca dört evlilik yapmıştır. Sonuncu karısı ise yeğeni olan Agrippina'ydı. Agrippina'nın ilk eşinden olma bir oğlu vardı. Bu çocuk ileride imparator olacak olan Nero idi. Agrippina'nın aşırı iknası ve isteği üzerine Claudius Nero'yu varisi yaparak *Princeps Iuventutis* yani Gençlerin Lideri unvanını vermiştir.¹⁴³ Agrippina oğlunun yükselişini garantiye almak istiyordu. Bu planların gerçekleşmesine mâni olabilecekleri de ortadan kaldırma yolunu seçti. Kurbanlardan ilki senatör Lucius Junius Silanus olmuştur. Silanus halk tarafından sevilen, başarılı bir senatördü. Agrippina ise onu herkes gibi oğluna rakip olarak görüyordu çünkü o da Augustus soyundan geliyordu. Daha da fazlası Claudius'un kızı Octavia'nın nişanlısıydı. Agrippina zaman kaybetmeden Silanus'un kız kardeşiyle cinsel ilişkide

¹³⁸ Suetonius, *Claudius*, XIV.

¹³⁹ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 13.

¹⁴⁰ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 233.

¹⁴¹ Titus Livius, *Roma Tarihi II*, s. 101.

¹⁴² Suetonius, *Claudius*, XXI.

¹⁴³ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 233.

olduğunu ortaya attı. Bu iftiradan dolayı Silanus'un adının senatörler listesinden çıkarılmasına ve kariyerinin kötü bir şekilde sona ermesine neden olmuştur. Bunun üzerine Claudius da kızıyla olan nişanını bozdu ve bunun ardından da talihsiz Silanus intihar etmişti.¹⁴⁴ Agrippina oğlu Nero'nun tahta geçme olasılığını daha da arttırmak için Claudius'un kızı Octavia ile Nero'yu evlendirmişti. Bu düğün Nero'nun konumunu daha da sağlamlaştırmıştır.¹⁴⁵

Roma İmparatoru Claudius, MS 54 yılında 64 yaşında ölmüştür. Uzak görüşlü olduğu için ölümünden önce vasiyetini de hazırlamış ve tüm kamu görevlilerinin imzalarıyla onaylatmış ve mühürlemiştir. Ancak ölümünden sonra vasiyetinin değiştirildiğine dair söylentiler ortaya çıkmıştır. Suetonius, Claudius'un karısı Agrippina tarafından zehirlenerek öldürüldüğü, Roma'da buna inanıldığını aktarmaktadır.¹⁴⁶ Agrippina tarafından oğlu Nero için gereken düzenlemeler yapılınca kadar Claudius'un ölümü halktan saklanmış, ölümünden birkaç gün sonra açıklanmıştır.¹⁴⁷ Claudius, adil bir şekilde on dört yıl imparatorluk yapmış, ölümünden sonra da tanrı ilan edilmiştir.¹⁴⁸

2.5. Nero

İmparator Nero, Claudius'un ölümü üzerine Augustus'un torununun çocuğu ve Roma'nın beşinci imparatoru olarak tahta geçmiştir. İmparator olduktan Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus adını alan Nero'nun kendisine doğduğunda verilen isim ise Lucius Domitius Ahenobarbus'tur. Nero MS 37 yılında Latium bölgesindeki Antium kasabasında doğmuştur.¹⁴⁹ Anne tarafından Caligula ile akraba idi yani onun yeğeni idi. Nero'nun annesi Agrippina, hırsları sebebiyle Roma tarihinde ismi sıkça vurgulanan bir kadın olmuştur. Özellikle Claudius ile MS 49 yılında yaptığı evlilikten sonra Roma siyasetine yön veren kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Agrippina'nın Roma siyasetindeki asıl amacı oğlu Nero'yu imparator yapmak istemesiydi. Nero on bir yaşındayken Claudius tarafından, evlat edinilmiştir. 13 yaşında ise Agrippina'nın büyük çabaları üzerine toga giymiş ardından da senatör ve Roma dışında kullanmak üzere *proconsul* unvanlarını genç yaşında almıştır.¹⁵⁰ Cassius

¹⁴⁴ Baker, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, s. 192.

¹⁴⁵ Baker, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, s. 193

¹⁴⁶ Suetonius, *Claudius*, XLIV.

¹⁴⁷ Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 161.

¹⁴⁸ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 13.

¹⁴⁹ Tacitus, *Annales*, XII. 26; Suetonius, *Nero*, VI; Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 234.

¹⁵⁰ Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 101.

Dio, Agrippina'nın Nero için yaptığı planları anladığında geç kalmamak için imparatoru zehirlediğini aktarmaktadır.¹⁵¹ Nero, MS 54 yılında 17 yaşındayken *senatus* tarafından imparator ilan edildi. Üvey babası Claudius için imparatora uygun cenaze töreni düzenlemiş ve Claudius'u tanrısallaştırmıştır.¹⁵²

Halk Nero'ya karşı büyük umutlar besliyorlardı. Bunun ardından Nero askerler tarafından imparator olarak selamlanmıştır. Yeni imparatorun yaşının ve tecrübesinin genç ve yetersiz olmasından dolayı devlet yönetiminde her konuda danıştığı hocası Seneca ve *Praefectus Praetorio* (Muhafız Birliği Komutanı) Burrus olmak üzere danışmanlarını yanından ayırmamış, onlardan istifade etmiştir.¹⁵³ Nero imparator olarak tahta çıktığında Claudius'un oğlu ve onun üvey kardeşi Britannicus hayatta idi. Ancak daha sonra tahtına varis olmasından kendisine sorun çıkaracağını düşünmesinden dolayı Britannicus, bir akşam yemeğinde zehirleterek öldürtmüştür.¹⁵⁴ Nero, soğukkanlılıkla Britannicus'un sara nöbetlerinden birine tutulduğunu ileri sürmüştür çünkü Agrippina sürekli olarak halka onun sara hastası olduğunu söylemekteydi.¹⁵⁵ Yine de Nero, yaptıklarından hiç üzüntü duymamış, kendini eğlenceye vermiştir.

Nero imparator olduğunda Claudius tarafından düzenlenen sistemi değiştirmeden yürütmüştür. Ayrıca Claudius örneğini takip ederek vergileri indirmiş ve *senatusa* saygılı davranmıştır.¹⁵⁶ Saltanatının ilk yıllarında görünürde iyi imparator olmuş ve onu sevenleri hayal kırıklığına uğratmak istememiş, hatta bazı kaynaklarda bu dönem “altın çağ” olarak kabul edilmiştir. Halkı yanında tutabilmek için imparatorluğu boyunca çok sayıda oyun, şölen, konser, araba yarışı ve gladyatör oyunları düzenlemiştir. Nero, devlet işleri Seneca ve Burrus tarafından idare edildiği için kendini şarkı söylemeye ve aktörlük yapmaya adanmıştır. Bu hobileri Nero'yu bambaşka bir insan yapmıştır. Örneğin şarkı söylerken veya tiyatro oynarken seyircilerin alkışları onu oldukça mutlu ederdi ve seyircinin gösterileri yarıda bırakıp gitmesine izin verilmediği Seutonius tarafından aktarılmaktadır.¹⁵⁷

¹⁵¹ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXI, 34, 2-4.

¹⁵² Suetonius, *Nero*, IX.

¹⁵³ Suetonius, *Nero*, VII; Cassius Dio, *Rhomaika*, LXI, 3, 4.

¹⁵⁴ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXI, 7, 4.

¹⁵⁵ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXI, 33, 10; Baker, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, s. 196.

¹⁵⁶ Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 161.

¹⁵⁷ Suetonius, *Nero*, XXIII.

Hayatı boyunca dört kez *consullük* yapmıştır. İkinci ve üçüncü *consullüğünü* arka arkaya, diğerlerinin arasında ise birer yıl ara olmuştur.¹⁵⁸ Nero'nun yönetiminin başından itibaren gösterdiği ılımlı tavır 60'lı yılların başından itibaren yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Zalimlikte diğer imparatorlardan geri kalmamıştır. Kendisine muhalif olduğunu düşündüğü çok sayıda senatörü ortadan kaldırmıştır.¹⁵⁹ Gün geçtikçe daha acımasız ve anlamsız davranışlar gösteren bir imparator olmuş, hatta annesi Agrippina'yı öldürtecek kadar ileri gitmiş ve zalimleşmiştir. Annesini öldürme gerekçesi ise başlangıçtan itibaren sürekli devlet işlerine karışması idi. Yani Nero, annesi de olsa iktidarına ortak kabul etmiyordu. Ancak tarihi anlatı, Agrippina'nın öldürülmesinde etkili olan kişinin Nero'nun sevgilisi ve daha sonradan eşi olacak olan Poppaea Sabina olduğunu bildirmektedir.¹⁶⁰ Nero'un eliyle hayatı sona eren daha başkaları da vardır. Bunlardan en önemlisi ise *stoik* filozof Seneca'dır. Seneca, imparatorun zorlamasıyla intihar etmek zorunda kalmıştır.¹⁶¹

Agrippina'nın ölümünden sonra Nero MS 62 yılında bir zina suçlamasıyla karısı Octavia'dan boşanmış ve Poppaea Sabina'yla evlenmiştir. Poppaea'dan bir kızı olmuştur ancak o da erken yaşta ölmüştür. Nero'nun karısı Poppaea yeni doğan kızının şerefine *Augusta* unvanını almıştır.¹⁶² Bu olaydan iki yıl sonra MS 64'te Roma'da büyük yangın çıkmıştır. Halk bu yangının Nero tarafından çıkarıldığına inanmıştır. Suetonius, imparatorun kendine yeni bir saray yapmak istediği için, ki bu saraya "Altın Ev" denilecektir, yangını çıkardığını ve daha sonra sahne kostümlerini giyerek *Troia'nın Yanışı* şarkısını söylediğini yazmaktadır.¹⁶³ Ancak bu anlatıda biraz abartıya kaçıldığı sanılmaktadır. Çünkü Nero, evsiz kalan halkı barındırabilmek için Agrippa'nın binalarını, Campus Martius'u ve kendi bahçelerini halkın kullanımına açmıştır.¹⁶⁴ Nero ise bu yangından sıyrılmak için Hristiyanları sorumlu tutmuştur.¹⁶⁵

Nero'nun devlet işlerini boşlaması ve kendini yarışmalara ve gösterilere vermesi Roma'nın düşmanlarının harekete geçmesine neden olmuştur. Bu dönemde Britannia'da büyük bir isyan çıkmış ve Parthlar Armenia'yı istila edip buradaki Roma

¹⁵⁸ Suetonius, *Nero*, XIV.

¹⁵⁹ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 14.

¹⁶⁰ Tacitus, *Annales*, XIV, 1.

¹⁶¹ Suetonius, *Nero*, XXXV.

¹⁶² Tacitus, *Annales*, XV, 23.

¹⁶³ Suetonius, *Nero*, XXXVIII; Beard, *SPQR Antik Roma Tarihi*, s. 404.

¹⁶⁴ Tacitus, *Annales*, XV, 37, 41.

¹⁶⁵ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 235.

lejyonlarını esir almışlardır.¹⁶⁶ Nero'nun kötü yönetimine karşı ilk ayaklanma Gallia'da eyalet *propraetor*'u olan Julius Vindex önderliğinde çıktı. Daha sonra Galba'nın ve Hispania Eyaleti'nin halkı ona karşı isyan etti.¹⁶⁷ Nero, bu olaylar patlak verdiğinde hakimiyetinin tehlikede olduğunu anlamıştı. Halkın gözüne korku salmak ve isyancıların gözünü korkutmak için ölüm mekanizmasını tamamen ölçsüz kullanmaya başladı ve önüne geleni öldürmeye başladı. Nero'nun etrafında bulunanlar ve onun gücünün nimetini sürenler de bir süre sonra onu terk etmeye başlamıştır.¹⁶⁸ Son darbe ise *senatustan* gelmiştir. *Senatus*, Nero'yu vatan haini ilan etmişti.¹⁶⁹ Herkes onu terk etmişti. İmparator Muhafızları bile. Saraydan yakın arkadaşları ve hizmetkarlarının da gittiğine tanık olmuştu. Geride sadece azat ettiği sadık köleleri kaldı. Bunlar kaynaklara göre Sporus, Epaphroditus ve Phaon'du. Burada Nero tehlikeyi anlamış ve saraydan kaçarak kölelerinden Phaon'un şehir dışındaki evine gitmek üzere yola koyuldu.¹⁷⁰ Ele geçirilmek üzereyken kendisi boğazını keserek henüz 31/32 yaşlarında iken (MS 9 Haziran 68) intihar etmiştir. Nero ile birlikte Roma'da Julius Claudius sülalesinin hakimiyeti de son bulmuştu.¹⁷¹ Nero, on dört yıl boyunca Roma'yı yönetmiştir.¹⁷²

¹⁶⁶ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 14.

¹⁶⁷ Suetonius, *Nero*, XL, XLII.

¹⁶⁸ Suetonius, *Nero*, XLII.

¹⁶⁹ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXIII, 27, 2b.

¹⁷⁰ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXIII, 27, 3; Baker, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, s. 238.

¹⁷¹ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 236.

¹⁷² Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 15.

3. JULIUS-CLAUDIUS İMPARATORLARI VE ANADOLU

3.1. Augustus ve Anadolu

Augustus dönemi Roma'nın toprak kazanımları Roma devletinin sınırlarını iki katına çıkarmıştır. Mısır, Iudea, Arabia, Galatia, Raetia, Germania, Noricum, Moesia, Pannonia, Africa, Hispania ve Gallia'da yeni eyaletler kuruldu veya var olan topraklar yeniden düzenlendi. Gallia Eyaletini Narbonensis, Aquitania ve Comata olarak üç eyalete ayırdı. Bütün Hispania'nın fethi bu dönemde tamamlanmış ve Hispania, Tarraconensis, Baetica ve Lusitania olarak üç eyalete bölünmüştür.¹⁷³ Armenia'yı da Parthlardan geri alınmış ve yeniden vasal bir krallık haline getirilmiştir.¹⁷⁴ Augustus yeni topraklar ele geçirme konusunda kendisinden önceki ve sonraki herkesten daha çok toprağı Roma'ya kazandırmıştır.¹⁷⁵

3.1.1. Eyaletler ve Kentler

Roma'nın Anadolu topraklarına olan ilgisi MÖ III. yy'ın sonarı ve II. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır.¹⁷⁶ Romalıların Anadolu ile ilişkileri MÖ 205'te Pessinus'taki *Magna Mater*'in Roma'ya getirilmesi ile başlar. Augustus dönemi yazarlarından olan Titius Livius, o zamana kadar Roma'nın Anadolu'da herhangi bir siyasi güç ile ittifak antlaşmasının olmadığını belirtir.¹⁷⁷ Roma, MÖ 205'te yani I. Makedonya Savaşı'nın sonunda imzalanan Phoenike Antlaşması ile Anadolu'da bulunan krallık ve devletleriyle aynı masaya oturmuştur. Antlaşmanın tarafları Makedonya Krallığı ile Bithynia Krallığı, diğer tarafta ise Roma ile birlikte hareket eden Pergamon Krallığı ve Ilion kentidir. Roma'nın Anadolu'daki sorunlara müdahil olmasındaki amaç ise Seleukos Krallığı'nın yayılmasına engel olmak istemesidir. Bu yayılma stratejisi Roma'nın gözünden kaçmamış ve Roma bu soruna müdahil olmuştur. Özellikle Makedon Kralı V. Phillippos ve Seleukos Kralı III. Antiokhos'un politikaları Rodos Cumhuriyeti ve Pergamon krallarının endişesine ve bu durum onların Roma'dan yardım istemesine sebep olmuştur. Roma'nın Anadolu işleriyle ilgilenmesi bu çerçevede başlamıştır. Roma'nın buradaki amacı doğusundaki

¹⁷³ Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 41-48.

¹⁷⁴ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 9.

¹⁷⁵ Beard, *SPQR Antik Roma Tarihi*, s. 364.

¹⁷⁶ Diodoros, *Bibliotheka*, XXXVIII,5.

¹⁷⁷ Titus Livius, *Roma Tarihi II*, XXIX, 11, 1-9; Gürkan Ergin, "Anadoluda Roma Hakimiyeti: İnsanlar, Tepkiler ve Huzursuzluklar. Asia Eyaletinin Kuruluşundan (MÖ 129) Iustinianus Döneminin Sonuna Kadar (MS 565)", *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*, 2009, s. 48.

Makedon Devleti'nin artık büyüyerek Roma'ya karşı tehdit haline gelmesinden dolayıdır.¹⁷⁸

Augustus'un *principatus* devrinin başlangıcı olarak kabul edilen MÖ 27 tarihinde Romalılar tarafından *Asia Minor* olarak zikrettikleri Anadolu'da üç Roma eyaleti bulunmaktaydı. Bunlar, Asia, Bithynia ve Kilikia eyaletleri idi.¹⁷⁹ Anadolu'nun diğer yerleri ise yerli krallar tarafından idare edilmekteydi. Augustus'un eyaletlerle ilgili yaptığı reformunda Anadolu'da mevcut bulunan üç Roma eyaletinden ikisinde, yani Asia Eyaleti ile Nero döneminden itibaren Bithynia et Pontus olarak adlandırılan Bithynia et Pontus Eyaletlerinde bir değişikliğe yol açmadı. Üçüncü eyalet olan Kilikia Eyaleti ise *senatus* eyaleti olmaktan çıkarıldı ve bu eyalet doğrudan Augustus'un yönetiminde imparator eyaleti oldu. Bu zaman diliminde Roma İmparatorluğunun Asia Eyaletindeki tek imparator eyaleti, Kilikia Eyaleti olmuştur.¹⁸⁰

Pergamon Kralı III. Attalos MÖ 133 de öldüğünde topraklarını ve kişisel mülkünü Roma'ya bırakmıştı. Ancak bu vasiyete Attalos hanedanından olduğunu iddia eden Aristonikos isimli biri karşı çıktı. Romalılar yaklaşık dört yıl bu isyanın bastırılmasıyla uğraştılar. Anadolu'da ilk Roma eyaletinin kurulması bu isyanın bastırılmasından sonra MÖ 129'da *consul* Manlius Aquillius'un zamanında ve başarıları sonucunda olmuştur.¹⁸¹ Romalılar, İtalya dışında genişlemeye başlayıp yeni topraklar kazandıklarında kendilerine karşı oluşabilecek muhalefeti/isyanı önleyebilmek için bir şeye oldukça önem vermişlerdi. Bunu bir politika olarak belirlemişler ve buna "*divide et impera*" yani "böl ve yönet" politikası demişlerdir.¹⁸² Asia Eyaleti'nin sınırlarının belirlenmesinde de aynı politikanın uygulandığını söyleyebiliriz.

Cumhuriyet döneminde eyaletin sınırları genişletilip daraltılmakla birlikte Augustus döneminde sınırlar, güneyde Kos körfezi ve Lykia, kuzeyde Propontis'e kadar olan alan ve MÖ 25'ten itibaren Galatia'dan Ege Denizi'ndeki birkaç adayı da kapsayacak şekilde oldukça genişti. Eyaletin sınırları içerisinde kuzeyden güneye

¹⁷⁸ Diodoros, *Bibliotheka*, XXXVIII,5; İplikçioglu, *Hellen ve Roma Tarihinin Ana Hatları*, s. 59.

¹⁷⁹ David Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ*, Princeton University Press, New Jersey 1950, s. 436.

¹⁸⁰ Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 48; Kevser Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri Augustus Dönemi*, Bilge Kültür Sanat Yayını, İstanbul 2017, s. 89.

¹⁸¹ Strabon, *Geographika*, XIV, 1, 38; Mehmet Ali Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 24, Sayı 38, 2005, s. 14-16.

¹⁸² Halil Demircioğlu, "Roma Devletinin Eyalet (Provincia) Sistemi Hakkında" *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5/8, 1967, s. 446.

doğru Troas, Mysia, Aiolis, İonia, Lydia, Büyük Phrygia'nın batısı ve Karia bulunuyordu. Phrygia'nın Pisidia, Kbyratis ve Milyas sınırında bulunan Tacina, Asia Eyaleti'nin doğu sınırındaki son kentiydi.¹⁸³ Anadolu'da Marcus Antonius'un yapmış olduğu toprak düzenlemeleri Augustus döneminde küçük detaylar dışında pek değiştirilmemiş çoğunlukla mevcut durumun korunmasına izin verildi.¹⁸⁴

Augustus dönemine gelindiğinde Anadolu'da bulunan üçüncü Roma eyaleti Kilikia Eyaletidir.¹⁸⁵ Kilikia Eyaleti'nin kuruluşu ise diğer ilk iki eyalet olan Asia ve Bithynia Eyaletlerinin kuruluşundan farklıdır. Roma burada aslında genişleme politikası izlememiştir ama Kilikia bölgesinden korsanlık tehlikesi olduğu için önce diplomatik, sonuç alamayınca da askeri yolla Kilikia'yı Roma eyaleti haline getirmek için adımlar atılmıştır.¹⁸⁶ Kilikia'nın coğrafi yapısı dağlık olduğu için burası Doğu Akdeniz'deki korsanların barınma noktası olmuştur ve bu durum Akdeniz'in ve Roma'nın ticaretine ciddi zararlar vermekteydi.¹⁸⁷

Kilikia, Roma'nın cumhuriyet döneminin devlet adamı olan Marcus Antonius'un büyük babasının *proconsul* olarak görev yaptığı yerdir. Onun bölgeye gönderilmesi ise bölgede Roma gemilerine rahat nefes aldırmayan korsan saldırılarını önlemek içindi. Marcus Antonius'tan sonra bölgedeki korsan sorununu çözmek için Sulla bölgeye vali olarak gönderilmiştir. Bir süre sonra Roma korsan sorununu çözmüş ve Kilikia Eyaleti'nin kurulmuştur. Bu eyalet 6 bölgeden oluşmaktaydı. Kilikia Pedias (Ovalık Kilikia), Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia), Pamphylia, Pisidia, İsaوريا ve Lykonía bölgelerini içine almaktaydı.¹⁸⁸

Pompeius, MÖ 67'de çıkarılan *Korsanlık Yasası* ile Kilikia ve Doğu Akdeniz'i korsanlardan temizledi. Mağlup ve teslim olan korsanlar Pompeius tarafından Doğu Kilikia (Soli, Mallos, Adana, Epiphaneia) gibi kentlere yerleştirilmiştir. Pompeius'un Kilikia'da yapmış olduğu düzenlemelerle adını taşıdığı tüm bölgeyi, yani Kilikia Trakheia'yı ve Kilikia Pedias'ı içine alacak şekilde eyaletin sınırları tam olarak ortaya

¹⁸³ Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri Augustus Dönemi*, s. 95.

¹⁸⁴ Stephen Mitchell, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor*, Clarendon Press, Oxford, 1993, s. 40.

¹⁸⁵ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 402-418.

¹⁸⁶ Strabon, *Geographika*, XIII. 4.17; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 284-285.

¹⁸⁷ Guzhan, *Augustus Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri (MÖ 63-MS 14)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2019, s. 63.

¹⁸⁸ Appianos, *Mithridates*, 57.

kondu. Onun düzenlemeleriyle eyaletin başkenti ise Tarsus olmuştur.¹⁸⁹ MÖ 27’de Kilikia Pedias, Roma’nın doğu sınırı bakımından son derece önemli olan Syria Eyaletine bağladı ve buraya bir *Legatus propraetore* atadı.¹⁹⁰ MÖ 20 yılında ise Kilikia Trakheia Galatia’dan ayrıldı ve Kappadokia’nın sadık kralı Arkhelaos’a verilmek suretiyle eyalet küçültüldü.¹⁹¹

Augustus’un döneminde Roma’nın doğudaki bir diğer önemli eyaleti Anadolu’da yer alan Bithynia Eyaletidir. Bu eyaletin kurulması ilk eyalet olan Asia Eyaleti ile benzerlik göstermektedir. Vasiyetin sahibi, MÖ 74 yılında ölen Bithynia Kralı IV. Nikomedes’ti. O da tıpkı III. Attalos gibi kendisine varis olarak Roma halkını bırakmıştı. Bu eyalet de bulunduğu bölgenin adıyla kuruldu. Eyaletin metropolisi Bithynia Krallığı’na da başkentlik yapmış olan Nikomedia (İzmit) idi. Ancak eyaletin sınırları büyütüldüğünde ve ismi Bityhynia et Pontus Eyaleti olarak anıldığında ikinci bir metropolis olarak Amastris (Amasra) kenti seçildi. Bithynia Eyaleti’nin sınırlarına baktığımız zaman, Roma’nın Anadolu’daki ilk eyaleti olan Asia Eyaleti’nin kuzey-kuzeydoğusunda ve onun sınır komşusu idi.¹⁹²

Galatia bölgesi ismini MÖ III. yüzyılda bölgeye gelen Galatlardan ismini almıştı. Ancak onların krallık kurması MÖ I. yüzyılın ortasına kadar gerçekleşmedi. Krallık MÖ 25 yılında son Galatia kralı olan Amyntas’ın ölümüne kadar sürmüş ve onun vasiyeti gereğince Augustus tarafından ilhak edilerek imparator eyaleti olarak kurulmuştur.¹⁹³ Diğer bir ifadeyle krallığın toprakları Amyntas’ın oğullarının bırakmayıp, Provincia Galatia adıyla imparatorluğa dahil edilmişti.¹⁹⁴ Eyalet kurulurken ise dikkat çekici bir husus bulunmaktadır. Eyaletin sınırları krallığın sınırları dikkate alınarak kurulmuştur. Eyaletin içerisinde Phrygia Paroreia, Pisidia, Lykaonia, Isauria, Kilikia Trakheia bulunmaktaydı.¹⁹⁵ Bundan sonra burası bir Roma valisinin gözetimi altında olacaktır.¹⁹⁶ Asia eyaleti örneğinde olduğu gibi Galatia Eyaleti’nin ilk valisinin görev süresi de üç yıldır. Yeni kurulan eyaletin ilk valisi ise

¹⁸⁹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 301.

¹⁹⁰ Anderson. J.G.C, “The Eastern Frontier under Augustus”. *CAH X*, 1989, s. 279.

¹⁹¹ Bowman, *The Augustan Empire*, MÖ 43 – MS 69, s. 153.

¹⁹² Guzhan, *Augustus Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri (MÖ 63-MS 14)*, s. 61-62.

¹⁹³ Kaya, “Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, s. 19.

¹⁹⁴ Strabon, *Geographika*, XII, 5. 1; Aşkın Özdişbay, “Pamphylia-Perge Tarihi ve Roma İmparatorluk Dönemi Öncesi Perge’nin Gelişimi: Güncel Araştırmalar Işığında Genel bir Değerlendirme”, *Suna - İnan Kırç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü*, 2008, s. 858.

¹⁹⁵ Kaya, “Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, s. 19-20

¹⁹⁶ Alan K. Bowman, *The Augustan Empire*, MÖ 43 – MS 69, Cambridge University Press, 2008, s. 153.

Marcus Lollius'dur.¹⁹⁷ Galatia Eyaleti'nin kurma göreviyle Galatia'ya gönderilen Marcus Lollius, Augustus'un talimatına uygun olarak Galatia Eyaleti'nin MÖ 25 – MÖ 23 yılları arasında kurulmuş ve başkent olarak da Ankyra (Ankara) kentini seçmiştir.¹⁹⁸

Galatia Eyaleti, Augustus döneminde Anadolu'da bulunan dördüncü eyalet olmuştur. Aynı zamanda burası Augustus tarafından Anadolu'da kurulan ilk eyalet ve Roma'nın doğudaki sınır eyaleti olmuştur. Bu özelliği yeni eyaleti stratejik hale getirmiştir. Bu sebeple burası da diğer eyaletlerde olduğu gibi Augustus tarafından atanan *Legatus Augusti Pro Praetore* rütbeli valilerce yönetilmeye başladı. Galatia Eyaleti'nin sınırları ise batıdan Asia Eyaleti, kuzey ve kuzeybatıdan Bthynia et Pontos Eyaleti ve Aşağı Paphlagonia, doğudan Kappadokia Krallığı ile sınır komşusu şeklindeydi.¹⁹⁹

Galatia Eyaleti'nin doğusunda sınır olan Kappadokia, Roma'ya bağımlı bir krallık olarak varlığını sürdürmekteydi. Augustus'un doğudaki diğer sorunlu meseleler ile ilgili izlediği politikası da cumhuriyet döneminkinden farklıydı. Doğu eyaletleri dahilindeki bağımlı krallıklarla ilgili konularda temkinli davrandı ve sorunların hallinde silahsız bir siyaseti tercih etti. Cumhuriyetin son yüzyılında toplam on sekiz yıl boyunca devam eden iç savaşların Roma halkını yormuş olması, onun barışçı siyasetini yürütebilmesini kolaylaştırmış ve meşrulaştırmıştır.²⁰⁰

3.1.2. Eyaletlerin Yönetimi

Roma *senatusu* Augustus'a MÖ 27 tarihinde eyaletlerin yönetimini düzenleme yetkisi vermiştir. Augustus, bu yetkiyi imparatorlukta çok geniş bir alana yayılmış eyaletlerin yönetimini *Senatus* eyaletleri ve imparator eyaletleri olmak üzere ikiye ayırmak suretiyle gerçekleştirmiştir.²⁰¹ Augustus iktidarının temelini *imperium proconsulare* ve *tribunica potestas* yetkisi ile halkın oy birliğiyle kendisine verilen bazı ayrıcalıklar üzerine kurmuştur. Sınırlardaki eyaletlerde bulunan bütün ordulara *imperium proconsulare* sayesinde emir verebiliyordu. Bu eyaletler kendi tayin ettiği adamlar tarafından idare ediliyordu. *Tribunica potestas* yetkisi ona kutsallık ve

¹⁹⁷ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 459.

¹⁹⁸ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 10.

¹⁹⁹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 454.

²⁰⁰ Taşdöner, "Augustus Döneminde Armenia: Roma-Parth Hakimiyet Mücadelesi", s. 62.

²⁰¹ Barbara Levick, *The Government of The Roman Empire*, Routledge, London and New York 2000, s. 9–10; Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 50.

dokunulmazlık veriyordu.²⁰² Örneğin MÖ I. yy'da Asia Eyaletinde yaşayan halkın durumu ekonomik olarak oldukça sıkıntılıydı. Augustus, *tribunica potestas* ve *imperium proconsulare* gücü sayesinde eyalet halkını *Publicani* ve acımasız *proconsul*'lerin sömürsünden kurtarmıştır. Bununla birlikte meydana gelen depremlerin yaraları ise hızlı bir şekilde sarılmıştır.²⁰³ Augustus döneminde batı Anadolu'da büyük bir deprem meydana gelmiş ve birçok şehir zarar görmüştü. Bunlardan en çok etkilenen Tralleis olmuştur. Bunun üzerine şehir yardım için imparatora başvurmuştur. Yanıt olarak da şehir bazı İtalyan yerleşimcilerinin yardımıyla yeniden inşa edilmiş ve bunun karşılığında minnettarlık olarak şehre Caesareia ismi verilmiştir.²⁰⁴

Augustus döneminde Roma'nın tüm eyaletlerinde üç yüz yıl sürecek büyük bir imar ve ekonomik gelişme dönemi başlamıştır. Örneğin bu dönemde Asia Eyaleti o kadar gelişmişti ve zenginleşmiştir ki artık “beş yüz şehirli eyalet” olarak anılıyordu. Bölge valileri, *senatus* tarafından atanıyor ama çoğunlukla doğrudan imparatora bağlı olarak çalışıyorlardı.²⁰⁵

Hayatı boyunca Anadolu'ya iki kez geldiği görülen Augustus, Asia Eyaleti ve doğudaki eyaletlerle ilgilenmesi için kendine en sadık devlet adamlarını atamıştı.²⁰⁶ Augustus, MÖ 24'te Roma'ya döndükten sonra ciddi sağlık sorunları yaşamaya başladı. Bu sebeple sorumluluklarının bir kısmından kurtulması için doğu eyaletlerinin yöneticisi olarak kendisine bir yardımcı atadı. Bunun üzerine doğudaki işlerini “*Maius imperium*” yetkisiyle görevlendirdiği adamlarına vermişti. Bunlardan birisi en sadık arkadaşı ve danışmanı olan Marcus Agrippa'ydı.²⁰⁷ Agrippa ilki MÖ 21-19 yılları arasında, diğeri MÖ 18-13 yılları arasında olmak üzere Augustus tarafından iki kez doğuya gönderilmişti.²⁰⁸

Bu dönemde *senatus* eyaletleri imparator eyaletlerinden daha değerli görülmüş olmalıdır ki bu *proconsullere* on iki lictor verilirken, imparatorun *proconsullerine* altı lictor verilmiştir. Bunun sebebi, *senatus* eyaletlerine *consullük* yapmış kişiler

²⁰² Reginald H. Barrow, *Romalılar*, çev. Ender Gürol, İz Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 83.

²⁰³ Strabon, *Geographika*, XII; Tacitus, *Annales*, II, 47.

²⁰⁴ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 469.

²⁰⁵ Scherk, R.K., “The Inermes Provinciae of Asia Minor”, *AJPh* 76, Baltimore, 1955, s. 400.

²⁰⁶ Guzhan, *Augustus Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri* (MÖ 63-MS 14), s. 57.

²⁰⁷ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 468.

²⁰⁸ Burton. G.P., “Proconsuls, Assizers and the Administration of Justice under the Empire”, *JRS* 65, 1975, s. 93; Guzhan, *Augustus Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri* (MÖ 63-MS 14), s. 57.

gönderilirken imparator eyaletlerine *praetorlar* gönderilmiş olmasıdır. *Prokonsuller*in görev sürelerinde bir değişiklik olmamıştır. *Senatus* eyaletlerine gönderilen valilerin askeri yetkisi bulunmamaktaydı. Onlar sadece adli ve yönetim yetkileriyle donatılmışlardı. Bundan böyle gelirlerini eyalet halkından alma yerine devletten maaş olarak almak zorunda kalmışlardı. Gerekli olmadığı sürece eyalet sınırları içinde asker toplayamamışlar ve böylece halktan para da isteyememişlerdir. Bu karara uymayanların cezalandırılması için imparatorun onayı yanında *senatus* kararı ile yeni bir dava yöntemi geliştirilmiştir. Bu kararın yürürlüğe girdiğini MS 11/12 yılı *proconsulü* olan Lucius Valerius Mesela Volesus'un mahkemeye çıkması ve *senatus* kararı ile hüküm giymesinden anlaşılmaktadır.²⁰⁹

Anadolu'daki Roma eyaletlerinin yönetimi, Augustus'tan önceki ve sonraki şeklinde ya da Cumhuriyet Dönemi'nde ve İmparatorluk Dönemi'nde olmak üzere ikiye ayrılır.²¹⁰ Roma'nın ilk princepsi Augustus, *senatusun* bu tekeli MÖ 27 yılında eyaletlerle ilgili olarak yaptığı düzenlemeyle sınırlandırdı. Artık tüm Roma eyaletlerinin yönetimini tayin etmek *senatusun* tekelinde olmayacak, başta sınır eyaletleri olmak üzere bazı eyaletlerin valilerini atama yetkisi imparatora olacaktı. Bu nedenle MÖ 27 yılından itibaren Roma eyaletlerinden *senatus* eyaletleri ve imparator eyaletleri diye ayırmak gerekmiştir. *Senatus* ilk düzenlemede içinde lejyonlar bulunan eyaletler olan Gallia, Syria, Mısır ve Kıbrıs Eyaletlerini on yıllığına onun yönetimine bırakmıştır.²¹¹

Augustus savaş bölgesinden uzak olan ve içinde lejyon bulunmayan eyaletleri *senatusa* bırakmış, sınırlarda bulunan istikrarsız bölgeler ise imparator eyaleti yapılmıştır.²¹² Ancak eyaletlerin bu şekilde kendisi ve *senatus* arasında paylaşılmasından sonra Augustus *maius imperium proconsulare*²¹³ yetkisini almıştır (MÖ 23).²¹⁴ Bu yetki ona tüm eyaletlere müdahale etme hakkı vermiştir. Augustus'un *maius imperium proconsulare* yetkisi Roma kentinde de geçerliydi. Bununla birlikte *senatus* da bazen imparator eyaletlerindeki kentler arasındaki anlaşmazlıklara

²⁰⁹ Atkinson, K.M.T., "The Governors of the Province of Asia in the Reign of Augustus", *Historia* 7, Wiesbaden, 1958, s. 300-318; Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri", s. 22-23.

²¹⁰ Blunt, *Batı Uygarlığının Temelleri*, s. 98.

²¹¹ Baker, *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, s. 163.

²¹² Suetonius, *Augustus*, XLVII; Cassius Dio, *Rhomaika*, LIII 12.2-3; Strabon, *Geographika*, XVII 3.25; Fergus Millar, "The Emperor, the Senate and the Provinces", *JRS*, 56/ 1, 2, 1966, s.156.

²¹³ Tüm eyalet valileri üstündeki hükmetme gücü.

²¹⁴ Scullard. H.H, *From the Gracchi to Nero*, Routledge, London, 1982, s. 217-222; Millar, "The Emperor, the Senate and the Provinces", s. 156.

müdahale etmiştir.²¹⁵ O, asker gereksinimini karşılayabileceği eyaletlerin yönetimini üstlenmiştir. İmparator önemli eyaletlere *consullük* veya *praetorluk* yapmış senatörlerden *propraetor legatus*larını lejyonlarıyla birlikte vali olarak tayin etmekteydi.²¹⁶

İmparator Augustus, barış ve huzurun olduğu, savaştan uzak olan ve güçsüz eyaletleri *senatus*a bırakmış, iç barış açısından düzensiz, güvenilmez, sınırlarında düşman bulunan, isyan edebilme yeteneğine sahip daha güçlü eyaletleri kendisi yönetiyordu.²¹⁷ Buraya imparator kendi seçtiği valileri atıyordu. Valilerin ne kadar görevde kalacağını, yükselme ve primlerini İmparator Augustus kendisi belirliyordu. Bu sebeple de valiler imparator Augustus'a sürekli sadakat göstermişlerdi. Augustus, Roma'nın batı sınırlarını Ren ve Tuna, doğu sınırını ise Fırat nehri olarak belirlemiştir.²¹⁸

Augustus'un eyaletleri *senatus* ile imparator arasında paylaştırdığı düzenlemeden sonra Asia Eyaleti sürekli *senatus* eyaleti statüsünde kalmıştır. Bithynia et Pontus Eyaleti de uzun süre *senatus* eyaleti statüsünde kalmayı başarmıştır. Kısacası bu süre içerisinde Bithynia et Pontus Eyaleti valileri *senatus* tarafından seçilmiştir. Ancak Bithynia et Pontus'un bazı dönemlerde geçici olarak imparator eyaleti statüsüne getirildiğine dair kanıtlar bulunmaktadır. Özellikle Doğu'da Parthlarla olan savaşlar sırasında Bithynia et Pontus Eyaleti'nin, Roma'nın Avrupa'daki askeri birliklerinin sevk edildiği önemli yolun geçiş noktasıydı.²¹⁹

Augustus döneminde görev yapmış olan Bithynia Eyaleti valilerinden altı tanesi bilinmektedir. Bu valileri isimleri: Thorius Flaccus, Appius Claudius Pulcher, C. Marcius Censorinus, L. Licinius Crassus, M. Otacilius Crassus ve M. Granius Marcellus olmuştur. Augustus Doğu'da Roma karşıtı hareketleri bastırması için MÖ 18-13 yılları arasında Marcus Agrippa'yı *imperium proconsulare maius* yetkisiyle doğuya göndermişti. Bu zamanda Bithynia et Pontus Eyaletine hala vali atanmamıştır.²²⁰ *Senatus* eyaletlerine *consullük* yapmış kişiler (*ex-consul*) vali olarak atanmaktaydı

²¹⁵ Tacitus, *Annales*, IV, 3.1-6.

²¹⁶ Strabon, *Geographika*, XVII 3. 25; Millar, "The Emperor, the Senate and the Provinces", s. 157.

²¹⁷ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIII.12.2; Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", s. 22.

²¹⁸ Blunt, *Batı Uygarlığının Temelleri*, s. 98-99.

²¹⁹ Kamil Doğancı, "Augustus Döneminde Romanın Bithynia Et Pontus Eyaleti Valileri", *Sosyal Bilimler Araştırmaları*, 2019, s. 1.

²²⁰ Doğancı, "Augustus Döneminde Romanın Bithynia Et Pontus Eyaleti Valileri", s. 2.

ancak Bithynia Eyaleti bazen *ex-consul* tarafından yönetilmesi gerekirken *ex-praetor*ler tarafından idare edilmiştir.²²¹

Augustus döneminin ilk yıllarında Bithynia'nın siyasal bakımdan yeni bir yapıya kavuştuğu görülmektedir. "Bithynia Birliği" denilebilecek *koinon* adlı bu sistemi, Augustus ve Roma tapınıma ithaf edilmiş bir dini organizasyon olarak tarif etmek mümkündür.²²² Bithynia bölgesindeki Roma askeri yolları imparatorluğun doğu eyaletleri ile bağlantısı kurulduğundan Roma imparatorluğu tarafından çoğunlukla kullanılmışlardır. Bu yollar sadece Roma'ya yarar sağlamakla kalmamış aynı zamanda bölgedeki ticaretin ve ekonominin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.²²³ Bazı eyaletlerin ekonomik olarak Roma'ya büyük kazançlar getirdiği bilinmektedir. Bunların önemlilerinden birisi de Bithynia'dır.

Genel olarak, *senatus* eyaletlerine önceden *consullük* (*ex-consul*) ya da *praetorluk* (*ex-praetor*) görevinde bulunmuş kişiler arasından oylama sistemiyle yıllık olarak seçilen valiler atanıyordu. Burada *proconsul* ismi verilen ve memur olduğu eyalette *imperium* gücüne sahip olan valiler, aldıkları kararlarda bağımsızdırlar. Augustus döneminde sayıları on iki olan *senatus* eyaletlerinin ikisi *ex-consuller*, on tanesi de *ex-praetorlar* tarafından idare edilmekteydi. Eyaletlerde görev yapacak memurlar tıpkı yüksek memurlar gibi, bir senelik bir süre için seçiliyorlardı. Bu süre *senatus* kararı ile uzatılabilirdi.

Hem *senatus* hem de imparator eyaletlerinde valilerinin yardımcıları bulunmaktaydı. Bunlardan biri eyaletin maliye işlerini yürütmek ve vergi denetimi yapmakla görevli olan *quaestor* idi. *Quaestor* da aynı şekilde *consul* ve diğer magistratlar gibi halk tarafından seçiliyordu. Eyaletteki görevine ise *senatusta* çekilen kura ile atanıyordu. *Quaestor*, yaptığı işin hesabını emri altında çalıştığı valiye ve Roma hazinesine de vermek zorunda idi.²²⁴ *Quaestor*'un görevi imparatorluk döneminde de değişmemiştir. Bu devirde sadece atlı sınıf mensubunun vergileri toplayıcısı olan *publicani* denilen vergi mültezimlerinin önemi azalmıştır. Augustus, Anadolu'daki eyaletlerinin Roma'ya olan kamu borçlarının ödenmesinde bazı

²²¹ Christian Marek, *Bithynia et Pontus*, Berlin, 2003, s. 47.

²²² Doğancı, "Roma Principatus Dönemi (MÖ 27-MS 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme)", s. 80-81.

²²³ David French, *Roman Roads and Milestones of Asia Minor*, British Institute of Archaeology at Ankara, Ankara 1985, s. 16.

²²⁴ Cicero, *Familiares*, V, 20, 2; Richardson. J, "The Administration of the Empire", *The Cambridge Ancient History IX*, Cambridge 1994, s. 518.

sıkıntılar olduğunu görmekteydi.²²⁵ Bunun üzerine imparator, eyaletlerin ekonomik durumlarını göz önüne alarak eyaletlerdeki ağır vergileri kaldırmış, onun yerine yeni uygulamalar getirmiş ve reformlar yapmıştır. Böylece eyaletlerin mali durumları yavaş yavaş düzeltilmeye çalışılmıştır.²²⁶

İmparatorun önlemlerine rağmen bu zamanda da valiler ile ilgili sorunlar her zaman olduğu gibi devam etmekteydi. Bu sorunları eğer şikayet edilmişlerse veya açık kanıtlar varsa imparatorlar her zaman çözmeye çalışmıştır. Örnek olarak yukarıda da belirtilen Asia Eyaleti'nin valisi Lucius Valerius Mesela Volesus, Augustus tarafından haraç topladığı ve zalimliği açığa çıktığı için cezalandırılmıştır. İmparatorun kontrolüne takılan bir diğer vali de Iunius Silanus'tur ve bu valinin suçu ise görevi başındayken rüşvet alması ve şiddet kullanmasıydı.²²⁷ Bu gibi önlemler ne yazık ki sorunların tamamen ortadan kalkmasına yetmemiştir.

Augustus, Tiberius, Claudius ve Nero zamanında birçok vali haraç ve rüşvet suçundan kurulan mahkemelerde hüküm giymiştir.²²⁸ Bunun dışında Augustus döneminde MÖ 18 yılında, seçimlerde yapılan yolsuzluklara karşı *lex Iulia Ambitus* yasası uygulanmış; ambitus (seçim rüşveti vermek) suçundan ceza alanların 5 yıl süreyle kamu görevlerinden uzaklaştırılacağı ve bu kişilerin para cezasına çarptırılacağı kararı alınmıştır.²²⁹ MS 11 yılında Augustus yeni düzenleme getirdiği eyaletlere valinin görev başında iken veya görev süresi bitip üzerinde 60 gün geçmeden onurlandırılmasını yasaklamıştır.²³⁰ Bu yasanın amacı da valilerin eyalet halkına kendisinin zorla onurlandırılmasını sağlayarak haksız gelir ve şöhret elde etmesini engellemek olmuştur.

Augustus, MÖ 20-19'da Samos, Asia Eyaleti ve Bithynia'yı kapsayan bir ziyaret programı ile Anadolu'ya gelmiştir. Gerçekleştirdiği bu ziyaretinde, çeşitli reformlar yapmış, bazı şehirlere para yardımında bulunmuş, senatörleri de kentlere yardım yapmaları konusunda yüreklendirmiştir.²³¹ Onun döneminde ekonomide gelişme

²²⁵ Haywood. R.M, vd., *An Economic Survey of Ancient Rome*, The Johns Hopkins Press, London 1938, s. 587.

²²⁶ Eck, *Augustus Dönemi*, s. 13.

²²⁷ Gürkan Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, ed. Emir Yener, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s. 113.

²²⁸ Efrumiye Ertekin, "Roma Çağında Cilicia'dan Yolsuzluk Örnekleri", *OLBA XVI*, 2008, s. 363.

²²⁹ Pervin Somer, "Roma İmparatorluğunda Seçim Yolsuzlukları ve Ambitus", *MÜHF – HAD*, 2010, s. 50.

²³⁰ Cassius Dio, *Rhomaika*, XLVI, 25, 6; Tacitus, *Annales*, XV. 20-22.

²³¹ Cassius Dio, *Rhomaika*, XLIV, 7, 5.

devam etmiştir. Ekonomideki en büyük değişimin sebebi ise, uzun süreli barış ortamının sağlanması ve korunmuş olmasıdır. Eyaletlerin ekonomik durumlarının gelişmesiyle birlikte, özellikle Asia Eyaletinde kentlerin sayısında bir artış yaşanmıştır. Batı'daki yeni eyaletler hammadde üretimi ve dağıtımını ağırlıklı bir ekonomi oluştururken, doğudaki eyaletler ticaret ve endüstriyel üretim alanında başarılarını sürdürmüşlerdir. Anadolu özellikle zeytinyağı, şarap, meyve, tuzlanmış balık, ahşap, bakır, değerli taş ve dokuma ihracatında öne sıralarda yer almaktadır. Augustus döneminde ve kendisinden sonra gelen Julius-Claudius sülalesi imparatorlarının görevleri süresince Anadolu'nun ekonomik görünümünde bir değişim görülmemektedir.²³² Augustus, Asia Eyaleti'nin *metropolisi* olarak Pergamon'un yerine geniş bir toprağa sahip olan Ephesos kentini seçmiştir.

3.1.3. Kurulan Kentler ve Koloniler

3.1.3.1. Kentler

Augustus, Roma'yı, büyük tapınaklar, hamamlar, forum ve kamu yapıları ile donatarak gerçek anlamda bir kapitol, bir başkent haline getirmiştir. Onun cumhuriyet geleneklerine gösterdiği saygısı gereği, Hellen doğuda bulunan yeni yapıtlardan ve saraylardan haberdar olmasına rağmen kendisi için büyük bir yapı, saray yaptırmayı reddetmiştir. Roma'da günümüze ulaşan görkemli imparatorluk sarayından geriye kalanlar ise Augustus'un ardılları tarafından inşa edilenlerdir.²³³ İmparator Augustus'u yaklaşık bir yüzyıl diğer imparatorlardan ayıracak ayırt edici özelliklerinden bir diğeri de eski ve bakımsız kentleri yeniden inşa ettirmiş olmasıdır. Emekli edilmiş askerleri için dönemi boyunca toplam 28 adet koloni kurmuştur.²³⁴ İmparatorluğu süresince uzak veya yakın kentlerdeki yerel halkın sorunlarını bizzat araştırmış ve ihtiyacı olanlara yardım etmişti. Bununla birlikte alınan ayrıcalıkları kötüye kullanan kentlere de göz yumulmamış ve bu haklar geri almıştır. Bunun dışında diğer birçok kente Latin hakları ve bazılarına da Roma vatandaşlığına sahip olmak yeni imtiyazlar vermiştir.²³⁵

Augustus döneminde kurulan koloniler “Afrika, Sicilya, Makedonya, İspanya, Akhaia, Asia, Syria, Güney Gallia ve Pisidia'da kurulmuştur. Burada kurulan koloniler hem bölgelerin güvenliğini sağlama hem de henüz “medeniyetle tanışmamış” bu

²³² Finley, M. I. *Antik Çağ Ekonomisi*, çev. H. P. Erdemir, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2006, s. 190; Ergin, “Anadolu'da Roma Hakimiyeti: İnsanlar, Tepkiler ve Huzursuzluklar. Asia Eyaletinin Kuruluşundan (MÖ 129) Iustinianus Döneminin Sonuna Kadar (MS 565)”. s. 517.

²³³ Eck, *Augustus Dönemi*, s. 158.

²³⁴ Blunt, *Batı Uygarlığının Temelleri*, s. 95.

²³⁵ Titus Livius, *Roma Tarihi II*, s. 75.

yerlerin şehirleşmesini teşvik ederek Roma geleneklerini uzak noktalara kadar taşınmak istenmesinin sunucu kurulmuştur. Aslında bir bakıma Augustus yeni Romulus olmanın yolunu koloniler kurmakta bulmuştur.²³⁶ Anadolu’da Romalı emekli askerler için koloni kurma Caesar ile başladı. Augustus onun politikasını devraklarak Anadolu’da toplam 13 koloni kurdu. Onun kurmuş olduğu koloniler Galatia, Kilikia, Pamphylia, Isauria, Lykonian ve Phrygia’nın güneyinde bulunmaktaydı.²³⁷

Augustus’un Anadolu’da uyguladığı bir diğer politika bazı kentlere özgürlük bahşetmesi ya da bazı kentlerin özgür kent ilan edilmesi olmuştur. İlion, Kaunos, Knidos, Mylasa, Alabanda, Stratonikeia, Aphrodisias, Khalkedon, Amisos, Tarsus, Aigai, Mopsoistea onun zamanında özgür kent ilan edilmiştir.²³⁸ Aphrodisias, tanrıça Afrodit’in kenti olması sebebiyle özgür kılınmıştı. Amisos, MÖ 36’da Straton adında bir askeri komutan tarafından yönetilmekteydi. Sanırım zalimliği sebebiyle olmalı, halk bu komutandan hiç memnun değildi. Augustus imparator olduktan sonra gelen şikayetleri dikkate almış ve Straton görevinden uzaklaştırılmıştı. İmparator, Amisos’a yeniden özgür kent statüsü vermiştir. Augustus, daha sonra Anadolu’ya geldiğinde Amisos kentini dolaşmış ve para yardımında bulunmuş ardından bir grup Romalıyı Amisos’a yerleştirmiş ve bu kişiler Amisos kentinin politik hayatında da görev almışlardır.²³⁹

Cumhuriyet döneminden beri Roma’nın mağlup kral ve prensler ile mağlup hükümetlerin topraklarının Roma halkının malı sayılması geleneği vardı. Bu topraklardaki kentler daha önce Roma’ya karşı almış oldukları tavra göre muamele görürlerdi. Kentler eğer Roma ile savaşmış, savaşan bir tarafın yanında olmuş ya da açıktan veya gizli Roma’nın yanında olmamışlar ise siyasal varlıklarını kaybederlerdi. Ancak cumhuriyet döneminde ve imparatorluğun ilk iki yüzyılında Romalılar kentleri *Müstakil kentler*, *Müttefik kentler*, *Yarı özgür kentler* ve *Tabiiyet altına girmiş kentler* olarak tanımlamaktaydılar.

Özgür kentler (Civitates liberae) adından da açıkça belli olduğu gibi Roma ile dostluk esasına dayanan tam özgürlüğe sahip kentlerdi. Bu kentlerin, kentlerinin sakini olan Roma vatandaşları üzerinde de hukuki bağımsızlıkları vardı. Müttefik kentler,

²³⁶ Blunt, *Batı Uygarlığının Temelleri*, s. 100.

²³⁷ Taşdöner, *Anadolu’da Roma Eyaletleri*, s. 174.

²³⁸ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 473.

²³⁹ İsmet Abbas, “Pontus ve Roma Döneminde Amisos Antik Kenti”, *Karadeniz 8. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, Ordu 5-6 Mart 2022, s. 90.

(Civitates foederatae) özgürlükleri Roma tarafından garanti edilmiş kentlerdi. Bu özgürlük, savaş ve mevcut durumu kötüye kullanma sonucunda kaybedebilirlerdi. Romalılar bu kentlerin iç işlerine karışmazlardı. bu kentler hukuki konularda kendi vatandaşlarını muhakeme edebildikleri gibi Roma vatandaşlarını da muhakeme edebilirlerdi. Vatandaşlarından kentleri adına vergi alırlar ve kentleri adına sikke basarlardı. Bu kentler Roma'nın talep etmesi durumunda ordu ve asker göndermek, para karşılığında Roma'ya hububat vermek ve buraya sefer yapacak olan Roma memur ve askerlerini kabul etmek gibi yükümlülükleri vardı.²⁴⁰

Yarı özgür kentlerin (Civitates Liberae et immunes sine foedere) durumları müttefik kentlerle aynı idi. Sadece özgürlükleri bir sözleşmeyle değil, bir kanun veya *Senatus Consultum*'a dayanmaktaydı. Böylece özgürlükleri Roma'nın inisiyatifine bağlı idi. Kendi mülkiyet hakları vardı. Roma'ya mülk vergisi vermezlerdi. Kendi mahkemeleri, maliyeleri vardır. Sikke basabiliyorlar vergi ve gümrük alabiliyorlardı.

Statülerine göre kentlerin sonuncusu ise tabiiyet altına girmiş kentler (Civitates stipendiariae) idi. Bu kentler, eskiden kralların idaresi altında olmuş ve onlara verdikleri vergiyi şimdi Roma'ya ödemek zorunda olan kentlerdi. Roma, hükümet idarelerini ve sikke basmak gibi hakları diğer kentlerde olduğu gibi kendilerine bırakmıştı. Bu açıdan kent özgürdü fakat bu özgürlük ne bir sözleşmeye ne de kanun ve *Senatus Consultum*'a dayanmakta olup doğrudan eyaletin valisinin kararına bırakılırdı.²⁴¹

Augustus dönemine gelindiğinde Asia Eyaleti'ndeki özgür kentler şunlardı. Bunların bir kısma özgürlükleri Augustus tarafından verilmiş, bir kısmı ise daha önceden özgür olduğu bilinen kentlerdir. Khios, Samos, Mitylene, Kyzikos, İlion, Kaunos, Knidos, Mylasa, Alabanda, Stratonikeia, Miletos, Pergamon, Ephesos, Phokaia, Plarasa ve Aphrodisias erken imparatorluk döneminde özgür kentlerdir.²⁴² Aslında Asia Eyaleti'ndeki bu kentlerin özgürlüklerini korumalarının bir tek anlamı vardı. Bu da kültürel bakımdan Roma'dan üstün olmaları ve sahip oldukları ekonomik ve ticari canlılık idi. Kentlerin bu özgürlükleri Roma'nın politikalarına karşı

²⁴⁰ Sabahat Atan, *Roma Tarihinin Ana Hatları: I Kısım Cumhuriyet Devri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s. 121.

²⁴¹ Atan, *Roma Tarihinin Ana Hatları: I Kısım Cumhuriyet Devri*, s. 122.

²⁴² Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 474; Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, s. 157-174

gelmedikleri veya Roma'ya kötülük etmedikleri sürece devam etmiş ve Augustus'tan her türlü yardımı görmüşlerdir.²⁴³

Augustus'ın Kilikia kentlerinden bazılarına özgürlük vermesinin de duygusal bir nedeni vardı. Örneğin Tarsus, imparatorun hocası Stoik filozof Tarsos'lu Athenodoros sayesinde özgürlüğünü korumuştur. Ayrıca kentin arazisi genişletilmiş ve kente gümrüksüz ihracat ve ithalat hakkı verilmişti. Tarsus halkı, imparatorun bu lütfuna minnetlerini onun bir heykelini dikerek gösterdiler.²⁴⁴ Aigaiai, Mopsoisteia kentlerinin de özgür kent statüleri değiştirilmemiştir. Anazarbuslular, kendilerine bağışlanan özgürlük sebebiyle kentlerinin ismini MÖ 19'da Caesaria olarak değiştirip bu tarihi yeni bir era yani takvimlerinin başlangıcı olarak kabul ettiler.²⁴⁵ Bölgede bulunan Olba Tapınak Devleti de bu dönemde bağımsız kalmaya ve kendi parasını basmaya devam etmiştir.²⁴⁶

Bithynia Eyaleti'nde Khalkedon ve yukarıda da bahsi geçen Amisos Augustus döneminde özgür kentlerdi. Byzantion ve Prusa ad Mare kentleri de Pompeius tarafından özgür ilan edilmişlerdi.²⁴⁷ Augustus'un bu kentlerin özgürlüğünü ellerinden aldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Zira bu kentlerin özgürlüklerinin ellerinden alınması için de geçerli bir neden yoktur. Galatia bölgesinde Augustus dönemine kadar Galatlar'ın yaşadığı yerler mevcuttu. Ankyra, Tavion ve Pessinus Galatia Eyaleti içinde Hellenik tarzda özgür birer kent olarak kuruldular.²⁴⁸ Bununla birlikte Sagalassos, Laranda, Barata, Hyde, Dalisandos gibi kentler cumhuriyet döneminde de özgürdüler ve Augustus bunların özgürlüklerine dokunmadı.

Romalılar tarihsel süreç içerisinde egemenlikleri altına aldıkları, idari ve ekonomik anlamda bir bütün haline getirdikleri Anadolu'da özellikle Asia Eyaleti'nde gümrük vergilerini toplayabilmek için bölgeye girip-çıkan mal trafiğini de denetlemek zorundaydılar. Bölgedeki bu mal sevkiyatı büyük anlamda liman kentlerinde ortaya çıktığı için bu limanları denetimsiz bırakmak ekonomik olarak Romalıları zarara

²⁴³ Atlan, *Roma Tarihinin Ana Hatları*, s.177-195; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 1290-1291.

²⁴⁴ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 473.

²⁴⁵ Tahberer, *Antik Kilikia Sikkeleri*, s. 19.

²⁴⁶ Jones, A.H.M. *The Cities of the Eastern Roman Provinces*. Oxford: Oxford University Press, 1971, s. 209; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 494-495; Sayar, M.H. "Antik Kilikya'da Şehirleşme". *XII. Türk Tarih Kongresi I*, Ankara 1999, s. 208.

²⁴⁷ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 1231.

²⁴⁸ Strabon, *Geographika*, XII, 5, 2-3; Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, s. 168.

uğratmaktaydı. Romalılar ile birlikte kentler kendileri de vergi mültezimleri (telonai) aracılığıyla limanlarından ilave vergi toplamaktaydılar. Yani kent için getirilen mallar üzerinden kentler kendi vergilerini alırlarken, Romalıların toplu şekilde eyalete girip-çıkan mallar için vergi almaktaydılar.²⁴⁹

Augustus zamanında Anadolu’da kurulduğu bilinen kentler şunlardır: Caesarea-Germanicopolis, Anadolu’da Augustus döneminde kurulduğu bilinen ilk kentlerden biridir. Plinius, kentin eskiden Helgas, Boos Coete olarak bilindiğini ve Bithynia’daki 12 özgür kentten biri olduğunu aktarmaktadır.²⁵⁰ Daskylitis gölünün yakınında bulunan kent aslında Caesar’dan sonra, muhtemelen MÖ 20’lerde Augustus zamanında Caesarea olarak kurulmuştur.²⁵¹ Kentin bastığı ilk sikkeler Tiberius dönemine MS 20’lere aittir ve üzerlerinde “*Kurucu Kaisar Germanicos*” ifadesi bulunmaktadır.²⁵² Kent muhtemelen bu dönemde isminin yanına Germanicos unvanın almış ve kentin ismi Caesaria-Germanicopolis olmuştur. Kent ilk kez Tiberius zamanında sikke basmıştır.²⁵³

Augustus’un yeniden organize edip kent statüsüne yükselttiği üç kent Galatia bölgesinde idi. Bunlar, Ankyra, Tavion ve Pessinus’tur.²⁵⁴ Ankyra, Büyük İskender döneminde bir kentti ancak Galatların bölgeye gelmesinden sonra bu bölge kale şeklinde organize edilmiş büyük bir köy haline dönüşmüştü.²⁵⁵ Strabon’un yaşadığı dönemde Ankyra, Tektosaglara ait bir büyük bir kale idi.²⁵⁶ Galatia Krallığı’nın MÖ 25’te ilhak edilip eyalet haline getirilmesiyle Romalılaştırma politikası gereği Ankyra Augustus tarafından kent haline getirildi. Kentin kuruluş tarihi kesin olmamakla birlikte Stephen Mitchell, eyaletin kurulmasının hemen ardından belki de MÖ 20’lerde kentin kurulmuş olabileceği bilgisini vermektedir.²⁵⁷ Roma döneminden itibaren bu kentin en önemli yanı eyaletin metropolisi olması sebebiyle Tanrısal Augustus

²⁴⁹ Jones, A.H.M., *The Greek City from Alexander to Justinian*, Oxford 1940, s. 121; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 295.

²⁵⁰ Plinius, *Epistulae*, V, 40, 142-143.

²⁵¹ Doğanç, “Roma Principatus Dönemi (MÖ 27-MS 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme)”, s. 146; Jones, *The Greek City from Alexander to Justinian*, s. 69.

²⁵² RPC, Vol I, No: 2017.

²⁵³ RPC, Vol I, No: 2017

²⁵⁴ Taşdöner, *Anadolu’da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, s. 168.

²⁵⁵ Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 110-122.

²⁵⁶ Strabon, *Geographika*, XII, 5, 2.

²⁵⁷ Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor*, s. 86.

Tapınağı'nın burada inşa edilmesi ve buna ek olarak da Augustus'un kaleme aldığı *Res Gestae Divi Augusti*'nin bu tapınakta ve bu kentte olmasıdır.²⁵⁸

Galatia Bölgesi'nin Romalılaşmasına katkı sağlamak için Augustus tarafından Roma tarzında kent statüsü verilen bir diğer yer ise Tavion'dur. Strabon, bu yerin Trokmilere ait olduğunu ve Zeus'un tunçtan yapılmış devasa bir heykeline sahip olduğunu ayrıca insanların sığındığı kutsal bir alanın da bölgede bulunduğunu belirtir.²⁵⁹ Mitchell, kentin kuruluş tarihi için Pessinus'tan birkaç yıl sonrasını yani MÖ 20'leri önermektedir.²⁶⁰ Kentin basım tarihi bilinmeyen ilk sikkelerinde görülen “*sebastenon*” ifadesi, belki de İmparator Augustus'a işaret etmektedir.²⁶¹

MÖ I. binden itibaren Phrygia bölgesinin önemli kentlerinden biri olan Pessinus, Galat boylarından Tektosagların yerleştiği yerde bulunmaktaydı ve burası da Augustus tarafından kent statüsüne yükseltilmiştir. Mitchell, kentin kuruluşu ya da erasının Galatia Eyaleti'nin kurulduğu tarihe, MÖ 25 tarihine koymaktadır.²⁶² Strabon, Pessinus'un o bölgenin en büyük ticaret merkezi olduğunu ve büyük saygı gören “*Tanrılar Anası*” denen Kybele'nin ana tapınağının burada olduğu bilgisini vermektedir.²⁶³ Pessinus'un ve Tavion'un kent statüsü alması, kentlerin isimlerine *sebaste* unvanını almasıyla da açıklanmaktadır.

3.1.3.2. Koloniler

Augustus'un Caesar'dan devraldığı ve iyi bir şekilde yönettiği süreçlerden biri de emekli askerlerini yerleştirmek için koloniler kurmasıdır. Augustus, cebinden para harcayarak Hispania'da, Afrika'da, Balkanlarda, Sicilya'da ve Anadolu'da sayıları üç yüz bini aşan askerlerini kolonilere yerleştirmekle övünmektedir.²⁶⁴ Augustus, bu övünmesini yersiz olarak yapmamaktadır. Onun sadece Anadolu'da kurduğu kolonilerinin sayısı on üç idi.²⁶⁵ Hem Caesar'ın hem de Augustus'un Anadolu'ya emekli askerlerini yerleştirme politikasının altında yatan neden genellikle güvenlik ve Romalılaşma ile ilgiliydi. Bu dönemde askerlik görevini tamamlayan askerlere para

²⁵⁸ Stephen Mitchell, *Galatia Eyaleti ve Eyalette ait İmparatorluk Kültü*. çev. M. Kadioğlu. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, s. 29; Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, ss. 169-171.

²⁵⁹ Strabon, *Geographika*, XII, 5, 2

²⁶⁰ Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor*, 87

²⁶¹ RPC, Vol I, No: 3569-3570

²⁶² Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor*, s. 87.

²⁶³ Strabon, *Geographika*, XII, 5, 3.

²⁶⁴ Augustus, *Res Gestae*, III.

²⁶⁵ Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, s. 174.

ve toprak verilmesi kolonileri hızlı bir şekilde arttırmıştı.²⁶⁶ Kurulan koloniler ve kullanıma açılan topraklar sebebiyle terhis olan askerlerin geçimlerini sağlayabilmeleri ve ana vatandan uzakta olsa da Roma vatandaşı olabilmeleri, koloni kentlerine olan talebi de arttırmıştır. Bunun bir diğer nedeni de koloni unvanı, yerleşimlerin Roma'ya olan sadakatini gösteren en büyük gösterge idi.

Kentler, koloni statüsünü kazanmakla elde ettikleri ayrıcalıklar sayesinde Roma'nın eyaletlerdeki yansıması haline gelmekteydi.²⁶⁷ Özellikle de yeni kurulan koloniler, sahip oldukları *Ius Italicum* haklarıyla eyaletlerde yer alan diğer kentlerin ödemekle yükümlü oldukları vergilerden de kurtulmuş oluyorlardı. Kolonilerde konuşulan dil genellikle Latince idi.²⁶⁸ Kentlerin, koloni unvanını alabilmek için yapmış oldukları girişimler ve talepler, Julius Claudius imparatorlarını, bazı kentlere bu ayrıcalıkları vermeye sevk etmiştir. Bu politikanın amacı, Augustus ve ardıllarının kurdukları koloniler ve kentlerde emekli askerlerine toprak tahsisi yapmak, Romalılaşmayı sağlamak ve Roma'nın çıkarlarını korumaktır denilebilir.²⁶⁹

Roma'nın Anadolu'da koloniler kurmaya başlaması Augustus'un dayısı ve Suetonius tarafından ilk imparator olarak gösterilen Julius Caesar döneminde gerçekleşmiştir. Caesar, iç savaşta ordusunda yer alan ve iç savaş yorgunu askerlerini terhis ettiğinde onlara toprak vermek için Anadolu'da dört kente asker yerleştirerek buralara koloni statüsü vermiştir. Bu kentlerden ilki Sinope'dir. Caesar, Pharnakes ile yapmış olduğu Zile Savaşı'ndan sonra Pharnakes'i Sinope'ye kadar takip etmişti. Ancak mağlubun teslim olması ve Sinope'yi boşaltması sonucunda Caesar buraya bir grup askerini yerleştirdi ve kente koloni statüsü verdi.²⁷⁰ Ancak kentte var olan kent sakinler varlıklarını devam ettirdiler ve Sinope iki toplumlu bir statü kazandı.²⁷¹ Biri polis haklarına sahip halk, diğeri ise Roma vatandaşlığına sahip koloni sakinleri.

Caesar'ın asker yerleştirdiği diğer bir Karadeniz kenti Heraklia Pontika olmuştur. Kente kolonicilerin yerleştirilmesi muhtemelen Sinope ile aynı gerekçelere dayanır. Her iki kentte Karadeniz'de güvenliğin sağlanması için kilit konumdadır.

²⁶⁶ Strauss, *Jül Sezar'ın Ölümü*, s. 300.

²⁶⁷ Aulus Gellius, *Noctes Atticae*, XVI, 13. 9.

²⁶⁸ Peter Robert Franke, *Roma Döneminde Küçükasya: Sikkelerin Yansımasında Yunan Yaşamı*, çev. Nezahat Baydur, Ege Yayınları, İstanbul 2007, s 39.

²⁶⁹ Augustus, *Res Gestae* XXVIII.

²⁷⁰ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 414

²⁷¹ Mitchell, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor*, s. 36-7.

Heraklia'da da aynı Sinope gibi iki toplumlu bir yapı oluşturulmuştur.²⁷² Koloni statüsü verilen Sinope'nin adı Colonia Julia Felix Sinopensis olmuştur.²⁷³

Anadolu'da Caesar tarafından asker yerleştirilen son iki kentten ilki Bithynia bölgesinde bulunan Apameia, diğeri ise Troas bölgesinin kuzeyinde, Propontis kıyısında bulunan Parion'dur. Bithynia kenti olan Apameia, Makedonya kralı V. Philippos tarafından tahrip edilene kadar Myrleia olarak bilinmekteydi. Philippos hem Myrleia'yı hem de komşu Kios'u tahrip etmişti. Bithynia kralı Prusias, her iki kenti de yeniden ayağa kaldırdı. Kios'a kendi adını vererek kentin adını Prusias (ad Mare)²⁷⁴ olarak değiştirdi. Myrleia'nın adı da karısının adı olan Apameia ile değiştirildi.²⁷⁵

Caesar, bölgenin denizden giriş noktası olan Apameia'ya emekli edilen askerlerinin bir kısmını yerleştirerek kente koloni statüsü verdi.²⁷⁶ Kentin yeni ismi Colonia Julia Concordia Apamea oldu. Parion'un da koloni olma süreci Myrleia ile aynı nedenlere dayanmaktadır. Bölgenin güvenliğinin sağlanması ve belki birazda bölgenin Romalılaşmasını teşvik etmek. Kolonilerin kurulmasında seçilen yerin önemi büyük olmuştur. Burada dikkat edilen en önemli hususun yerleşimcilerin geçimini tarımla yapabileceği toprakların olması ve seçilen yerin ekonomik açıdan stratejik öneminin bulunmasıdır.

Augustus Caesar'ın kolonizasyon politikasında bazı değişiklikler yapmıştır. Yapılan değişikliklerin en önemlisi kurulacak kolonilere sadece emekli askerlerin yerleştirilmesidir.²⁷⁷ Roma, MÖ III. yy'ın başından itibaren stratejik gördüğü yerlere koloniler kurmaktaydı. Amacı ise bölgenin kontrolünü sağlama ve Romalılaşmayı teşvik etme üzerinedir. Caesar bu politikanın devam ettiricilerinden oldu. Ancak o, askerlerine verdiği söze sadık kalabilmek için bu politikaya sadık kalmıştır. Augustus ile bu politika bir adım daha ileri götürülerek terhis edilen askerleri yerleştirmek için kullanılmıştır. Bilindiği gibi Roma Cumhuriyeti'nin son yüz yılı aynı zamanda iç savaşın da yaşandığı dönemdir. Her komutan kendisine bir ordu toplamak suretiyle başarılı olma hayallerinin peşine düşmüştür. Galip gelen şüphesiz askerlerini

²⁷² Strabon, *Geographika*, XII, 3, 6; Mitchell, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor*, s. 36-7.

²⁷³ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third CenturyAfter Christ*, s. 414.

²⁷⁴ Hemen kuzeyindeki Prusias (Bursa) kenti ile karışmaması için kaynaklar ondan Prusias ad Mare (Gemlik) olarak bahseder.

²⁷⁵ Strabon, *Geographika*, XII, 4, 3; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third CenturyAfter Christ*, s. 306-7.

²⁷⁶ Plinius, *Naturalis Historia*, V, 43, 149.

²⁷⁷ Broughton, T. R.S "Some Non-Colonial Coloni of Augustus", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 66, 1935, s. 19.

ödüllendirebiliyorken mağlup olan için bu imkân bulunmamaktadır. Bu sebeple bu askerlerinde huzursuzluk kaynağı olmamaları için maaşlarının ödenmesi ve kendisine toprak verilerek yerleştirilmeleri gerekmektedir. Augustus, Actium Savaşı'ndan sonra kazanan kişi olmuştur. Onun toplumsal huzuru sağlayabilmesi için öncelikle silah altında olan askerlerin önemli bir kısmını terhis etmesi gerekmişti.

Augustus, Caesar, Pompeius, Marcus Antonius ve diğer önemli komutanlardan kalan askerlerini yerleştirme mecburiyeti ortaya çıktığında öncelikle İtalya topraklarına yöneldi. Ancak boş devlet arazisi kalmadığı görülünce yönünü anadolu'ya çevirmek zorunda kaldı. Anadolu'da Augustus tarafından kurulan toplam on üç koloni bilinmektedir. Bu kolonilerin önemli bir kısmı Romalılaşmanın hatta kentleşmenin olmadığı Pisidia Bölgesi ve Torosların kuzey ve batı yönlerinde kurulmuştur. Kurulan kolonilerin bir kısmı yerel halkın arazisine kurulurken bir kısmı da mevcut kentlere emekli askerler yerleştirilerek kentin statüsünün koloniye değiştirilmesi şeklinde olmuştur.

Roma'nın kolonizasyon politikasının emekli edilmiş askerlere toprak bulunmasının yanında koloni yapılan bölgenin güvenliğini sağlamak olmuştur. Deniz kıyılarında kurulan kolonilerin deniz güvenliğini sağlama, iç kesimlerde kurulanların da güvenliği sağlama yanında Romalılaşmayı teşvik etme modeli olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz.²⁷⁸ Augustus, eyaletlerdeki kentlerin durumunu iyileştirmek için bazı kentlere Latin hakları vermiştir. Ayrıca İtalya'daki herhangi bir kolonide yaşayan kişilere Roma'ya gelmeden olduğu yerlerinden magistratus seçimlerinde oy kullanma hakkını kazandırmıştır. Eyaletlerdeki bulunan birçok koloniye ise İtalya halkının sahip olduğu *Ius Italicum* hakları verilmiştir.²⁷⁹ Bir başka yönden bakıldığında, eyaletlerde yer alan koloniler kentlerin vermesi gereken vergilerden de muaf tutulmuşlardır.

Kolonilerin bazılarında *deciriones* denilen bir meclis bulunmaktaydı. Ancak neredeyse tüm kolonilerin baş yönetici *duovir* olarak adlandırılan yöneticiydi. Kolonilerde *duovirlere* yardımcı olmak için iki *aediles* ve iki *quaestor* bulunmaktaydı²⁸⁰ Yukarıda da değinildiği gibi Augustus kurduğu kolonilere İtalya'da yaşayan halka davrandığı gibi onlara vergi konusunda yardım etmiş ve hassasiyet

²⁷⁸ Barbara Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford: Routledge, 1967, s. 6.

²⁷⁹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 415.

²⁸⁰ Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, s. 78 vd.

göstermiştir. Bu dönemde Anadolu'da kurulmuş olan kentler Pisidia ve Lykonía'da; Colonia Julia Augusta Felix Cremna, Colonia Julia Augusta, Comama, Colonia Julia Augusta Olbasa, Colonia Julia Augusta Parlais, Colonia Julia Felix Gemina Lystra, Galatia'da; Colonia Julia Augusta Felix Germenorum ve Kilikia'da; Colonia Julia Augusta Felix Ninica²⁸¹, Batı Anadolu'da Colonia Augusta Troadensium'dur. Koloniler Roma'daki yaşantının ve sistemin aynısını desteklemişlerdir. İdari yapı ve yönetim Roma'daki merkezi yönetim gibiydi. Bu sayede kentleşmenin olmadığı yerler ve doğu eyaletleri herhangi bir problem çıkmadan Romalılaştırılmıştır.²⁸² Augustus'un kurmuş olduğu koloniler şunlardır:

3.1.3.2.1. Aleksandria Troas

Aleksandria Troas, günümüzde Çanakkale'nin Ezine ilçesine bağlı Dalyan Köyü'nde yer almaktadır. Augustus döneminde MÖ 12 yılından önce "Colonia Augusta Troas" veya "Colonia Aleksandreia Augusta Troadensis" adı ile kurulmuştur. Aslında kentin kuruluşu Hellenistik döneme dayanmaktadır. Büyük İskender'in generali Antigonos Monophthalmos'un kurduğu bu kente Antigoneia adını vermiştir.

Kent, civar kentlerden zorla getirilen halkı yerleştirmek suretiyle kurulmuştur.²⁸³ Ancak onun ölümünden sonra kentin kendisini yenen Lysimakhos tarafından ismi İskender'inn kenti anlamında Aleksandria yapılmıştır.²⁸⁴ Ancak diğer İskender kentlerinden ayrılabilmesi için bulunduğu bölgenin adı da kentin ismine eklenmiştir. Roma'nın Asia Eyaleti'nin kentlerinden biri olan Aleksandria, Troas bölgesinin Ege Denizi'ne çıkış kapısıdır. Bir başka deyişle, Ege Denizi'nin kuzeyinden Anadolu'ya Aleksandria üzerinden girilmektedir. Burası aynı zamanda Hellespontos denen Çanakkale Boğazı'nın da giriş kısmında bulunmaktadır. Bu sebeple kentin kontrolü Roma için hayati bir önem arz etmiş olmalıdır.

3.1.3.2.2. Antiokheia

Antiokheia günümüzde Isparta'nın Yalvaç ilçesinde yer almaktadır. Antiokheia MÖ 25 yılından itibaren Roma kolonisi haline getirilmiş ve adı Colonia Caesareia olmuştur. Kent Hellenistik Seleukos Krallarından I. Antiokhos tarafından kurulmuş ve

²⁸¹ Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, s. 195-199.

²⁸² Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 415-464.

²⁸³ Strabon, *Geographika*, XIII, 1, 52

²⁸⁴ Plinius, *Naturalis Historia*, V, 33, 124; Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2019, s. 67-8.

onun ismini almıştır.²⁸⁵ Önceki ismini ise kurucusu olan Syria Kralı I. Antiokhos'tan almıştır. Bu kent Augustus'un Anadolu'da kurduğu ilk ve en önemli koloni kenti olarak kayıtlara geçmiştir. Kent koloni olduktan sonra önemini giderek yükselmiştir. Kentin Colonia Caesareia ismini alması Augustus'a yapılan bir onurlandırmadır.²⁸⁶ Koloninin kurulma amacı Pisidia Bölgesi'nin bu kısmının Romalılaştırılması ve doğu batı istikametindeki yolların güvenliğini sağlanması içindir. Aynı zamanda bu tarihte eyalet haline getirilen Galatia sınırında bulunması da koloninin kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir. Zira Galatia Kralı Amyntas, bölgedeki güvenliği sağlarken öldürülmüştür. Bu kolonilere düzenlemelerden hemen sonra terhis olan askerler yerleştirilmiştir.²⁸⁷

3.1.3.2.3. Comama

Pisidia kentlerinden biri olan Comama antik kenti Burdur'un Bucak ilçesine bağlı Ürkütlü Köyü'nün iki kilometre güneydoğusundaki Şerefli Höyük alanında bulunmaktadır. Kent, Roma kolonisi olduktan sonra bölgenin en önemli kentlerden biri haline gelmiştir.²⁸⁸ Kentin eski adı bilinmemekle birlikte Strabon'un ortaya koyduğu Milyas bölgesinin kentlerinden biridir.²⁸⁹ Augustus'un Pisidia Bölgesi'ne koloniler kurma politikasının bir sonucu olarak antik kent Colonia Iulia Augusta Prima Fida Comama olarak değiştirilmiştir.²⁹⁰ Comama, koloni olduktan sonra güçlenmiş ve böylece de kuzeyinde yer alan komşusu Kretapolis kentini kendi idaresi altına almıştır.²⁹¹ Askeri bakımdan stratejik konumda kurulmuş olsa da doğal savunmada zorluk yaratan alçak bir zirve üzerinde kurulmuştur.²⁹² Antiokheia'da olduğu gibi Comama'daki kolonistler de Roma'daki özgür vatandaşların haklarına sahip olmuşlardır.²⁹³

3.1.3.2.4. Cremna

Cremna, ele geçirilmesi zor bir tepe üzerinde kurulmuş Pisidia Bölgesi kentlerinden biridir. Kent, Augustus tarafından koloni yapılmadan önce Galatia

²⁸⁵ Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 127-8.

²⁸⁶ Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, s. 189; Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, s. 176.

²⁸⁷ Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, s. 6.

²⁸⁸ Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, s. 176.

²⁸⁹ Strabon, *Geographika*, XIII, 4, 17; Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 142.

²⁹⁰ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 462.

²⁹¹ Mitchell, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor*, s. 8.

²⁹² Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, s. 176.

²⁹³ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 462; Stephen Mitchell, C. Katsari, "The Roman Colonies of Greece and Asia Minor", *Athenaeum*, 95/ 1, 2008, s. 231.

Krallığı'nın topraklarındaydı ve MÖ I. yy'da kent olarak organize olmuştu.²⁹⁴ Son Galat kralı Amyntas burayı zorla ele geçirmişti. Onun ölümünden sonra Augustus tarafından askerler yerleştirilerek koloni haline getirildi ve adı Colonia Iulia Augusta Felix Cremna veya Colonia Iulia Augusta Cremnensium olarak değiştirildi. Burası, Augustus'tan önce de kent idi. Bu sebeple buraya yerleştirilen emekli askerlerin en azından kent sakinlerinden bir kısmını oluşturduğunu söyleyebiliriz. Cremna'nın sakinleri *Ius Italicum* hakkına sahip olan kolonilerden biri olmuştur.²⁹⁵ Kentin koloni olarak seçilmesinde konumu etkili olmuştur.²⁹⁶

3.1.3.2.5. Germa

Germa, günümüzde Eskişehir'in Sivrihisar ilçesinde konumlandırılmış antik bir yerleşmedir. Kaynaklardan anlaşıldığına göre koloni, Doryleion ile Pessinus Ankyra yolu üzerinde güvenliğin sağlanması amacıyla kurulmuştur. Koloninin bir diğer kurulma amacı da Romalılaşmanın görülmediği bu coğrafyada Romalılaşmayı hızlandırmak ve özendirmek maksadı taşıdığı düşünülebilir. Germa kenti Colonia Iulia Augusta Felix Germa ismi ile kurulmuştur. Germa Kentinin kamu görevlileri ise *aediles*, *quaestor* ve *duovir* isimlerini taşımışlardır.²⁹⁷

3.1.3.2.6. Ikonion

Ikanion çok eski bir antik kenttir. Bu kent günümüzde Konya merkezine bağlı olup, MÖ 25 yılında Amyntas'ın ölümünden sonra Augustus tarafından Roma topraklarına katılmış ve kendisi tarafından koloni kenti olarak oluşturmuştur. Diğer kolonilerden farkı ise kentin vatandaşları ile kolonistlerin iki toplumlu bir yapı oluşturmasıdır.²⁹⁸ Ikonion, Augustus tarafından kolonici yerleştirilen ve koloni yapılan kentlerin en önemlilerinden biridir. Zira burası hem polis kurumları olan çok eski bir yerleşme hem de kuzey güney ve doğu batı istikametinde yol üzerinde bulunmaktadır. Zamanla Iconion ticari bir öneme sahip olmuş ve bastığı sikkeler geniş bir alanda dolaşımda olmuştur.²⁹⁹

²⁹⁴ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 458.

²⁹⁵ Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, s. 192.

²⁹⁶ Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, s. 176.

²⁹⁷ Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", s. 11-30; Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Augustus Dönemi*, s. 175.

²⁹⁸ Mitchell, *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor*, s. 77.

²⁹⁹ Nazım Abay, "Lykaonia Bölgesi'nde Roma Dönemi'ne Ait Bir Grup Koloni Iconium Sikkesi", *SEFAD*, 40, 2018, ss. 207-220.

3.1.3.2.7. Lystra

Lystra, günümüzde Konya'nın Göktürk Köyü'nde konumlanan kent, Ikonion kentinin güneyinde bulunmaktadır. Bağlantı bölgesinde yer aldığı için MÖ 1. yüzyılda Homonadların akınlar yaptığı yerler arasında yer almıştır. MÖ 25 yılında ise Augustus tarafından incelenmiş ve askeri koloni statüsünü almıştır. Zamanla imparator buraya lejyon askerlerden yerleştirmiştir. Lystra olarak tanınan bu kent, kısa bir sürede bölgenin önemli merkezi haline gelmiş ve Colonia Iulia Lystra ve Colonia Iulia Felix Gemini Lystra isimlerini almıştır.³⁰⁰

3.1.3.2.8. Olbasa

Olbasa, Burdur'un Belenli Köyü'nde konumlandırılmaktadır. Kent, Lysis Çayı'nın doğusunda ve Pisidia güneybatısında yer almaktadır. Pamphylia'nın kuzeyinde bulunduğu için bazen Pamphylia kentlerinin sınırları içerisinde ismi geçmektedir. Olbasa, Galatia kralı Amyntas'ın ölümünden sonrada Galatia Eyaleti'ne bağlanmıştır. Kentin kuruluşu Hellenistik döneme kadar geri götürülmektedir.³⁰¹ Kent, MÖ 6 yılında Augustus tarafından Colonia Iulia Augusta Olbasena adını alarak bölgedeki diğer kentler gibi koloni statüsü almıştır.³⁰²

3.1.3.2.9. Parion

Parion, Troas – Mysia sınırında antik bir Troas yerleşmesidir. Kent, Çanakkale'nin Biga İlçesi'ne bağlı Kemer Köyü'ne lokalize edilmiştir. Parion'un kuruluşu MÖ 7. yy'a kadar geri götürülür. Güvenli ve bir geniş limana sahip olması Parion'u bölgenin önemli kentlerinden biri haline getirmektedir. Kente koloni statüsünü ilk kez Julius Caesar vermiş ve askerlerinin bir kısmını buraya yerleştirmiştir. Koloni yapıldıktan sonra kentin ismi Colonia Gamella Iulia Pariana olmuştur.³⁰³ Koloni haline getirilen Parion ilk sikkelerini MÖ 45'te Caesar döneminde basmıştır.³⁰⁴ Augustus, kente yeni koloniciler yerleştirerek kentin sınırlarını genişletti. Kent bastığı sikkelerle bunu kutlamıştır.³⁰⁵

³⁰⁰ Karaman, A, "Kilistra Antik Kenti, Mevcut Durumu ve Turizm Potansiyeli", Uluslararası Hatunsaray (Lystra) ve Çevresi, *Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu*, 2012, s. 508.

³⁰¹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 462.

³⁰² Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, s. 187.

³⁰³ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 415.

³⁰⁴ RPC I, No. 2254.

³⁰⁵ RPC I, No. 2262.

3.1.3.2.10. Parlais

Antik Parlais kenti Isparta'nın Eğridir Gölü'nün batı köşesinde yer alan Barla'ya konumlandırılmaktadır. Kentin Augustus tarafından kolonistlere açılması öncesi tarihi hakkında ne yazık ki yeterli bilgiye sahip değiliz. Ancak kentin koloni statüsü kazanmadan önce bastığı sikkelerin varlığı bilinmektedir.³⁰⁶ Sikke bastığı bilgisi dışında ne yazık ki kentin eski tarihini bilemiyoruz. Parlais'e Galatia Krallığı Roma eyaleti yapıldığında kolonistler yerleştirilmiş ve kentin yeni adı Colonia Iulia Augusta Parlais olmuştur.³⁰⁷ Kentin *Ius Italicum* hakkı aldığı, duovirlerinin ve diğer yöneticilerinin bulunduğu bilinmektedir.

Genele bakılırsa Augustus döneminde kurulan kolonilerin büyük bir kısmı deniz kıyısında kurulmuşlardır. Yine Augustus devrindeki koloniler askeri birliğe sahip olup savunma amacıyla kurulduğunu tekrar söylemekte fayda vardır. MS 14 yılında Augustus'un ölmesiyle beraber ondan sonra gelen ardılları Roma'da geniş ölçekli kolonizasyon sistemini kurmaktan yana değillerdi.³⁰⁸

3.1.4. Bağımlı Krallıklar

Roma'nın Anadolu işlerine karışmasına kadar burada bulunan krallıklar ya Seleukosların himayesinde ya da bağımsız müstakil bir yapı olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Ancak bağımlı krallık kavramı Roma'nın Anadolu'da kurduğu eyaletlerden sonra ortaya çıkmıştır. Aslında Roma siyaseti, MÖ I. yy'a kadar Anadolu'da bulunan bağımsız krallıkları müttefiki olarak görme eğilimindeydi. Ancak özellikle Mithridates Savaşları sırasında ve sonrasında bu bağımsız krallıklar ya Roma'nın müttefiki ya da onun karşısında yer almak durumunda kaldılar. Pompeius'un Anadolu'da yapmış olduğu düzenlemeler ve Caesar'ın politikaları Fırat nehrine kadar olan bölgede resmen Roma eyaleti yapılarak denetim altına alınmamışsa bağımlı krallık haline getirildiler. Bunlardan ilki ve belki de hacimsel olarak en geniş alanı kapsayan Deiotarus'un Galatia Krallığı idi. Onun krallığı doğusundaki Kappadokia Krallığı'ndan batıda Asia ve Bithynia Eyaletine, kuzeyde Paphlagonia'dan güneyde Lykonía bölgesine uzanmaktaydı.

Caesar'ın suikastinden sonra Anadolu'ya geçip asker ve para toplayan Brutus ve Cassius mevcut krallıklardan ve kentlerden çeşitli yardımlar gördüler. Ancak MÖ

³⁰⁶ Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, s. 100.

³⁰⁷ Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, s. 189.

³⁰⁸ Thomas Watkins H, "Coloniae and Ius Italicum in the Early Empire", *The Classical Journal*, 78/4, 1983, s. 322.

31’de yapılan Actium Savaşı kesin galibin Augustus olduğunu ilan etmiş ve Anadolu’da bulunan bağımlı krallar da yeni efendilerine boyun eğmişlerdir. Augustus dönemine gelindiğinde Anadolu’da Armenia Minor bölgesinde Polemon Krallığı, Kilikia Trakheia ve Kilikia Pedias arasında küçük Amanos Krallığı, Kilikia Trakheia’dan Polemon Krallığı’na kadar Galatia’nın doğusunda Kappadokya Krallığı, Büyük Armenia’nın güneyi ve Kappadokia Krallığı’nın güney doğusunda Kommagene Krallığı ve Anadolu’nun doğusunda, Parthlar ile sınır olan Armenia Krallığı bulunmaktaydı. Augustus döneminin başında bu krallıkların idarecileri “rex sociusque et amicus”, olarak adlandırılmaktaydı: Yani “kral ve müttefik”.³⁰⁹

Suetonius, Augustus biyografisinde onun krallıklar ile olan ilişkisini şöyle tanımlamaktadır. “*Savaş yoluyla ele geçirdiği krallıkları, birkaçı dışında, aldığı kişilere geri verdi ya da yabancılara dağıttı. Dost olan kralları kendi aralarında karşılıklı kız alıp verme ile birbirlerine bağladı, akrabalıkları ve dostlukları oluşturmaya ve desteklemeye hep hazırды; onları imparatorluğun bir parçası olarak gördü ve ayırım yapmadan tümüne özen gösterdi...*”³¹⁰ Belki de bu bilgiye verilebilecek en iyi örnek Karadeniz’in kuzeyindeki Bosphoros Krallığı’dır. VI. Mithridates’in oğlu Pharnakes’in idaresinde olan bu krallık onun ölümüyle Pergamonlu Mithridates’e verilerek bağımlı krallık yapılmak istenmişti. Ancak yerel bir soylu olan Asander bu planı bozdu ve önce Pharnakes’in dul karısı ile evlendi ve önce kendini Arkhon, sonra da kral ilan etti.³¹¹ Sorun ancak Augustus tarafından Agrippa’nın üstün yetkilerle doğuya gönderilmesine kadar devam etmiştir. Agrippa, Armenia Minor’de kendisine bir krallık bahşedilmiş olan Polemon’u Bosphoros kralı atamak istemekteydi. Bunun için Sinope’de bir donanma hazırladığında krallık MÖ 14’te Roma’nın vasalı olmayı kabul etmişti.³¹²

Actium Savaşı, Roma’da siyasetin değişmesine, Caesar politikalarına geri dönülmesine neden oldu. Anadolu’da bulunan bağımsız kentler, özerk bölgeler ve krallıklar bu savaşın nimetlerini topladılar ya da Marcus Antonius’u destekleyerek yaptıkları yanlış tercih sebebiyle cezalarını çektiler. Fakat başlangıçta tercihini Marcus Antonius’tan yana kullanıp daha savaşın başında taraf değiştirerek Octavianus’a

³⁰⁹ Gürkan Ergin, “Anadolu’da Roma Hakimiyeti: İnsanlar, Tepkiler ve Huzursuzluklar. Asia Eyaletinin Kuruluşundan (MÖ 129) Iustinianus Döneminin Sonuna Kadar (MS 565)”, s. 164.

³¹⁰ Suetonius, *Augustus*, XLVIII.

³¹¹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 477

³¹² Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 49.

katılan Amyntas'ın kazanımları diğerlerini geride bırakmıştır. Amyntas'ın kendisine Marcus Antonius tarafından verilen krallığı, Octavianus tarafından onaylanmış ve krallığının sınırları genişletilmiştir.³¹³ Lykaonia'nın güneyinde bulunan Derbe ve Laranda'nın hakimi olan Antipater'in yönettiği toprakları elinden alınmış Amyntas'ın krallığının sınırlarına dahil edilmiştir. Buna ek olarak da Actium Savaşı'ndaki gösterdiği mücadeleden ve destekten dolayı Isauria ile Kilikia Trakheia toprakları da Amyntas'ın krallığına eklenmiştir.³¹⁴

Amyntas, kendisine verilen Lykaonia ve Pamphylia'nın sahil kenti olan Side ile yolların güvenliğini sağlamak için Homonadeis ile giriştiği bir mücadelede tuzağa düşürülerek öldürüldü. Onun ölümüyle krallığı çocukları arasında paylaştırılmamış ya da Amyntas'ın yerine bir vekil tayin edilmemiş ve MÖ 25'te burası bir Roma Eyaleti haline getirilmiştir.³¹⁵ Galatia, Augustus döneminde Anadolu'da eyalet haline getirilen tek krallıktır. Augustus, Galatia'nın doğusundaki Kappadokia krallığına dokunmamış ve buranın kralı olan Arkhelaos'un yönetimde kalmasını sağlamıştır.³¹⁶ Augustus, Anadolu'daki krallara Caesar'ın politikası icabı iyi davranmıştır.

Augustus'un siyasi olarak Anadolu'da sınırlarını genişletme politikası Galatia ile sınırlı kalmıştır. Bunun sebebi Karrhai hezimetinin Roma hafızasında hala yer ediyor olmasıdır. O, Parthar ile Roma arasında bağımlı krallıkların olmasının gerekli olduğunu düşünmekteydi. Örneğin önce Actium Savaşı'nda kendisinin değil de Marcus Antonius'un müttefiki olan Amanus kralı Tarkondimotos, birkaç yıl sonra öldüğünde Augustus onun bu yanlış tercihini unutmamış ve bu krallığın topraklarını geleneğe uygun olarak oğlu Philapator'a vermek yerine Kappadokia krallığına bağlamıştı.

Yerel Amanos Krallığı'nın kuruluşu Kilikia topraklarının eyalet haline dönüştürülmesine kadar geri gitmektedir. Krallığın kapsadığı alan ise Toros Dağları'nın güneyi ve İskenderun'un ovasının girişini kapsamaktadır. Amanos Yerel Krallığı'nın ilk yöneticisi olan Tarcondimotos, Pompeius'a göstermiş olduğu sadakatin meyvesini krallığının tanınmasıyla almıştır.³¹⁷ Pompeius, Caesar, Marcus Antonius dönemlerinde krallık "Romanın dostu" olarak varlığını devam ettirmiştir.

³¹³ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 453

³¹⁴ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 443.

³¹⁵ Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", s. 14.

³¹⁶ Cassius Dio, *Rhomaika*, LI, 2. 1.

³¹⁷ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXIII, 1.

Ancak MÖ 20 yılında Tarcondimotus'un ölümü üzerine Augustus krallığa yeni bir kral atamamış ya da oğullarından birinin tahta geçmesine müsaade edilmemiştir. Daha sonradan ölen kralın oğullarından biri olan Philapator'u affederek babasının unvanı ile kral yaptı ve hakkına düşen toprakların bir kısmını ona vermişti.³¹⁸ II. Philapator Augustus'un yaptığı bu cömertliğine Anazarbos kentinin adını "Caesareia" şeklinde değiştirerek imparatoru onurlandırmıştır.³¹⁹ Augustus'un ölümünden sonra MS 17'de (Kral Philopator bu zamanda ölmüştü) taht kavgaları bahane edilerek krallık Tiberius tarafından Kappadokia Eyaleti'ne bağlandı.³²⁰

Augustus, Galatia'nın kuzeybatı köşesindeki Paphlagonia topraklarını Galatia ile birleştirmemiştir. Onun bu politikasının sebebi Marcus Antonius'un bu bölgeyi Deiotaros Philadelphos'a vermesiydi. Augustus bu durumu yani Paphlagonia'nın bir krallık olmasını onaylamıştır. Onun M.Ö. 6/5'te ölümü üzerine, toprakları Roma İmparatorluğu'nun bir parçası haline getirilmiştir. Bu bölge şehirleşmenin yoğun olmadığı bir yerdir. Bilinen iki büyük şehri Gangra ve Pompeiopolis kentleriyle birlikte Amnias vadisini de içeren doğu Paphlagonia ve Halys'in doğusundaki Phazimonitis bölgesi de Galatia Eyaleti'nin parçası haline gelmiştir.³²¹

Augustus'u doğuda en çok uğraştıran krallık Armenia Krallığı olmuştur. Sorunun başlangıcını MÖ 53'te yapılan Carhae Savaşı'nda ele geçirilen Roma sancakları ve esir alınan Romalı askerlerdir. Bu sorunun çözümü için Marcus Antonius MÖ 36 yılında bir girişimde bulunmuştur ancak sonuç Roma için tam bir felaket olmuştur. Marcus Antonius, Parth krallığına saldırdığında yanına Armenia Kralı Artavastes'i ve onun sağladığı askeri yardımı da almıştı. Ancak Armenia Kralı'nın savaş meydanından kaçması ve Marcus Antonius'u yalnız bırakması Roma ordusunun yenilgine neden olmuştur. Bu yenilgi üzerine Marcus Antonius askerlerini Parthia'dan çekmiş ve Mısır'a gitmiştir. İki yıl sonra bölgeye tekrar geri dönen Marcus Antonius, Armenia krallığına saldırmış, kralı esir almış, oğlunu ise ülkeden sürmüştü. Armenia tahtının boi bırakılması, bir süre sonra buraya Parthların nezaretinde bir kralın oturtulması ile sonuçlanmıştır.³²² Actium Savaşı sürecinde Parthlar, Armenia tahtına

³¹⁸ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 475; Anderson. J.G.C. "The Eastern Frontier under Augustus". *CAH X*, 1989, s. 258; Sayar, "Antik Kilikya'da Şehirleşme". s. 207.

³¹⁹ Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*. s. 204.

³²⁰ Tacitus, *Annales*, II, 42.

³²¹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 465.

³²² Kevser Taşdöner, "Augustus Döneminde Armenia: Roma-Parth Hakimiyet Mücadelesi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, s. 60-61

daha önce ülkeden sürülen Artakses'i oturtarak Roma'nın Armenia sorununu başlatmış oldular. Zira Artakses Roma düşmanıydı.

Roma-Parth ilişkilerinin gergin olduğu Actium Savaşı ve sonrası dönemde Augustus'un eline bir fırsat geçmiştir. Ona göre Roma'da Augustus'u yüceltecek işlerden biri Carrhae Savaşı'nda Parthlara kaptırılmış olan sancaklar ve esirlerin geri alınmasıdır. Bunun için Parth kralı ile bir müzakere başlatılmıştır ve müzakerede Parth kralı Phraates'in Augustus'a sığınan oğlu Tiridates'in babasına teslimi işi de görüşülmüştür. Parth kralı Phraates, taht için sorun yaratacak olan kendi oğlunun isyanı ile uğraşmış ve ondan kurtulmak için İskitlerden yardım istemişti. Babasına karşı başarılı olamayan Tiridates Mısır'dan dönmekte olan Augustus'a sığınmıştı.³²³ Augustus, kaçağı kabul etmiş ancak ondan kendisine sunulan güvenlik dışında bir girişim yapmamasını istemişti. Buna rağmen Tiridates, gizli bir şekilde babasına karşı yapacağı sefer için hazırlık yapmaya başlamıştı.

Parth kralı Phraates tehlikeyi sezmış bu yüzden MÖ 23 yılında Augustus'a elçiler göndermiştir.³²⁴ Augustus bu durumu lehine kullanabilmek için Parth kralı tarafından gönderilen elçileri kabul etmiştir. Augustus'un amacı Roma'nın kaybettiği sancakları ve askerleri geri almaktır. Augustus varılan uzlaşıdan sonra anlaşma gereği Tiridates'i kendi ülkesine göndermiştir. Ancak süreç Augustus'un istediği şekilde gelişmemiş ve Phraates Roma'ya verdiği söze sadık kalmamıştır. Sorunun çözümünün askeri bir hareket olmadan çözülemeyeceğini anlayan Augustus'a Tiberius Nero'yu Maius Imperium yetkisiyle Parthlar üzerine göndermiştir.³²⁵ MÖ 21 yılında Tiberius hazırlıklara başlamış ve bu haber kısa sürede Phraates'e ulaşmıştı. Roma'nın bu teşebbüsü Phraates tarafından ciddiye alınmış ve Parth kralı Augustus ile uzlaşmayı mantıklı görmüştü. Augustus, istediğin elde etmiş, MÖ 53'ten beri Parthların elinde bulunan ordu sembolleri ve esirleri geri almıştır.³²⁶

Augustus'un yürüttüğü ustaca manevralar sayesinde yaklaşık on sekiz yıl sürmüş iç savaşın acılarına bir yenisi daha eklenmemiştir.³²⁷ Fırat Nehri, Sulla zamanında kabul edildiği şekilde iki imparatorluk arasında sınır olarak kalmaya devam etmiştir. Tiberius, Roma düşmanı olan Artakses'i devirip kardeşi Tigranes'i Armenia

³²³ Augustus, *Res Gestae*. XVII.

³²⁴ Rawlinson, M.A G, *Altıncı Büyük Doğu Hakanlığı-Parth İlhanlığı*. çev. S. Ülker, İstanbul: Teknokratik Matbaacılık, 1988, s. 144.

³²⁵ Suetonius, *Tiberius*, III; Cassius Dio, *Rhomaika*, LIII. 33.

³²⁶ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIV. 8.

³²⁷ Romer, F. E, "Gaius Caesar's Military Diplomacy in the East", *TAPHA* 109, 1979, s. 200.

tahtına oturtmak için ile harekate başladığında, Artakses ülke içindeki muhalifleri tarafından öldürülmüştü. Bu olayda muhtemelen Augustus ile Phraates'in anlaşmış olması etkili olmuştur. Augustus döneminde Armenia sorunu tahta Roma yanlısı bir kralın oturtulmasıyla sonuçlanmıştır.³²⁸ Romalı esirlerin ve sancakların geri alınması, Roma'da büyük bir coşku ve sevinç ile karşılanmıştır. Augustus başarıyı kendine maal ederek Res Gestae'de bu durumu şöyle açıklamıştır: “*Parthları üç Roma ordusundan aldıkları ganimetleri ve sancakları bana vermek için yakarmak zorunda bıraktım. Bu sancakları Mars Ultor Tapınağı'ndaki kutsal odaya yerleştirdim*”.³²⁹

MÖ 20 yılından başlayarak MÖ 6 yılında II. Tigranes'in ölmesine kadar geçen on dört yılda Roma için Armenia sorunu çözülmüş görünmekteydi. Ancak II. Tigranes'in ölümüyle Armenialılar aynı adlı oğlu III. Tigranes adıyla tahtı çıkarmışlardı. Bu açıkça daha önceden alınan karara aykırı bir davranıştı zira Armenia tahtına geçecek kişinin Roma'nın onayını alması gerekiyordu. Augustus MÖ 5 yılında duruma el koydu. III. Tigranes ve kız kardeşi ve aynı zamanda karısı olan Erato'yu tahttan indirerek aynı aileden Artavasdes'i bir Roma garnizonu eşliğinde tahta çıkardı. Ancak Armenialılar bu müdahaleyi kabul etmediler. Bu zamanda Parth kralı ölmüş ve yerine oğlu Phraateces kral olmuştu.³³⁰ Babasının tahtına geçen Phraataces veya Cassius Dio'nun yazdığı şekliyle Küçük Phraates'in ilk işi icraatı Armenia işlerine karışmak olmuştur. Armenialı muhalifler II. Artavasdes'i tahttan indirmişler ve onu korumakla görevli Roma garnizonuna saldırmışlardı. Parthların da desteğiyle Armenia tahtına tekrar III. Tigranes'i oturtulmuştur. Tigranes'in korunması için bir Parth garnizonu da Armenia'ya yerleştirilmişti. Bu duruma Augustus'un cevap vermesi ise gecikmemiştir.³³¹

Augustus, Gaius'u *Maius Imperium* yetkisi ile Armenia meselesini çözmek için doğuya göndermiştir. Şüphesiz ki Augustus'un kararlı tutumu ve kendilerine karşı gönderilen Roma ordusundan etkilenen Parth kralı sorunun çözümü için bir konferans toplanmasını önerdiler. MS 2 yılının sonbaharında, iki taraf Fırat nehrinin ortasındaki tarafsız bir adada buluştular. Parthlar, Fırat'ın sınır olarak kabul edilmesi karşılığında Roma'nın Armenia üzerindeki üstünlüğünü kabul etmeye razı olduklarını kabul

³²⁸ Augustus, *Res Gestae*, XXXII; Tacitus, *Annales*, II.1.

³²⁹ Augustus, *Res Gestae*. XVI; Cassius Dio, *Rhomaika*, LIV. 8, Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 9.

³³⁰ Taşdöner, “Augustus Döneminde Armenia: Roma-Parth Hakimiyet Mücadelesi”, s. 65

³³¹ Cassius Dio, *Rhomaika*, LV.10.18

ettiler.³³² Böylece iki taraf arasında olan anlaşmazlık, yine konuşma yoluyla halledilmiş ve yapılan anlaşmayla Armenia tahtına geçecek kişinin Roma'nın onayını alması sağlanmış ve Parthlar ile sınırın yine Fırat Nehri olması kabul edilmiştir.³³³

Bu görüşmelerden çıkan sonuca göre Gaius, Armenia tahtına kendi belirlediği bir kişiyi oturtacaktı. Bunun için en uygun aday Med kralı Artabazos'un oğlu Ariobarzanes idi. Ancak Gaius'un bu müdahalesi de Armenialı muhaliflerin muhalefetine neden oldu ve ülkede karışıklıklar çıktı. Gaius, bu karışıklıkları bastırmak için MS 3 yılının ilk baharında harekete geçti ve muhaliflerin başı olarak bilinen Addon'un sığındığı Artagira kentini ablukaya almıştır. Addon'un Gaius'un tecrübesizliğinden yararlanarak onunla buluşması ve dikkatsizliğinden yararlanarak kılıç darbesiyle onu yaralaması Romalıların kenti ele geçirmesine ve asileri cezalandırmasına neden olmuştur. Gaius'un aldığı yaranın sonucunda MS 4 yılında ölmesi Augustus'u Ariobarzanes isminde ısrarcı olmasına neden olduğu söylenebilir. Ancak Parth tahtında sonraki yıllarda gerçekleşen taht değişiklikleri Armenia sorununu çözümsüz kılmıştır.³³⁴

3.1.4.1. Polemon Krallığı (Pontus Polemoniakos)

Polemon Krallığı'nın ortaya çıkması Pompeius'un VI. Mithridates'i yenip topraklarını ele geçirmesi süreciyle başlamıştır. Pompeius, Strabon'a göre Mithridates'in topraklarının doğusunu Roma'nın yanında savaşa girmiş müttefiklerine dağıtmıştır.³³⁵ Amnias Vadisi'nden batısını ise Bithynia ile birleştirerek mevcut eyaletin sınırlarını genişletmiş ve Bithynia et Pontus Eyaleti'ni meydana getirmiştir. Mithridates'in krallığının sahil kesimini ise Trapezus'a kadar Galat beti Deotaros'a vermiştir. Pompeius'un Anadolu'nun kuzeyinde yaptığı bu düzenlemeler Caesar'ın Zela'da Pharnakes'i yendiği savaşa kadar devam etmiştir. Caesar, MÖ 47 yılında yapılan ve tarihe *veni, vidi, vici* (geldim, gördüm, yendim) sözü ile mal olan savaşı kısa sürede bitirdi ve Pompeius'un bu bölgedeki düzenlemelerine dokunmamıştır. Bugünkü Karadeniz kıyı kentlerini ilgilendiren değişiklikler triumvir Marcus Antonius zamanında gerçekleşmiştir.

Marcus Antonius, MÖ 40/30'da yani Deiotaros'un ölümünden sonra Galatia Krallığı'nın topraklarını küçülterek Caesar'ın Zela'da yendiği Pharnakes oğlu

³³² Cassius Dio, *Rhomaika*, LV, 10. 4.

³³³ Bowman., *The Augustan Empire*, MÖ 43 – MS 69, s. 161.

³³⁴ Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 48.

³³⁵ Strabon, *Geographika*, XII, 3, 1

Darius'a Pharnakia ve Trapezus kentlerinin bulunduğu kıyı bölgesini vermiştir.³³⁶ Onun krallık bahşettiği isimler arasında Kilikia bölgesinin bir kısmı verilen Laodikeialı hatip Zenon'un oğlu Polemon'da bulunmaktaydı. Marcus Antonius, Polemon'a Lykonias bölgesindeki Ikonium ve Kilikia Trakheia'nın bir kısmını vermişti.³³⁷ Ancak Marcus Antonius'un MÖ 36'de Mısır kraliçesi Kleopatra'ya donanma için ihtiyaç duyduğu keresteyi karşılaması için bölgenin verilmesi Polemon'un topraklarının alınması anlamına gelmekteydi. Bunun için bulunan çözüm, ölmüş ya da öldürülmüş olan ve daha önceden Antoninus'tan toprak alarak kral ilan edilen Pharnakes'in oğlu Darius'un toprakları Polemon'a verilmiş ve burada kral ilan edilmiştir.³³⁸ Augustus, Polemon'un krallığını onaylamış ancak Kolkhis ve Armenia Minor bölgesi elinden alınmıştır. Fakat Augustus politikasının sadakate dayanması ve anlaşılan o ki Polemon'un da sadık bir bağımlı kral olması ona yeni topraklar kazandırmıştır.

Bu dönemi takip eden yıllarda Bosphoros Krallığı'nın içinde bulunduğu karışık durum Augustus tarafından takip edilmiştir. Zira bu krallığın tahtındaki Asender Caesar'ın onay verdiği bir yöneticiydi ve Scribonius isimli bir taht iddialısı tarafından öldürülmüştü. İsyanın büyümesinin engellenmesi için Agrippa tarafından Polemon, Kardeniz'in kuzeyine, Bosphoros Krallığı'na gönderildi ve bölgeyi iyi tanımasından dolayı isyanı çok geçmeden bastırmıştır. Bunun üzerine Augustus, savaşta gösterdiği erdemden dolayı kendisine Bosphorus Krallığı'nı da bağışlamıştır. Kısa bir zaman sonra Polemon, Bosphorus'taki yerini güçlendirmek için II. Pharnakes'in kızı ile evlenmiştir.³³⁹ Böylelikle Polemon, VI. Mithridates'ten sonra Karadeniz'in kuzeyi ve güneyindeki toprakları birleştiren ilk kişi olmuştur. Bu dönemi takip eden yıllarda MÖ 8'de Tanais (Azov) bölgesinde oturan eden Aspurgan topluluğu büyük bir isyan başlatmıştır. İsyanı bastırmak için bölgeye gelen Polemon, isyancılara karşı yaptığı savaşta mağlup olmuş MÖ 8/7'de hayatını kaybetmiştir.³⁴⁰ Polemon'un ölümüyle Pontos Krallığı dul eşi Pythodoris'in idaresine bırakılmıştır. Polemon Krallığı MS I. yy'ın ortasına kadar varlığını devam ettirmiştir.

³³⁶ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 433

³³⁷ Strabon, *Geographika*, XII, 8, 16; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 433

³³⁸ Strabon, *Geographika*, XII. 8, 16.

³³⁹ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIV. 24. 5-8.

³⁴⁰ Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 171.

3.1.4.2. Kappadokia Krallığı

Kappadokia Krallığı'nın kurulması Büyük İskender'in Pers Seferi'nin sonuçlarından biridir. Bilindiği gibi İskender Anadolu'ya gelinceye kadar Batı Anadolu'da Hellen polisleri ile Persler arasında hakimiyet alanın belirlenmesi adına çeşitli mücadeleler yapılmaktaydı. Ancak Anadolu'nun iç kesimleri sıkı bir Pers yönetimine tabiiydi. İskender'in Galatia üzerinden Kilikia'ya giderken Galatia'nın doğusundaki topraklara Sabiktas isimli birini vali olarak atamıştı. Ancak o daha Pers İmparatorluğu'nu yıkmadan Ariarathes isimli bir Pers soylusu, Kappadokia bölgesini ele geçirmiş ve burada bağımsızlığını ilan etmiştir.

İskender'in ölümünden sonraki süreçte bölge Eumenes'in idaresine verilmiştir ancak Eumenes kendisine verilen bu toprakları ele geçirebilmek için büyük bir mücadele vermek zorunda kalmıştır. Seleukos Krallığı'nın güçlenmesi ile Kappadokia bölgesi yine Ariarathes soyundan gelenler tarafından yönetilmiş ancak Seleukoslara bağımlı kalmışlardır. MÖ 225 yılında bir başka Ariarathes (III) sahibi olduğu topraklarda bağımsız bir Hellenistik krallık kurmayı başarmıştır.

Kappadokia kralları, Roma'nın azılı düşmanı Mithridates VI. Eupator'un savaşında tarafsız kalmayı başarmışlardı. Bu sebeple krallığın toprakları Pompeius tarafından genişletilmiştir.³⁴¹ Ancak asıl büyük kazanım Caesar tarafından kendilerine bağışlanan Armenia Minor topraklarıydı. III. Ariobarzanes, Caesar'ın bu lütfuna karşılık sadık bir Caesar dostu oldu ve onun öldürülmesinden sonra Triumvirlerden yana bir politika izledi.³⁴² Ancak onun bu politikası Cassius tarafından MÖ 42'de öldürülmesine neden oldu. Kardeşi III. Ariobarzanes, Roma'ya giderek kardeşinin tahtının kendisine verilmesini talep etti ve bu talebi uygun görülerek X. Ariarathes adıyla Kappadokia tahtına oturtuldu. Marcus Antonius'un MÖ 37/6'da Anadolu'da yapmış olduğu düzenlemelerden Kappadokia krallı da nasibini aldı ve tahttan indirildi. Yerine Komana rahibi Arkhelaos'un aynı adlı torunu Arkhelaos atandı. Cassius Dio'ya göre Arkhelaos'un annesi Glaphyra, bir heteira idi başka bir ifadeyle Marcus Antonius'un metresi idi.³⁴³

Kral Arkhelaos, Marcus Antonius ile Octavianus arasında yapılan Actium Savaşı'nda kendisine krallık bahşetmiş olan Antonius'un tarafını tuttu. Ancak bu

³⁴¹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 375.

³⁴² Kevser Taşdöner, "Anadolu'da Roma'ya Bağımlı Bir Krallık: Kappadokia", *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı: 27, s 31

³⁴³ Cassius Dio, *Rhomaika*, XLIX, 32, 3

yanlış tercihi galip tarafından cezalandırılmasına neden olmadı. Hatta Galatia'nı Roma Eyaleti yapılmasından sonra Parthlar ile arasından tampon bir krallık olarak önem kazandı. Bu sebeple Augustus kralın sadakatinden emin olabilmek için ona MS 20'de Armenia Minor ile Kilikia Trakheia topraklarının bir kısmını verdi.³⁴⁴ Bu durum şüphesiz Roma'nın da yararındaydı.

Arkheilaos, kraliyet başkentini Kilikia Trakheia bulunan Elaoussa'ya taşıdı ve imparatorun adına izafeten kentin adını *Sebaste* olarak değiştirdi.³⁴⁵ Augustus, Arkheilaos'a oldukça önem atfetmiş olmalıdır. Zira onu Polemon'un dul eşi Pythodoris ile evlendirmişti. Bu evlilik her iki hanedanın da işine yaradı. Ancak kuzeydeki Pharnakea ile Trapezus Pythodoris tarafından yönetilmeye devam edildi. Arkheilaos ya Augustus'un gözüne girmek ya da kendisine bahşedilen topraklar için krallığının eski başkenti Mazaka'nın adını da Caesaria (Modern Kayseri) olarak değiştirdi.³⁴⁶ Augustus'un öldüğü tarihte Arkheilaos da yaşlanmıştı ancak hala krallığının başındaydı.

3.1.4.3. Kommagene Krallığı

Hellenistik Kommagene Krallığı'nın kuruluşu MÖ II. yy'a dayanmaktadır. Kommagene, bugünkü modern Adıyaman bölgesini içine alan topraklara sahipti ve MÖ 162 yılına kadar Seleukoslar tarafından yönetilmekteydi. Kommagene Krallığı'nı Roma için önemli kılan faktör onun Parthia sınırında bulunması ve kuzeye giden ticaret yollarının bu bölgeden de geçiyor olmasıydı. Kommagene Krallığı'nın tarihini büyük devletler arasında denge siyaseti kurmak olarak açıklayabiliriz. Kommagene kralları zaman zaman bu politikalarında başarılı olsalar da Armenia kralı II. Tigranes örneğinde olduğu gibi bazen de ülkelerinin istila edilmesine engel olamamışlardır.

Roma'nın Kommagene Krallığı ile ilk teması ve Roma'nın koruyuculuğunu kabul etmesi III. Mithridates Savaşı'na dayanır. Pompeius, Anadolu'da yaptığı siyasi düzenlemeler sırasında kendisine biat eden ve Roma hakimiyetini tanıyan I. Antiokhos'a krallığını geri vermiş hatta krallığın topraklarına Fırat Nehri'nin doğusundaki Seleukia'yı vererek genişletmişti.³⁴⁷

³⁴⁴ Strabon, *Geographika*, XIV, 5, 6

³⁴⁵ Taşdöner, "Anadolu'da Roma'ya Bağımlı Bir Krallık: Kappadokia", s. 34

³⁴⁶ Strabon, *Geographika*, XII, 2, 7.

³⁴⁷ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 377.

Pompeius'tan düzenlemelerinden sonra I. Antiokhos'un Roma'ya sadakati devam etti. Bu sadakat, ona Zeugma kentinin verilmesiyle ödüllendirildi.³⁴⁸ Ancak bundan sonraki süreç Roma'nın istediği şekilde gelişmedi. I. Antiokhos, kızını Parth kralının oğlu ile evlendirerek Parthlar ile akrabalık kurma yolunu tercih etti. Muhtemelen bundan sonraki siyasetini de bu akrabalık belirlemiştir. Parth Kralı Pokorus'un Fırat'ı geçerek Syria'ya saldırması, bölgede sorunlara neden olmuştur. MÖ 38'de Marcus Antonius'un Parthlarla yaptığı savaşta I. Antiokhos'un damadı olan Parth kralı yenilmiş ve öldürülmüştür. Parth ordusunun büyük bir kısmı da kılıçtan geçirilmiş, hayatta kalmayı başaranlar Kommagene krallığına sığınmıştır. Marcus Antonius'un bu askerlerin teslimini istemesi ancak ret cevabı alması başkent Samasota'nın kuşatılmasına neden olmuştur. Kuşatma uzun sürdü. Yapılan pazarlıklar sonucunda Kommagene Kralı I. Antiokhos'un 300 talanton tazminatı vermesi karşılığında kuşatma kaldırıldı.³⁴⁹ Çünkü Antoninus'un ordusunu bir arada tutabilmek için bu paraya ihtiyacı vardı.

Kommagene tarihinin bu kısmı ne yazık ki kaynakların yetersiz bilgi vermesi sebebiyle karanlıktır. I. Antiokhos'un ölümünden sonra yerine oğlu II. Mithridates geçmiştir.³⁵⁰ Onun krallığı döneminde Roma ile ilişkilerin biraz daha iyi gittiğini söylemek mümkündür. Çünkü Augustus, Roma'ya sorun olan Armenia ve Parthia sınırında kendisine sadakatle bağlı bir kralın olmasını hiç şüphesiz arzu etmiştir. Kralın değiştirilmemesi sadakatin devam ettiğinin göstergesidir. II. Mithridates'in ölümünden sonra kısa süre tahtta III. Mithridates kalmıştır. Ondan sonra ise Tiberius tarafından Kappadokia Eyaleti'ne katılana kadar krallığı III. Antiokhos yönetmiştir.

3.2. Tiberius ve Anadolu

3.2.1. Eyaletler ve Kentler

Kappadokia Eyaleti: Tiberius döneminde Roma'nın Anadolu'da Asia, Pontos-Bithynia, Kilikia ve Galatia Eyaletleri bulunmaktaydı. Bu eyaletlere komşu olarak da Kappadokia, Kommagene ve Amanos Krallığı mevcuttu.³⁵¹ Tiberius döneminde Roma toprağı yapılan ilk krallık Kappadokia olmuştur. Asıl nedeni tam olarak bilinmemekle beraber Tiberius, Kappadokia Kralı Arkhelaos'u Roma'ya sadakatsizlikle suçlamıştı. Ancak yaşanan bundan farklı bir durumdu. Tacitus, Rhodos'ta kaldığı süre içerisinde

³⁴⁸ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 1240, dn 52.

³⁴⁹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 432.

³⁵⁰ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIV, 9, 3

³⁵¹ Strabon, *Geographika*, XII, 1, 1-4; Tacitus, *Annales*, II, 42.

Kral Arkhelaos'un kendisiyle ilgilenmemesine çok içerlediği bilgisini vermektedir. Ancak bu ilgilenmeme Arkhelaos'un tercihi değil, Augustus'un yakınlarının tavsiyesiydi. Bununla birlikte Parthlara karşı gönderilen Gaius oldukça başarılı olmuştu. Bu süreçte Arkhelaos, Gaius'un sağ kolu gibi hareket etmiş ve Gaius'un yıldızının parlamasına neden olmuştu.³⁵² Tiberius'a göre Arkhelaos, Augustus zamanında yanlış seçimlerde bulunmuştu. Tiberius zamanında da hoşuna gitmeyecek, Roma'ya ters düşecek davranışlarda bulunmaktaydı.³⁵³ Roma'ya kendisini savunmak için giden Arkhelaos savunmasını yapmıştı. Ancak yaşı ilerlediği ve uğradığı hakaretler ve yorgunluk sebebiyle dava sonuçlanmadan öldü. Böylece sahip olduğu toprakları Roma tarafından ilhak edilmiş, Kappadokia Roma'nın Anadolu'daki beşinci eyaleti olmuştur.³⁵⁴

Cassius Dio, kralın *senatusa* hesap vermeye giderken sedye ile taşındığını ve Tiberius'un onu öldürmek istemesine rağmen ağzından çıkan birkaç söz sebebiyle affettiği yazmaktadır. Ancak kısa bir süre sonra sağlık durumunun iyi olmamasından dolayı öldüğünü belirtmektedir.³⁵⁵ Kappadokia Eyaleti'ne vali olarak atlı sınıfından *praefectus* Quintus Veranius vali olarak atanmıştır.³⁵⁶ Aslında Kappadokia'da halk gelişen bu durum karşısında ikiye ayrılmıştı. Krallarının zamansız ölümü üzerine halkın bir kısmı Roma tarafından ilhak edilmek isterken, diğer bir kısmı da krallık yönetimi ile yönetilmek istemekteydiler. Bu sebeple birkaç kişi Roma'ya elçi yollayarak ilhak isteklerini iletmış ve atanacak olan kralı Kappadokia halkının tanımayacağını bildirmişlerdir.³⁵⁷ Bunun yanında Roma, Parthlar ile coğrafi yakınlığı bulunan Kommagene'yi de kendine bağlayarak eyalet haline getirmiştir. Quintus Servaeus Kommagene bölgesinin ilk Roma valisi olmuştur. Amanos Kralı Philapator da aynı sene içerisinde yaşamını yitirmiştir. Amanos Krallığının ölen hükümdarının yerine Philapator'un bir akrabasının krallığı yönetmesine izin verilmiştir.³⁵⁸ Ama bu

³⁵² Tacitus, *Annales*, II, 42.

³⁵³ Hasan Tuncer, *Roma İmparatorluğu Döneminde Kapadokya Bölgesi (MS I. ve II. Yüzyıllar)*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2014. s. 21.

³⁵⁴ Tacitus, *Annales*, II, 56; Cassius Dio, *Rhomaika*, LVII, 17. 3-7

³⁵⁵ Cassius Dio, *Rhomaika*, LVII, 17. 6-7

³⁵⁶ Tacitus, *Annales*, II, 56; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 499.

³⁵⁷ Tacitus, *Annales*, II, 44.

³⁵⁸ Levick, *Tiberius the Politician*, s. 111.

bölgede sık sık meydana gelen huzursuzluklar sebebiyle Roma, Amanos Krallığı'nın büyük bir kısmını Suriye Eyaleti'ne dahil etmiştir.³⁵⁹

Kappadokia bölgesinin eyalet haline getirilmesinin ayrı bir önemi vardır.³⁶⁰ Pompeius'tan itibaren her zaman Kappadokia kralları Parthlar ve Armenia sorunu çıktığında Roma'nın yanında yer almıştır. Ayrıca coğrafi olarak toprakları diğer eyaletlere bakarak verimsiz olsa da ticaret yollarının üzerinde bulunması ve Parthia ile sınır olması onu önemli kılmaktaydı.³⁶¹ Bunun yanında bu topraklar yer altı zenginlikleri bakımından oldukça verimliydi. Toros Dağları'nda demir ve gümüş madenleri bulunmaktaydı. Demir, silah yapımında gümüş ise krallığın para basma ihtiyacı için kullanılmaktaydı.³⁶² Tarih boyunca Kappadokia'yı önemli kılan faaliyetlerin başında ise hayvancılık gelmekteydi. Bölgede yetişen at, koyun, keçi ve katır Kappadokia'nın ihtiyacını karşıladığı gibi civar bölgelere de satılmıştır.³⁶³

Tiberius'un saltanatı döneminin başlarında Anadolu'da büyük bir deprem meydana gelmişti. Plinius bu depremi insan hafızasındaki en büyük depremlerden biri olarak tanımlar.³⁶⁴ Deprem, Philadelphia'dan Ege denizine kadar en az on iki kenti etkilemişti. En büyük yıkım Sardeis kentinde oluştu. İmparator, Sardeislilere on milyon *sestertius* yardım yapacağını vadetti ve hem *senatus* hazinesine hem de şahsi hazinesine ödenmesi gerek vergileri beş yıl süreyle erteleme sözü verdi. Depremden en çok zarar gören kentlerden biri de Magnesia idi. Temnos, Aigai, Kyme, Myrina, Philadelphia, Apollonia, Hyrkania, Hierokaesaria, Mostenia ve Tmolos Dağı eteklerinde bulunan bazı kentler de depremde zarar görmüştü. Zarar gören kentlerden diğerleri ise Ephesos ve Kibyra idi.³⁶⁵ Tiberius, bunlara da bir miktar para bağışlamış ve vergilerini beş yıl süre ile ertelemişti.³⁶⁶ Kentler, bu yardımları sebebiyle imparatora minnettarlıklarını gösterdiler. Mostene ve Hyrkanis ve muhtemelen Kyme kentleri isimlerini Caesareia olarak değiştirdiler. Philadelphiea ise Neokaisaria adını aldı. Yardım alan diğer kentler ise imparatoru kurucuları (*ktistes*) olarak onurlandırdılar.³⁶⁷

³⁵⁹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 496.

³⁶⁰ Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, s. 169.

³⁶¹ William Emmett Gwatkin, *Cappadocia as a Roman Procuratorial Province*, Missouri: The University of Missouri Studies, 1930, s. 7; Julian, "The Origins and Early History of the Pontic-Cappadocian Frontier", s. 79.

³⁶² Mitchell, *Anatolia, Land, Men and Gods in Asia Minor*, s. 76.

³⁶³ Julian, "The Origins and Early History of the Pontic-Cappadocian Frontier", s. 79.

³⁶⁴ Plinius, *Naturalis Historia*, II, 86, 200; Cassius Dio, *Rhomaika*, LVII, 17, 7.

³⁶⁵ Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 74

³⁶⁶ Tacitus, *Annales*, II, 47; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 500.

³⁶⁷ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s, 500, 1358-60

Anlaşılan o ki imparatorun ismini kentlere vermek için depremde zarar görmek ve yardım almak gerekmiyordu. Mysia'nın dağlık doğu bölgesinde bir halkın kent oluşturmaya izin verildi ve bu kent Tiberiopolis ismini aldı. Diğerleri ise Pisidia'nın güneydoğusundaki Pappa topluluğunun bulunduğu yerde kuruldu.³⁶⁸

3.2.2. Bağımlık Krallıklar

Tiberius iktidarında en önemli dış mesele olarak Armenia ve Parthlar sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Armenia Krallığı'nda tahta geçme sorunu Augustus'un öldükten kısa bir süre sonra yeniden ortaya çıkmıştır. Gaius tarafından Armenia tahtına oturtulan Vonones'in öldürülmesi ve yerine geçecek birinin bulunamaması Parth kralı III. Artabanus'u cesaretlendirmiş ve kendi oğlunu Armenia tahtına geçirmek için girişimlere başlamıştı.³⁶⁹ Parth kralı, Augustus'un ölmesiyle Tiberius'un bölgeye ilgisinin olmayacağını düşünmekteydi. Tiberius, Parth kralının bu yanlıgısını Drusus Germanicus'u bölgeye bir Roma ordusu ile göndererek göstermişti.³⁷⁰

İyi bir komutan ve büyük bir askeri yeteneğe sahip olan Germanicus, doğudaki yaptığı başarılı planlamalar ve düzenlemeler sayesinde, Roma'nın doğusunda bulunan Parthlar ile barışı tesis etmiştir. Germanicus, Armenia tahtına, Pontos kralı II. Polemo'nun oğlu Zenon'u geçirmiştir. Armenia tahtında MS 34 tarihine kadar on altı yıl kalmıştır.³⁷¹ Tahta geçtikten sonra adını III. Artaksias olarak değiştiren Zenon, Armenia halkının desteğini arkasına almayı başarmıştır.³⁷² Ayrıca Zenon'un kökenin yani hem annesinin hem de babasının Hellenistik bir aileden gelmesi, tahtını sağlamlaştırmıştır. Parthlar da bu dönemde yani Zenon'un öldüğü yıllarda, MS 34/35'te, Tiberius'a bir elçi gönderip mevcut krallarından şikayetçi olup Tiberius'tan Roma'da esir tutulan Parth veliahdını kendilerine kral olarak göndermesini istemişlerdir. Tiberius bunun üzerine bölgeye ilk olarak IV. Phraates'in oğlu Phraates göndermiştir.³⁷³ Phraates çok kısa bir süre sonra ölünce Tiberius, bölgeye Tiridates'i göndermiştir. Ama Tiridates'in egemenliği uzun sürmemiş, Artabanus zor da olsa yeniden Parth tahtına hâkim olmayı başarmıştır.³⁷⁴

³⁶⁸ Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 89-90; 136

³⁶⁹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 507; Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", s. 149-150.

³⁷⁰ Tacitus, *Annales*, II, 43.

³⁷¹ Tacitus, *Annales*, II, 56; Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", s. 172-174.

³⁷² Strabon, *Geographika*, XII, 3, 29; Tacitus, *Annales*, II, 56.

³⁷³ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 507.

³⁷⁴ Tuncer, *Roma İmparatorluğu Döneminde Kapadokya Bölgesi (MS I. ve II. Yüzyıllar)*, s. 31.

Zenon öldükten sonra Parth kralı, oğlu Orodes'i Armenia'ya hâkim olması için bölgeye göndermiştir. Tiberius bu seferki Parth saldırısını kontrol bertaraf etmek için Syria valisi L. Vitellius'a yetki vererek Armenia'ya göndermiştir.³⁷⁵ Roma saldırısına hazırlıklı olmayan Orodes, Vitellius ile savaşmadan geri çekilmiş ve böylece Armenia üzerindeki iddialarından vaz geçmiştir. Bu sırada Roma'nın müttefiklerinden olan İberia kralı Pharesmenes, kardeşi Mithridates'ten Armenia'ya hâkim olmasını istemiş ve Tiberius Mithridates'in Armenia tahtına oturmasına olumlu yaklaşmıştır. MS 36/37 tarihinde Mithridates, Tiberius'un onaylaması ile Büyük Armenia tahtının yeni sahibi olmuştur.³⁷⁶

Sonuç olarak Tiberius'un imparator olduktan hemen sonra Armenia üzerinde ağır ve baskın bir politika izlemesi, Parth İmparatorluğu'nun o dönemde bölgedeki çıkarlarını engelliyordu. Ama yeni Parth imparatoru II. Artabanus tahtı korumak adına yumuşak bir politika izlemiştir. Burada Germanicus'un ölümünden sonra da Roma-Parth ilişkileri bir zaman barış içinde kalmıştır.³⁷⁷ Buna ek olarak Roma halkı tarafından sevilen Germanicus'un zehirlenerek öldürüldüğü şeklinde söylentiler bulunmaktadır.³⁷⁸ Antik kaynaklar, Tiberius'un Germanicus'a karşı kin belediği ve ondan korktuğuna dair bazı bilgiler aktarmaktadır. Çünkü Germanicus'un emrinde pek çok lejyon, müttefiklerden aldığı oldukça büyük yardımcı birlikleri ve halk arasında popülaritesi ve desteği vardı.³⁷⁹

Tiberius iktidarının başlarında Kappadokia eyalet haline getirilmişti.³⁸⁰ Bunun sonucu olarak Romalılar ve Parthlar sınır komşusu oldu. Armenia tahtına kimin geçeceği ile ilgili sorunlar devam ederken Parthların birkaç defa Kappadokia sınırını tehdit etmesi, Tiberius'u savaş yapmak yerine Parthları uyarma yolunu seçti. Bunun ardından Tiberius, Armenia Minor Bölgesi'ni Kappadokia Eyaleti ile birleştirmiştir. Yukarıda bahsettiğim Kraliçe Pythodoris ise, ilk kocası Polemon'un ülkesi olan Pontos'un hükümdarı olarak sorunsuz bir şekilde kalmaya hala devam etmekteydi. Kappadokia'nın eyalet şekline gelmesi ile Pythodoris'in yönetimindeki Polemon

³⁷⁵ Tacitus, *Annales*, VI, 36; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 508.

³⁷⁶ Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", s. 150-151.

³⁷⁷ Suetius Aurelius Victor, *De Caesaribus*, II; Cassius Dio, *Rhomaika*, LVII, 17.

³⁷⁸ Suetonius, *Caligula*, II.

³⁷⁹ Tacitus, *Annales*, II, 7.

³⁸⁰ Tacitus, *Annales*, II, 42; Cassius Dio, *Rhomaika*, LVII, 17. 4.

Krallığı, bölgede Roma'ya bağlı son vasal krallık olarak varlığını biraz daha sürdürmüştür.³⁸¹

3.2.3. Eyaletlerin Yönetimi

Tiberius zamanında Anadolu'da yaşayan eyalet halkları ve bağımlı krallıkların halkları Tiberius'un yürüttüğü politikalardan oldukça memnun olmuş görünmektedir. Antik kaynakların en yıkıcı depremlerden biri olarak Anadolu'da MS 17 yılında meydana gelmiştir. Deprem Roma'da duyulunca imparator Augustus'un politikasını benimsemiş ve depremden zarar gören kentlere maddi yardımlarda bulunmuştur. Üstelik, depremin vurduğu kentlerden imparatorluk hazinesine ve devlet hazinesine ödenmesi gereken vergileri beş yıllığa ertelemiştir. Zararın kaynağı ve tespiti için merkezden eski bir praetor olan Marcus Ateius oraya görevlendirilmişti. Günümüze ulaşan kaynaklarda dağların dümdüz olduğu söylenen depremde en çok zararı gören Sardeis kenti olmuştur. Tiberius bu şehrin yeniden kalkınması için on milyon sestertius bağışlamış ve burayı da beş yıllığına vergiden muaf etmiştir.³⁸² Bu nedenle Tiberius, Roma'da nefret edilen kişi olarak görülürken özellikle Hellen dünyasının eyaletlerinde kurtarıcı tanrı ve kurucu olarak onurlandırılmıştır.³⁸³ Bunun yanında Augustus politikasına sadık kalıp savaşlardan kaçınmasından dolayı eyaletlerden fazlasıyla destek görmüştür.³⁸⁴ Suetonius, Tiberius'un eyaletlere ve eyalet halklarına nasıl baktığını çarpıcı bir cümle ile vermektedir. *“Eyaletlerin vergi yükünü arttırmak için kendisini ikna etmeye çalışan yöneticilere şunu yazmıştır: ‘İyi bir çobanın görevi koyununun derisini yüzmek değil, yününü tıraş etmektir.’”*³⁸⁵

Kaynaklar, bu dönemde bazı eyaletlerde usulsüzlükler olduğu ortaya koymaktadır. Bu eyaletlerden birisi Asia Eyaleti'dir. Asia Eyaleti'nin sakinleri MS 22 yılında eyaletin eski valisi *proconsul* Gaius Silanus'u haraç almak, zulüm ve gasp ile suçlamaktaydılar.³⁸⁶ Yapılan şikâyetler ciddiye alınarak Asia'nın en etkili hatiplerinin davanın avukatı olmalarına müsaade edilmişti. Suçlamalar çok kısa sürede ispatlandı ve Gaius Silanus'un Kithnos adasına sürgüne gönderilerek cezalandırılmıştır. Bir yıl

³⁸¹ Williams, T. B., *Persecution in 1 Peter: Differentiating and Contextualizing Early Christian Suffering*, Leiden and Boston: Brill. 2012, s. 357; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 494.

³⁸² Tacitus, *Annales*, II, 47.

³⁸³ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 502.

³⁸⁴ Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 155.

³⁸⁵ Suetonius, *Tiberius*, XXXII.

³⁸⁶ Tacitus, *Annales*, III, 66; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 505.

sonra Asia Eyaleti sakinleri buna benzer bir durum için yine imparatora başvurdular. Asialılar, eyalette imparatorluk *procurator*'ü olarak görev yapa Gnaeus Lucilius Capito'yu Roma'ya şikâyet etmişlerdir. Suçlamanın sebebi Lucilius Capito'nun yetkisinin dışına çıkması idi. O, valilerin yetkisi gücünde bir yetki kullanarak asker toplamış ve bu askerleri isteklerini elde etmek için zorlamıştır. Tiberius, davayı *senatusa* havale etmiş ve yapılan yargılamada Capito suçlu bulunarak sürgüne gönderilmiştir.³⁸⁷

3.3. Caligula ve Anadolu

3.3.1. Caligula'nın Doğu Politikası

Caligula, kendinden önceki Roma imparatorlarının aksine dış politikasını savaş üzerine kurmamıştı. Germania sınırındaki küçük bazı sorunları bizzat kendisi çözmek istemiş, onu da beceremeyince askerlerine Manş Denizi kıyısında deniz kabukları toplatmıştı. Ancak Anadolu ile bazı düzenlemeler yaptığı bilinmektedir. Cassius Dio, zalimliği ve tiranlığı öğrendiği kişiler olan Kommagene'nin kralı ve Iudea kralı Agrippa'nın kendisine tesir ettiklerini ve yönlendirdiklerini bildirmektedir.³⁸⁸ Bu bilgidен hareketle Caligula'nın doğu politikasının belirleyicileri olarak bu iki isim söylenebilir.

Kommagene kralı III. Antiokhos'un ölümünden sonra krallığı Tiberius tarafından Roma eyaleti haline getirilmişti. Caligula, Kommagene bölgesini ve Kilikia'nın bazı kısımlarını IV. Antiokhos'a geri vermiştir.³⁸⁹ Bu cömertliğinde biraz daha ileriye gitmiş ve yaklaşık yirmi yıldır bu bölgeden toplanan vergileri ve bu vergilerin işletilmesinden doğan karlarını geri vermişti. Aynı şekilde babasının el konan yüz milyon *sestertiusu* da Kommagene prensine geri verilmişti. Ancak deliliğinin sonucu olsa gerek, bir süre sonra Antiokhos'tan krallığını geri alacaktır. Aynı şekilde Hirodes'in büyük torunu olan Agrippa'ya da dedesinin topraklarını geri vermişti.

Tiberius zamanında Armenia tahtına Iberia Kralı Pharasmanes'in kardeşi Mithradates atanmıştı. Ancak Caligula, bazı bahaneler ileri sürerek onu Roma'ya

³⁸⁷ Tacitus, *Annales*, III, 32; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 506.

³⁸⁸ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 24.1; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 513.

³⁸⁹ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 8.1-1; Suetonius, *Caligula*. XVI; Mitford, "Cappadocia And Armenia Minor: Historical Setting Of The Limes", s. 1174.

çağırdı ve bir daha geri göndermeyerek Armenia tahtının boş kalmasına neden oldu.³⁹⁰ Diğer taraftan Parth kralı Artabanus, bu fırsatı değerlendirmek istemiş ve Armenia tahtına kendi oğlunu geçirmek istemişti. Fakat Syria Eyaleti valisi Lucius Vitellius, Parthlar üzerine bir sefer hazırlığı yaparak onları durdurdu.³⁹¹ Iberlerin de devreye girmesi bazı küçük çarpışmaların yaşanmasına neden oldu. Fakat tıne de Caligula'nın hakimiyetinin sonuna kadar Armenia bölgesi kralsız kalmıştır.³⁹²

Caligula, Roma'ya bağımlı krallıkların bazılarını yeni krallar atamıştır. Pontos kraliçesi Pythodoris'in ölümü üzerine (MS 38) Pythodoris'in torunu, Antonia Tryphaina'nın oğlu, II. Polemon geçirilmiştir.³⁹³ Ona ayrıca Karadeniz'in kuzeyindeki Bosphoros Krallığı'nda verildi. Bir zamanlar büyük annesi tarafından yönetilen Zela'dan Karadeniz'e kadar olan Armenia Minor ise Polemo'nun en küçük kardeşine verildi.³⁹⁴ Augustus tarafından başlatılan ve Tiberius tarafından dikkatlice uygulanan Roma'nın Anadolu'daki krallıkları bağımlı krallık yapma politikası Caligula tarafından terk edilmiştir. Aslında Caligula'nın selefleri bu krallıkları bir kral tarafından yönetilen Roma toprağı yapmıştı. Caligula ise bunları serbest bıraktı. David Magie'nin ifadesiyle belki de doğıulu tarzda bir krallar kralı olmak istemekteydi.³⁹⁵

3.4. Claudius ve Anadolu

3.4.1. Eyaletler ve Kentler

Claudius kendisinden önceki diğer iki imparatorun aksine Augustus'un sınırların genişlememesi yönündeki nasihati ve vasiyetine riayet etmemiş ve Mauretania (MS 42), Britannia (MS 43), Lykia (MS 43), Iudaea (MS 44) ve Trakya'yı (MS 46) Roma eyaleti haline getirerek sınırları genişletmiştir.

Bizim asıl konumuz olan Anadolu politikası çerçevesinde ele alacağımız eyalet ise Lykia Eyaleti'dir. Lykia, Büyük İskender öncesinden beri federasyon şeklinde örgütlenmiş bağımsız kentler topluluğı idi. Bu bağımsızlığı kendinden önceki üç imparator tarafından da tanınmıştı. Ancak Claudius'un genişleme politikasının getirdiğı saikler ile imparatorluk eyaleti haline getirildi. Lykia'nın eyalet yapılmasının

³⁹⁰ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 514.

³⁹¹ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 17. 5, LIX, 27. 3.

³⁹² Bennett, "The Origins and Early History of the Pontic-Cappadocian Frontier", s. 81-82. 163; Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", s. 151.

³⁹³ Hoffmann, W. "Polemon", *RE*, XXI, 1952, s. 285-286; Luttwak, *The Grand Strategy of the Roman Empire from the First Century AD to the Fourth*, s. 38; Barrett, *Caligula The Corruption of Power*, s. 223.

³⁹⁴ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 514.

³⁹⁵ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 514.

nedeni olarak da kentler arasındaki kargaşanın bitirilememesi ve bazı Romalıların öldürülmesi gösterilmişti. Suetonius'a göre bu bir zorbalıktı. Cassius Dio ise bu eylemi Lykialıların köleleştirilmesi olarak görmektedir.³⁹⁶ Cassius Dio, Lykia'nın Pamphylia ile birleştirildiğini de verdiği bilgilere eklemektedir. Yeni eyalet, kuzeyde Kybira'nın eklenmesiyle kuzeye doğru genişletilmiştir.

MS 54 yılında bir başka Roma'nın Anadolu eyaleti olan Kappadokia, geçici olarak Galatia Eyaleti'ne bağlanmıştır.³⁹⁷ Kappadokia Eyaleti'nin önemli kentlerinden biri olan Arkhelais'e (Aksaray), Augustus'un başlattığı Romalılaştırma politikası çerçevesinde koloni statüsü verilmiştir.³⁹⁸ Yine aynı eyalette, Fırat Nehri yakınında, Claudiopolis adında bir kent kurulmuştur. Galatia Eyaleti'nin güneyinde Lykaonia bölgesinde Derbe, Laodikeia ve Ikonium kentleri sakinleri, kentlerinin adının başına Claudius'u eklemişler ve yeni kentler Claudioderbe, Claudiolaodikeia ve Claudiconium olarak adlandırılır olmuştur. Muhtemelen bu onurlandırma, bu toplulukların siyasi olarak bazı avantajlar elde etmelerine neden olmuştur.³⁹⁹ Daha güneyinde bulunan Olba kentinin kabilelerinden biri olan Lalasseis halkına kent kurma hakkı verilmiştir. Lalasseisliler kurdukları kente Claudiopolis adını vermişlerdir.⁴⁰⁰ Kilikia'da Claudiopolis ismini alan diğer kent ise Ninica'dır. Ninica, kent statüsüne yükseltildiği için imparatora duydukları minneti onun ismini yaşadıkları yere vererek göstermişlerdir.⁴⁰¹

Benzer bir değişiklik Pisidia'nın kuzeyinde yer alan Seleukia'da gerçekleşmiştir. Kent bu dönemde Claudioseleukia olarak bilinmeyi daha politik bir yol olarak tercih etmiş olmalıdır. Ayrıca kent, Claudius'u "*kendini gösteren tanrı*" olarak gösteren bir heykelini de dikmiştir. Anadolu'da Claudiopolis unvanı alan diğer bir kent ise Bithynion (Bolu) idi. Bithynia'dan Pontos'a giden yol üzerinde bulunan kent, imparatorun emri ile yolun tamir edilmesi ve iyileştirilmesi sürecinde değiştirilmiş ve kent hakları bağışlanmıştı. Daha önce Cicero'nun Kilikia Eyaletinde valilik yaptığı sırada Asia Eyaleti'nin sınırları küçültülerek Laodikeia (Goncalı), Apameia (Dinar) ve Synnada (Şuhud) kentleri Kilikia Eyaleti'ne dahil edilmişti. MS 49 yılında Claudius

³⁹⁶ Suetonius, *Claudius*, XXV; Cassius Dio, *Rhomaika*, LX, 17, 3; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 529.

³⁹⁷ Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", s. 20.

³⁹⁸ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 547.

³⁹⁹ Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 135; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 547.

⁴⁰⁰ Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 209.

⁴⁰¹ Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, 165.

döneminde bu üç kent yeniden Asia Eyaleti sınırları içerisine alındı ve böylece eyaletin sınırları eski haline getirildi.⁴⁰²

Claudius'u Anadolu'da meşgul eden en büyük sorunların başında Caligula döneminde ortaya çıkan ve dört yıl süreyle kralsız kalan Armenia Bölgesiydi.⁴⁰³ Claudius, Armenia meselesiyle ilgilenmeden önce, Karadeniz'in doğu ve kuzey bölgelerinde yeni bir takım siyasi düzenlemeler yapmıştır. Claudius, tüm bölgeyi kapsayacak şekilde iletişimin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için Byzantion'dan Amastris'e kadar giden ticaret yollarının bakım ve onarım işlerine öncelik verdi. Yukarıda bahsedilen yol çalışması bu politikanın tezahürüdür. Bunun dışında Pontos Bölgesinde de yol yenileme çalışmaları yapılmıştır. Pompeius tarafından kent statüsü verilen ve MÖ 6'da Galatia Eyaleti'ne bağlanan Pontos'un Phazemonitis Bölgesi ile Armenia'ya varan ticaret yolu üzerindeki Neapolis kentinin arazisini genişleterek "Neoclaudiopolis" (Vezirköprü) kentini yeniden kurmuştur.⁴⁰⁴

Armenia tahtı sorunu Claudius tarafından ivedilikle ele alınmıştır. O, sorunun çözümünü Augustus politikasına sadık kalarak gerçekleştirmek istemekteydi. Bunun için Caligula tarafından tahtından indirilen Iberia Prensi Mithradates, Romalı askerler eşliğinde eski krallığına geri gönderilmiştir. Mithradates, ülkesine döndüğünde Demonax isimli bir yerli Ermeni'nin önderliğinde bir muhalefetle karşılaştı. Mithradates, kardeşi Iberia Kralı Pharasmanes'ten aldığı yardımcı birlikler ve Roma birlikleriyle direnişi bastırmış ve yeniden Armenia tahtına oturmuştu.⁴⁰⁵ Zalimliği ise sevilmemesine başka çözümler aranmasına neden oldu. Iberia Kralı Pharasmanes, oğlu Radamistus'u Armenia tahtını ele geçirmek için Armenia'ya gönderdi. Çok kısa bir süre sonra Iberia ordusu da bu harekete katıldı ve Mithridates Roma ordusunun bulunduğu Gorneae kalesine sığınmak zorunda kaldı. Kale komutanı Caelius Pollio ile yapılan görüşmeler sonunda Mithridates'in kanı akıtılmayacak ve zehirlenmeyecekti. Bu sözler ile geri gönderilen Mithridates ve karısı Radamistus'un askerleri tarafından boğularak öldürüldü.⁴⁰⁶ Pollio, Radamistus'u Armenia tahtının varisi olarak tanıdı ancak durumu Syria eyaleti valisi Gaius Ummidius Quadratus'a da bildirdi. Quadratus,

⁴⁰² Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 376-383.

⁴⁰³ Mitford, "Cappadocia And Armenia Minor: Historical Setting Of The Limes", s. 1173-1174; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 514.

⁴⁰⁴ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 546.

⁴⁰⁵ Tacitus, *Annales*, XI, 8-9

⁴⁰⁶ Tacitus, *Annales*, XII, 45-47; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 552-3.

bu onaya itiraz etmek istese de esas olan Roma'nın bölgedeki çıkarları ve Armenia tahtına bir Parthlının oturmaması idi.

Parth tahtına MS 51 yılında I. Vologases geçmişti. Vologases, tahta kardeşlerinin gönlünü alarak geldi. Bir kardeşini Media kralı yapmış, diğer kardeşi olan Tiridates'e ise Armenia tahtını vadetmişti.⁴⁰⁷ Mithridates'in öldürülmesi ve Iberia kralının oğlunun Armenia tahtına geçirilmesini fırsat bilerek ordusu ile Armenia'ya girdi ve başkent Artaksata'yı ele geçirdi. Radamistus, tahtını bırakarak Iberia'ya kaçtı. Sert kış şartlarının getirdiği zorluklar ve yiyecek stokunun bitmesi Parth ordusunun dağılmasına neden oldu. Vologases geri kalan ordusu ile ülkesine geri çekildi. Parthların geri çekilmesi ile Radamistus Armenia'ya geri dönmüştür. Ancak Armenia halkının Parthlara karşı kendisine gerekli desteği vermediğini iddia ederek büyük bir katliam başlatmıştır. Ayaklanan halk onun Armenia'dan kaçmasına neden olmuştur. Birkaç yıl sonra da babası tarafından öldürülmüştür.⁴⁰⁸

3.4.2. Eyaletlerin Yönetimi

Claudius dönemde eyalet yönetimine dair en büyük değişiklik Lykia'da gözlenmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi Lykia *koinon* olarak örgütlenmiş bağımsız kentler topluluğu idi ve bu *koinon*'da yaklaşık otuz altı kent bulunmaktaydı. Her bir kent iç işlerinde serbestti. Yani kendi yasalarını kendileri yapıyorlar, kendi paralarını basabiliyorlardı. Ancak özellikle bölgesel karar alınacaksa bu *koinon*un ortak kararı olmak zorundaydı. Lykia'nın eyalet haline getirilmesiyle *koinon* meclisinin önemi azalmıştı. Ancak Asia ve Bithynia eyaletlerinde olduğu gibi birlik meclisi toplanmaya devam etmiş ve imparatorlar için oluşturulan tapınma ritüellerini denetler olmuştu. Aynı şekilde eyalette oyunların ve festivallerin düzenlenmesi de Lykiarkh denilen meclis başkanının sorumluluğuna verilmiştir.⁴⁰⁹

3.5. Nero ve Anadolu

3.5.1. Eyaletler ve Kentler

İmparator Nero'nun imparatorluğun Hellence konuşan doğusu ile yakından ilgilendiği bilinmektedir. Bunu Yunanistan gezisi sırasında cömertlikle göstermişti.

⁴⁰⁷ Christian Marek, *In the Land of a Thousand Gods, A History of Asia Minor in the Ancient World*, Oxford University Press, 2010, s 332.

⁴⁰⁸ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 553.

⁴⁰⁹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 531.

Akhaia Eyaleti'ne özgürlüğünü bağışlaması, onun politikasının veya bakış açısının görülmesi adına önemli bir olaydır.⁴¹⁰

Nero döneminde Anadolu'da meydana gelen siyasi olayların önemlilerinden biri vasal bir krallık statüsünde bulunan Polemo'nun ülkesi olan Pontus Polemoniakos'u Galatia Eyaleti'ne bağlanmasıdır. Düzenlemenin veyahut ilhakın kesin sebebi antik kaynaklarda Polemo'nun iznini alarak burayı eyalete kattı şeklinde ifadelerle anılır.⁴¹¹ Eutropius bu duruma “*Buna rağmen yine de onun yönetiminde...*” diyerek olumlu bakmaktadır.⁴¹² Bu sayede Roma'nın Galatia Eyaleti'ne Lykos Irmağı'ndan itibaren Pontos'un iç bölgeleri, Sebaste (Niksar), Zela (Zile) ve Sebasteia (Sivas) ile Amisos'tan Kolkhis'e kadar uzanan bütün Pontus kıyıları dahil edilmiştir. Roma Trapezus'ta Polemo'nun donanmasını da devralarak Karadeniz'de üstünlük elde etmiştir.⁴¹³ Anlaşılan bölgenin en batıdaki kenti Amisos da Galatia Eyaletine dahil edilenler arasındadır.⁴¹⁴ Pontus Krallığı'nın eski kraliçesi Pythodoris zamanında krallığın başkenti olan Sebaste, isim değiştirilerek Nero'nun şerefine “Neokaisaria” adını aldı. Nero döneminde Roma'ya kazandırılan Anadolu kuzey doğusu MS I. yüzyılın ortalarından başlayarak Roma için stratejik bir merkeze dönüşmüştü.⁴¹⁵

3.5.2. Eyaletlerin Yönetimi

Roma'nın Anadolu'da ve Anadolu dışındaki eyaletleri yönetimi *senatus* eyaletlerine kura ile belirlenen valiler, imparator eyaletlerinde ise bizzat imparator tarafından atanan *Legatus Augusti propraetore* unvanlı valileri aracılığı ile gerçekleşmekteydi. Bunun yanında yerel aristokrasilerin de o bölgeyi yönetmede önemli katkısı bulunmaktaydı. Anadolu'da çoğu eyaletlerde imparator tarafından atanan *procurator* unvanlı maliye memuru imparator mülkleriyle ilgilenmiş, verginin toplanmasına nezaret etmiştir.⁴¹⁶ Nero döneminde ise *senatus* kararıyla *procurator*'lara verilmiş olan bu görevler onlardan alınmıştır. Bunun yanında başka bir değişiklik ise eyalet valisine yönelik mali davalarda önce valinin kendini savunması sözlü şekilde alınmaya karar verilmiştir.⁴¹⁷

⁴¹⁰ Yakut, “Helensever Nero'nun Büyük Hamlesi: Achaia Eyaleti'nin Özgürleştirilmesi”, s. 204-205.

⁴¹¹ Suetonius, *Nero*, XVIII; Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 14.

⁴¹² Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 14.

⁴¹³ Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 561-562.

⁴¹⁴ Abbas, “Pontus ve Roma Döneminde Amisos Antik Kenti”, s. 90.

⁴¹⁵ Bölgede bulunan kentler için bkz. Plinius, *Naturalis Historia*, VI. 4. 11; Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, s. 170-1.

⁴¹⁶ Beard, *SPQR Antik Roma Tarihi*, s. 488.

⁴¹⁷ Tacitus, *Annales*, XIII, 51.

Yukarıda değinildiği gibi Nero Hellence konuşan imparatorluğun doğu yarısına özel ilgi duymaktaydı ve anlaşılan bu ilgiye kentler karşılık vermişlerdi. Kyme, Synaos, Hierokaisaria, Sardeis gibi kentler bastıkları sikkelerde Nero’yu, eşi Octavia’yı ve annesi Agrippina’yı tanrı ve tanrıça olarak onurlandırmışlardı.⁴¹⁸ Sagalassos kenti sakinleri onu “*yeni Zeus*” olarak selamladılar. Aynı şekilde Ephesos kenti de ona Apollo ve Artemis ile birlikte binalar adanmışlardır.⁴¹⁹

Roma’daki büyük yangın ve sonrasındaki gelişmeler özellikle Yunanistan ve Anadolu’da Asia Eyaleti kentlerinde Nero’ya karşı bakışı büyük ölçüde değiştirmiştir. Tacitus’un verdiği bilgilere inanılacak olursa yangından sonra Roma’nın güzelleştirilmesi için kentlerdeki eserler yağmalanmıştı. “...Asia ve Akhaia’da, Acratus ve Carrinas Secundus bu iki eyalete gönderildiklerinden beri, yalnızca sunular değil, tanrısal imgeler de süpürülüp götürülüyordu. İlki, her türlü çirkinliğe hazır bir azatlıydı; ikincisi, sözün gelişi, Yunan felsefesinin ustasıydı ama karakteri erdemlerle yoğrulmamıştı...” diyerek Nero’nun suç ortaklarını da ifşa etmiştir.⁴²⁰

3.5.3. Nero’nun Parthia ve Armenia Politikası

Nero’nun deliliğe varan çılgınlıkları antik kaynaklar tarafından etraflıca ele alınmıştır. Onun bu davranışlarına karşın başarılı olduğu eylemlerinden biri Armenia tahtına kimin geçeceği ile ilgili sorunu çözmüş olması ve Parthlar ile yaklaşık yarım yüzyıl sürecek barışın mimarı olması gözden kaçırılmaması gereken bir durumdur. Nero, imparator olarak tahta çıktığında doğuda yaşanan en dikkate değer durum Parthların Roma’nın içinde bulunduğu durumdan yararlanma isteğidir. Çünkü Nero henüz on yedi yaşındayken tahta çıkmış ve anlaşılan bu doğudaki zorlu düşmanına bir fırsat gibi görünmüştür.⁴²¹ Nero ise Claudius’tan Armenia ve Parthia’daki sınır ve vasal kral meselesini miras olarak aldı denebilir.

Nero tahta çıktığında Parth kralı Vologases, Radamistus’u Armenia tahtından kovmuş ve Tiridates’i Armenia tahtına oturtma girişiminde bulunmuştur.⁴²² Burrus ve Seneca’nın tecrübesi, bu işin bölgeyi çok iyi bilen bir askeri komutana havale edilmesini gerekli görmekteydi. Bu iş için daha önce Asia Eyaleti’nde *proconsulluk*

⁴¹⁸ RPC Vol I, 2433; 3001; 2387; 3107

⁴¹⁹ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 564.

⁴²⁰ Tacitus, *Annales*, XVI, 23

⁴²¹ Tacitus, *Annales*, XIII, 6; Emir - İnan, “İmparator Nero’nun Doğu Politikasında Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinin Stratejik Önemi”, s. 62.

⁴²² Tacitus, *Annales*, XIII, 6; Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 553-4

yapmış başarılı bir asker olan Gn. Domitius Corbulo görevlendirilmiştir. Nero'nun emriyle kendisine Kappadokia'da özel bir komutanlık ihdas edilmiştir. Corbulo, derhal Syria Eyaleti'ne doğru yola çıktı. Onu Kilikia'daki Aigiai'de Syria Eyaleti valisi Ummidius Quadratus karşıladı. Emrine Syria'da konuşlanmış dört lejyon tahsis edilmiştir. Aynı zamanda Kommagene Kralı IV. Antiokhos ve Syria'nın çöl bölgesinde kendisine bir krallık bahşedilmiş olan Yahudi Kralı II. Agrippa'dan yardımcı birlikler oluşturulması istenmiştir.⁴²³ Tacitus'un belirttiğine göre önlem olarak Küçük Armenia'yı da içine alan Polemo Krallığı'na Yahudi Kralı Hirodes'in torunu Aristobulos, Sophone Krallığı'na ise Sohaemus getirilerek ek önlemler alındı.⁴²⁴

Corbulo'nun ani bir şekilde Anadolu'nun doğusunda belirmesi Parth kralının hiç tahmin etmediği bir gelişmeydi ve anlaşılan o sıralarda kendisine karşı isyan eden oğlu Vardanes'e karşı mücadele etmekteydi. Bu durumdan kurtulmak için ordusunu Armenia'dan çekti ve karşılıklı elçiler gönderildi.⁴²⁵ Corbulo, Parth kralından aile üyelerinden rehineler vermesini şart koşmuştur. Kral da iyi niyet göstergesi olarak kraliyet ailesinden bazılarını göndermiştir.⁴²⁶ Yeni atanan kumandan emrine verilen askerlerin savaşa hazır olmadığını, disiplinsiz olduklarını görmüştü. Bu süreyi orduyu toparlamak ve eğitmekle değerlendirdi. Yeniden oluşturulan ordu Armenia sınırında bekletmiş ve Corbulo yol boyunca belirli aralıklarla karargahlar kurmuş, böylelikle imparatorluk dönemi boyunca ilk kez sınır hattı boyunca karakollardan oluşan bir hat oluşturulmuştu. Bu birliklerin başında da Paccius Orfitus adlı bir *primus pilus*, yani lejyonun en üst rütbeli yüzbaşısı bulunuyordu.⁴²⁷

Corbulo, Galatia ve Kappadokia Eyaletleri'nden topladığı askerile ile saldırıya geçti. Ancak Tiridates teslim olmaya niyetli değildi. Birliklerini küçük gruplar halinde bölerek Romalılara karşı mücadelesini sürdürdü. Fakat bu günümüzde gerilla harbi denilen saldırı kaç taktiği ile yapıldığından Romalılar da bir süre sonra aynı yöntemle baş vurmak zorunda kaldı. Corbulo, IV. Antiokhos'a Kommagene yönünden bir saldırı yapması talimatı verildi. Savaşa Iberia Kralı Pharasmanes de dahil oldu. Ayrıca Romalılar bölgede yaşayan ve müttefik olan kabileleri de Tiridates'e karşı kışkırttılar.

⁴²³ Tacitus, *Annales*, XIII, 8; *Magie Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 554.

⁴²⁴ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXIII, 19, 1-3.

⁴²⁵ Tacitus, *Annales*, XIII, 7.

⁴²⁶ *Magie Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 555.

⁴²⁷ Tacitus, *Annales*, XIII, 39.

Zor durumda kalan Tiridates Corbulo'ya elçiler göndermek zorunda kaldı. Elçiler Tiridates'in suçu olmadığı yönündeki şikayetini Corbulo'ya ilettiklerinde Romalı general sorunun çözümünün ancak imparator nezdinde olacağını ve Roma'ya gitmelerini öğütleyecektir.⁴²⁸ Bu yakınlaşmaya rağmen sorunun çözülememesi yeni bir savaşı zorunlu hale getirecektir.

Nero tarafından Armenia sorununu çözüp Roma'nın bölgedeki prestijini yeniden tesis etmek için görevlendirilen Corbulo MS 58 yılında yeni bir saldırı başlatmıştır. Roma lejyonları ilk olarak başkent Artaksata'yı ele geçirerek burayı yerle bir etti. Daha sonra Armenia'nın ikinci başkenti Tigranokerta'ya yöneldi. Kent başlangıçta bir direniş gösterse de daha sonradan gönüllü olarak kapılarını açtı. Corbulo, kendisine direnen kentleri yıktı, yerle bir etti; direnmeden teslim olanları ise bağışladı.⁴²⁹ Tiridates ise bu süreçte Media'ya, kardeşi Vologases'in yanına kaçtı. Ancak tahtını yeniden ele geçirebilmek için MS 60 yılının baharında yeni bir ordu ile yeniden Armenia'ya saldırdı. Umutları Corbulo'nun ordusuna yenildiği için yok olmuş ve tekrar ordusunu Media'ya götürmek zorunda kalmıştır. Nero ise Augustus politikası gereği boşalan Armenia tahtını Kappadokia'nın ölen kralı Arkhelaos'un torunu V. Tigranes'e verdiğini ilan etmiştir.⁴³⁰ Tigranes, Armenia'ya vardığında kendisini korumak için yanına iki bin 500 kişilik bir Roma birliği bırakıldı. Armenia'nın kuzey doğu kısmı Iberia Kralı Pharasmenes'e verildi. Ona verilen toprakların batısı ise Polemo krallığı ve Küçük Armenia kralı Aristobulos arasında paylaştırıldı. Kommegene Kralı IV. Antiokhos'a da Armenia'nın güneyinden bir toprak parçası verildi.⁴³¹

V. Tigranes Roma'da uzun zamandır rehin olarak tutuluyordu. Kaynaklara göre Nero tarafından tahta kukla kral olarak atanmıştır.⁴³² V. Tigranes, tahta geçtikten hemen sonra Roma'ya güvenerek doğuda Parthlara ait topraklara ve Parth kralına bağlı Adiabene bölgesine saldırdı. Bu saldırıyı duyan Parth Kralı Vologases hemen harekete geçti ve kardeşi Tiridates'i resmen Armenia kralı ilan etti. Onuna birlikte bölgeye generali Monaeses ile birlikte Adiabene kralı Monobazus'u gönderdi. Kendisi de

⁴²⁸ Tacitus, *Annales*, XIII, 37; Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 555.

⁴²⁹ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXII, 19, 4- 20, 1-2.

⁴³⁰ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXII, 20, 2; Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 556.

⁴³¹ Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 556-7.

⁴³² Cassius Dio, *Rhomaika*, LXII, 20, 2; F. John Drinkwater, *Nero Emperor and Court*, Cambridge University Press, 2019, s. 136.

büyük bir orduyu savaşa hazır hale getirdi. V. Tigranes, kendisini koruyan Romalı askerler ile Tigranokerta'ya sığınmak zorunda kaldı.⁴³³ Vologases, ordusunu Syria Eyaleti'ne saldıracakmış gibi hazırda bekletmekteydi. Corbulo'da iki lejyon ile Armenia'da Parthlara karşı saldırıya geçerken üç lejyonuna Syria'yı koruma görevi verdi ve Parth kralına eğer Parth ordusu hemen Armenia'dan çekilmezse Mezopotamya'yı işgal edeceği haberini elçiler aracılığıyla gönderdi. Bunun üzerine Vologases Armenia'dan ordusunu çekmek zorunda kalmıştır.⁴³⁴ Vologases, Nero'ya elçiler göndererek kardeşi Tiridates'in krallığının tanınmasını ve savaş durumunun sonlandırılmasını istemekteydi. Ancak elçiler istedikleri cevabı alamadan Roma'dan döndüler.

MS 62 yılına gelindiğinde doğuda Parth sorunu hala devam ediyordu. Bu sırada Corbulo'nun tavsiyesi üzerine Armenia bölgesine o Syria valisi olmadan önce başında bulunduğu özel komutanlığa L. Caessenius Paetus atanmıştır. Paetus, buraya isyanları kontrol etmek amacıyla Nero tarafından gönderilmişti.⁴³⁵ Paetus, henüz tam olarak bölgedeki otoritesini sağlayamadan bir acelecilik örneği sergilemiş ve Sophone'ye saldırmıştı. Bu haberi alan Vologases ordusunu toplayıp Mezopotamya'nın kuzeyinden Paetus'a saldırdı. Paetus, hiç beklemediği bu saldırı karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. Melitene'nin kuzeyinde, Arsanias Irmağı yanındaki Rhandeia'ya sığındı. Ancak geri çekilirken ciddi kayıplar da verilmiştir.⁴³⁶ Antik kaynaklara göre Paetus, Parth kralına elçiler göndererek barış teklifinde bulunmuştu. Ancak kral, Paetus'un askeri kampı ve erzaklarını kendisine teslim edimesi ve Nero'ya bir elçi gönderilmesinin kabul edilmesiyle barışın sağlanacağını bildirmiştir. Paetus, tüm şartları kabul etmiş hatta Cassius Dio'ya göre Tiridates'i Armenia kralı olarak atatacağına yemin etmişti.⁴³⁷ Armenia'daki başarısızlık şüphesiz Roma'da da bir rahatsızlık meydana getirmiştir. Tacitus'a göre Nero, "...tehlikeli bir savaş ile rezil bir barış arasında seçim yapmak zorundaydı ve bunun için bir konsey topladı..."⁴³⁸ Paetus görevden alındı ve Corbulo *maius imperium* yetkisi ile bütün Asia'daki orduların başına getirilerek tek sorumlu yapılmıştır. Tacitus'a göre bu görevin yetkisi,

⁴³³ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXII, 20, 2; Özsait, *Anadolu'da Roma Egemenliği*, s. 387.

⁴³⁴ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXII, 20, 3; Kaya, "Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi", s. 180.

⁴³⁵ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXII, 20, 4.

⁴³⁶ Tacitus, *Annales*, XV, 15; Cassius Dio, *Rhomaika*, LXII, 21, 1-2; Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 559-60.

⁴³⁷ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXII, 21, 2.

⁴³⁸ Tacitus, *Annales*, XV, 25.

Pompeius'a korsanlar savaşında verilen yetkiye denk bir yetkiydi. Bu görevin kendisine verilmesinden sonra Corbulo, hiç vakit kaybetmeden savaş hazırlıklarına başlamıştır.⁴³⁹

Corbulo, MS 63 yazında Fırat Nehri'ni geçerek Parth ülkesine saldırdı. Ancak Parth kralı Corbulo'nun gücünü öğrendiğinde savaşmak istemedi ve ona elçiler gönderdi. Yapılan görüşmeler sonucunda nihayet MS 64/65'te Romalılar ile Parthlar arasında Rhandaia'da görüşmeler başladı ve bir sonuca ulaşıldı. Tiridates, tacının Roma İmparatoru Nero'nun heykelinin dibine bıraktı ve tekrar imparator tarafından bu taç kendisine giydirilmedikçe onu giymeyeceğine dair yemin etti. Bu haber Roma'da büyük bir sevince neden oldu ve savaşın bittiğini ilan etmek için Ianus Tapınağı'nın kapıları kapatıldı. MS 66'da Tiridates maiyetiyle birlikte Roma'ya geldi. Belirli seremonilerden sonra Tiridates'in başındaki şapka çıkarılarak taç bizzat Nero tarafından giydirildi ve Armenia kralı olarak tanındı.⁴⁴⁰ Artaksata'yı yeniden inşa etmesi için bir miktar para ve uzman verilerek Roma'dan uğurlandı. Bundan böyle Armenia tahtına geçecek kişi Parth kraliyet ailesinden olacak ancak tahta geçen kişinin krallığının onaylanması Roma tarafından yapılacaktı. Kurulan barış Traianus zamanına kadar bozulmadan elli yıl boyunca devam etmiştir.⁴⁴¹ I. Tiridates de Nero'nun yaptığı bu iyiliğe karşılık Artaksata kentinin ismini Neronia olarak değiştirmiştir.⁴⁴²

⁴³⁹ Tacitus, *Annales*, XV, 25.

⁴⁴⁰ Suetonius, *Nero*, XIII; Tacitus, *Annales*, XVI, 23; Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 561.

⁴⁴¹ Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, s. 111.

⁴⁴² Cassius Dio, *Rhomaika*, LXII. 7, 2; Bowman, *The Augustan Empire, MÖ 43 – MS 69*, s. 38;

4. ANADOLU KENTLERİNDE TANRI İMPARATORLAR

Eskiçağda hükümdarların tanrılaştırılması Mezopotamya’da Akkad Krallığı ile tanıştığımız bir olgudur. Kral Naram-Sin, yazıtlarında tanrı artikelini ilk kullanan ve heykellerinde tanrılara mahsus boynuzla tasvir edilen kişidir. Ondan itibaren Mezopotamya’da tanrı olarak görülen birçok kral görülmektedir. Aynı şekilde Mısır’da Firavunlar tanrının yer yüzündeki görüntüsü, onun ruhunu taşıyan yaşayan tanrılar olmuştur. Hellen dünyasında ise bir kralın tanrılaştırılması Büyük İskender’in babası II. Phillippos ile başlamış ve Büyük İskender ile bu durum pek çok *Poliste* kabul görür hale gelmiştir.

Anadolu’da bir krala veya imparatora tapınma Büyük İskender sonrasında kurulan Hellenistik krallıklara kadar geri götürülen bir olgudur. Bu anlayışla Teos halkı, kentlerindeki büyük Dionysos tapınağına eşi Laodike ve kendisinin bir heykeli konan Seleukos kralı III. Antiokhos’tur.⁴⁴³ Bu anlayış zamanla Batı Anadolu’da bulunan Hellen kentleri tarafından da benimsenmiştir.

Hellen kentlerinde bir devletin, kralın, hükümdarın veya yüksek mevkiden bir kişinin tanrılaştırılması siyasi bir durum olarak karşımıza çıkar. Siyasi olarak üstün olana yaranma, onun koruyuculuğu altına girme ve onun nimetlerinden yararlanma bir kişinin tanrılaştırılması için yeterli bir nedendir.⁴⁴⁴ Bu siyasi güç bir kişi olabileceği gibi *Dea Roma* kültüründe olduğu gibi soyut bir varlık da olabilmekteydi. Bu uğurda ilk adımı MÖ 195’te Smyrna kenti attı. Bu girişim, Roma’nın II. Makedonya Savaşları sonunda Romalıların tüm Hellen kentlerine özgürlüklerini verdiği tarih olan MÖ 196’dan hemen sonra geldi. Tacitus, Smyrna’nın Anadolu’da *Dea Roma* kültü için tapınak adayan ilk kent olduğu bilgisini verir.⁴⁴⁵ Bu bilgiden çıkarılabilecek sonuç, Smyrna kenti tıpkı Hellenistik kralların gücünün tanrılaştırıldığı gibi Roma’nın gücünü de tanrılaştırmışlardı. Smyrna’nın bu girişimi Roma’nın artık Hellenistik dünyanın gerçek egemeni olduğunu da göstermektedir. Bir başka deyişle Smyrnalıları kendilerine özgürlüklerini bağışlayan Roma’nın koruyuculuğu altına girmişlerdir.

Smyrna’nın ilk adımı attığı bu yolda Roma’yı tanrılaştıran başka kentlerin de olması kaçınılmazdır. Ancak Roma’nın Anadolu’da eyalet kurup toprak kazanmasıyla

⁴⁴³ S.R.F, Price, *Ritüel ve İktidar*, çev. Taylan Esin, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004, s. 128.

⁴⁴³ Burrell, *Neokoroi*, s. 74-75

⁴⁴⁴ Baz, *Roma İmparator Kültü*, s. 8.

⁴⁴⁵ Tacitus, *Annales*, IV, 56.

kentlerin yanına korumasına ihtiyaç duydukları Roma gelmiştir. Roma'nın Anadolu'daki ilk eyaleti olan Asia Eyaleti'ni yöneten valiler de bu gücün bir göstergesi olarak zaman zaman heykelleri dikilerek tanrısal onurlandırmalar almışlardır. Ancak bu onurlandırmaların gerçekte onu gururlandırmanın dışında Romalı vali üzerinde herhangi bir dini etkisinin olmadığı bilinmektedir. Zira Hellenler için önemli olan bu onurlandırma ve tanrılaştırma Romalılar için hiçbir şey ifade etmemektedir. Bu durum kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktaydı.⁴⁴⁶

Julius Caesar, yaşarken tanrısal sıfatları kabul eden ve Julius soyundan gelmesiyle de tanrısallık iddiasında bulunan ilk Romalı yönetici olarak bilinmektedir. Onun bu payeleri kabul etmesinin nedeni Hellen kültürünü iyi tanimasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple özellikle Batı Anadolu Hellen kentlerinin Caesar'ı tanrılaştırması onun için bir onurlandırmadan çok daha fazlasıdır. Örneğin Ephesos kenti, ihsanlarını gördüğü Caesar'ı *"Ares ve Afrodite'in soyundan gelen, kendini göstermiş bir tanrı ve tüm insan yaşamının ortak kurtarıcısı"* olarak tanrılaştırmıştır.⁴⁴⁷

Roma'nın ilk imparatoru olan Octavianus, aynı zamanda tanrısal bir anlam da içeren Augustus'u kabul ettiğinde kendisine verilecek olan tanrısal onurlandırmaları da kabul edeceğinin sinyallerini vermiştir. Augustus artık soyut değil, cismani bir varlık olarak Hellen kentlerinin egemeni olmuştur. Bu sebeple Anadolu'da Augustus'tan başlamak üzere imparatorlar tanrılaştırılmışlar ve adlarına kültler ihdas edilerek rahiplikleri oluşturulmuştur. Ancak İmparator Augustus'un adı çoğunlukla Roma'nın geleneksel tanrılarıyla birlikte anılıyordu. Anadolu'da adına en fazla rahiplik ve imparator kültü oluşturulan kişi imparator Augustus olmuştur. Augustus adına rahiplik oluşturan kentlerin sayısı otuz dört idi. Kendisinden sonra gelen Tiberius'a ise her ne kadar kendisi istemese de on bir kent rahiplik ihdas etmiştir.⁴⁴⁸ Bu durum diğer imparatorlara da birden çok rahiplik oluşturulmasıyla devam etmiştir. Ancak hiçbiri ne Tiberius'un ne de Augustus'un sayısına ulaşamamıştır. MS 3. yy'ın sonu ve 4. yy'ın başına kadar yani Hristiyanlığın kurumsallaşıp yaygınlaşmasına kadar bu durum devam etmiştir.

İmparator kültleri ele alındığında neokoros ve neokorluk kavramları karşımıza çıkmaktadır. Neokoros, Hellence "tapınak" anlamına gelen *naos* ile muhafaza etmek,

⁴⁴⁶ Baz, *Roma İmparator Kültü*, s. 22.

⁴⁴⁷ Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 407.

⁴⁴⁸ Price, *Ritüel ve İktidar*, s. 114-5

korumak, bakmak anlamlarına gelen *koreuo* fiilinden türemiş bir kelimedir.⁴⁴⁹ Birleşik haliyle neokoros, tapınak koruyucusu olarak imparator tapınaklarının görevlisine ve bu imparator tapınaklarının ritüellerini korumak ve yaşatmakla görevli kentlerin taşıdığı unvana verilen isimdir. Neokoros unvanı önce bir tapınak görevlisi için kullanılırken daha sonra imparatorluk kültü ile bağlantılı kentler için de kullanılmaya başlamıştır.⁴⁵⁰ Neokoros unvanı kentler için MS 1. yy'da ortaya çıkmıştır. Price'ın tespitlerine göre Anadolu'da otuz beş ayrı kentte toplam elli iki tane imparator tapınağı ortaya çıkarılmıştır.⁴⁵¹

Anadolu'da bir imparator tapınağına sahip olduğu için kendini neokoros olarak tanımlayan ilk kent Kyzikos olmuştur. Kyzikos, Caligula'nın hükümdarlığının ilk yıllarında bu unvanı kullanmaya başlamıştır. Ancak Ephesos kenti bu unvanı kullanma durumunu bir adım daha ileriye götürmüş ve MS 65-66 tarihlerinde yani Nero döneminde bastığı sikkelerde neokoros ifadesini kullanmıştır.⁴⁵² Her ne kadar Augustus'tan başlayarak bu döneme kadar imparatorlara tapınaklar ve rahiplikler oluşturulsa da kentler için neokoros unvanını kullanmak bir ayrıcalık haline gelmeye başlamış ve bunu da tapınak yazıtlarında ve sikkelerde gösterme gereği duymuşlardır. MS 2. yy'a gelindiğinde bu durum artık kentler arasında bir yarışa dönüşmüştür.

Anadolu'da imparator kültürünü icra etmek için çeşitli birlikler meydana getirilmiştir. Bu birlikler tarihsel anlamda *koinon* olarak bilinmektedir. Koinonlar, imparator adına ihdas edilen oyunların, şenliklerin, imparator adına okunan duaların doğru bir şekilde icra edilmesinden birinci derecede sorumludurlar. Koinonlar, başlarında bir eyalet imparator kültü başrahibi başkanlığında toplanmışlardır.⁴⁵³ Tarihsel olarak anlaşıldığına göre eyalet kentleri bu *koinonda hierourgoi* adı verilen rahipler aracılığı ile temsil edilmiştir. Eyaletlerdeki *koinonlar* her yıl düzenli olarak toplanıp eyalet imparator kültürünün sorumlusunu seçmekteydiler. Asia Eyaleti'nde bu baş rahibe *arkhiereus* denmekteydi. Ancak genel olarak meclis toplantılarını yöneten kişinin unvanı *Asiarkhes* idi. Bithynia'da eyalet meclisinde bu görevlinin adı *bithynarkhes*, Galatia'da *galatarkhes*, Kilikia'da *kilikarkhes*, Lykia'da *lykiarkhes* idi.⁴⁵⁴ Koinon kentlerden bağımsızdı ve kendilerine ait *grammateus* adı verilen

⁴⁴⁹ Burrell, *Neokoroi*, s. 4 vd.

⁴⁵⁰ Barbara Burrell, *Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors*, Leiden: Brill Boston, 2004, s. 4.

⁴⁵¹ Price, *Ritüel ve İktidar*, s. 128.

⁴⁵² Burrell, *Neokoroi*, s. 277.

⁴⁵³ Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri*, s. 184.

⁴⁵⁴ Taşdöner, *Anadolu'da Roma Eyaletleri*, s. 190-1

sekreterleri, hazinedarları vardı ve kendi paralarını basmaktaydı.⁴⁵⁵ Asia Eyaleti'nde *koinon* MÖ 9 yılına kadar Pergamon'da toplandı.⁴⁵⁶ Daha sonra toplantılar Smyrna, Sardeis, Kyzikos, Philadelpheia, Laodikia ad Lykos, Miletos ve Tralleis gibi diğer kentlerde de yapılmaya başlandı.⁴⁵⁷ Koinonlar, Bithynia'da Nikomedia, Galatia'da Ankyra gibi kentlerde toplandılar ve Roma ve Augustus tapımı için gerekli düzenlemeleri yaptılar.

4.1. Augustus

Roma'da imparator ailesinin tapınım görmesini sağlayan on beş kişilik "Flamines" isimli rahipler grubu bulunmaktaydı. Roma'da Augustus'un şahsına yapılan kültlerin birçoğu, onun savaşları bitirip, dirlik, düzen ve huzuru sağlamasından dolayı bir kurtarıcı olarak görülmesi sebebiyle ortaya çıktı. Aslında Augustus'un almış olduğu payeler bunun işaretidir. O, önce MÖ 29'da imparator, MÖ 28'de *Princeps Senatus*, daha sonra ise MÖ 27'de *Caesar* ve *Divi Filius Augustus* olmuştur. Yani tanrılaştırılmış Caesar'ın oğlu. Augustus, MÖ 12'de *Pontifex Maximus* unvanları ile onurlandırılmıştır. Pontifex Maximus unvanını alması Augustus için dinsel anlamda önemli bir pozisyona gelmesi demektir. Çünkü bu makamla tüm devlet kültürünün icrasında birinci kişi olmuş, aynı zamanda almış olduğu tüm görevlerine ve yetkilerine kutsallık da eklemiştir. Bu şekilde siyasi konumunu dini alanda faaliyet göstererek güçlendirmiştir.⁴⁵⁸ Onun Roma dininin unutulmaya yüz tutmuş pek çok ritüelini yeniden hayata geçirdiği bilinmektedir. Vesta kültürünü önemseyerek rahibelerin sayısını arttırmıştır. Onun icraatları arasında yeni bir Vesta tapınağının yapılması da bulunmaktadır.⁴⁵⁹

Anadolu'da Augustus'u tanrılaştırma ve onun için kült oluşturma isteği imparatorlardan değil, kentlerden gelmiştir.⁴⁶⁰ Aslında Asia Eyaleti'nde en az on bir kentte *Dea Roma* tapımı için sunaklar bulunmaktaydı.⁴⁶¹ Augustus, kenti kültürünü *Dea Roma* ile birleştirilmek şartıyla bu talepleri olumlu karşıladı. Ancak Caesar ve Roma ile ilgili kültlerin devam etmesi şartıyla yeni oluşturulan kültlerin merkezi olarak Asia Eyaleti'nde Pergamon, Bithynia Eyaleti'nde ise Nikomedia kentleri seçildi.⁴⁶²

⁴⁵⁵ Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 449.

⁴⁵⁶ Burrell, *Neokoroi*, s. 17 vd.

⁴⁵⁷ Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 448.

⁴⁵⁸ Suetonius, *Augustus*, XXXI.

⁴⁵⁹ Baz, *Roma İmparator Kültü*, s. 44.

⁴⁶⁰ Tacitus, *Annales*, IV, 37;

⁴⁶¹ Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 447.

⁴⁶² Burrell, *Neokoroi*, s. 276.

Romalılar, Asia Eyaleti'ndeki Ephesos'ta, Bithynia'da bulunan Romalılar için ise Nikaia'da kültün varlığına izin verildi.⁴⁶³

Asia Eyaleti'nde imparator kültü için izin verilen ilk kent Pergamon olmuştur. Kente iznin verildiği tarih Actium Savaşı'ndan iki yıl sonra yani MÖ 29'dur.⁴⁶⁴ Bu tarihten itibaren kült, kısa sürede yayılmış ve eyaletteki kentlerin tamamı tarafından kabul edilmiştir. Bu kabulün bir diğer nedeni imparatorluk kültü kuran kentlerin bu sayede birçok ayrıcalığa da kavuşmuş olmasıdır. Bunların arasında yukarıda ismi geçen Pergamon dışında Ephesos, Sardis, Smyrna, Miletos, Philadelphieia, Nikomedia, Kyzikos, Aphrodisias kentleri vardır. İmparatorlar ile kentler arasında bu sayede güçlü bir bağ kurulmuştur. Romalı yöneticiler bunu kentlerin Roma'ya olan bağlılığın bir göstergesi saymışlardır. Asia Eyaleti kentleri bu kabulden sonra tanrı Augustus adına tapınak inşa etmek için birbiriyle yarış içine girmişlerdi. Eyaletteki 34 farklı kentte kurban törenlerini organize etmek için Augustus kültünü korumakla çok sayıda rahipler atanmıştır. Dolayısıyla bu dönemde Asia Eyaletindeki kentler için en önemli olan şey imparator adına bir tapınak inşa etme izni alabilmek olmuştur.⁴⁶⁵

Augustus tahminen MÖ 20 yılında Anadolu'ya gelmiş ve bir süre kentleri gezerek ve insanlar arasında görünen bir tanrı olarak burada kalmıştır. Bu gezi, Augustus tarafından Anadolu'ya yapılan ikinci ve aynı zamanda son gelişidir. İmparator ve tanrı olarak gerçekleştirilen bu gezi sırasında kendisine birçok kent tanrısal onurlar verilmiştir. Hellenistik kent devletlerinde İmparator kültü Augustus ile birlikte bir değişim geçirmiştir. Örneğin Asia Eyaleti'nde *koinon* yeni yılın ilk gününün Augustus'un doğduğu gün olmasını kararlaştırmıştır.⁴⁶⁶

Anadolu'da *Dea Roma* ve Augustus için kült kuran, rahiplikler oluşturan kentler şunlardır: Alabanda, Bargylia, Kyme, Halikarnassos, Mylasa, Nysa, Pergamon, Priene, Tyateira. Augustus ve Julia Augusta için kült kuran kent ise Attaleia olmuştur. Tapımlarını sadece imparator Augustus'a yapan kentler ise şunlardır: Assos, Eresos, Ephesos, Herakleia ad Lotmos, Hypaipa, Ilion, Miletos, Sardeis, Sebaste, Thyateira, Antiokheia, Sinope, Termessos.⁴⁶⁷ Kentler Augustus'u *kurucu*, *kurtarıcı*, *hayırsever* olarak onurlandırmışlardır.

⁴⁶³ Cassius Dio, *Rhomaika*, LI, 20, 6-9.

⁴⁶⁴ Burrell, *Neokoroi*, s. 275.

⁴⁶⁵ Price, *Ritüel ve İktidar* s. 403- 448.

⁴⁶⁶ Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 480.

⁴⁶⁷ Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 1614.

Augustus öldüğünde Roma *senatusu*, onun tanrılar katına yükseldiğini, onun için *Divus Augustus* tapımının resmen kurulduğunu ilan etmiştir. Onun için bir tapınak adanmış ve *Sodales Augustales* adında rahiplik kurulu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu rahiplik kurulunun ilk üyeleri Tiberius, Drusus, Claudius ve Germanicus olmuştur.⁴⁶⁸ İlk rahip Germanicus, ilk rahibe ise Livia olmuştur.⁴⁶⁹

4.2. Tiberius

Augustus'tan sonra Roma imparatoru olan Tiberius, Augustus'un aksine kendisinin tanrı mertebesine konmasını kabul etmemiştir.⁴⁷⁰ Ancak Roma *senatusunun* gücünü ve *Dea Roma* tapımının devam ettirilmesine saygı duyduğunu da beyan etmiştir. Bu açıklama ile aslında Tiberius, Augustus'un Caesar'ın tanrılaştırılması için yaptıklarını devam ettirerek kendisi de en azından *Divius Filius* yani tanrılaştırılmışın oğlu olmayı kabul etmiştir. Çünkü Augustus'da Caesar için böyle bir yol takip etmişti.⁴⁷¹ Tiberius, Augustus'un ölümünden sonra Palatinus tepesinde onun adına tapınak inşa ettirmeye başlamıştı.⁴⁷² Ancak bu tapınak Tiberius'un ölümü nedeniyle yarım kalmış ve tapınağın bitirilmesi İmparator Caligula döneminde gerçekleşti.⁴⁷³ Suetonius, Tiberius'un tanrısal payeleri kabul etmediğini şöyle yazmaktadır: "... Kendisi için tapınaklar adanmasını, rahip ve kahinler atanmasını, heykellerinin ve büstlerinin kendi izni olmadan dikilmesini yasakladı, bunların tanrı heykellerinin arasına değil de ancak tapınaklardaki süs eşyaları arasına yerleştirilmesine izin verdi ... " ⁴⁷⁴

Tiberius sadece imparator olarak anılmayı daha uygun görmüştür. Hatta Gytheion halkının kendilerini Sparta egemenliğinden kurtardığı için Tiberius'a teşekkür için Tiberius'a ait kültleri yapımı için izin istemişlerdir. Bunun üzerine Tiberius cevabında "*Tanrılar arasında kabul edilen Augustus'un tanrı olarak onurlandırmaya layık olduğunu, kendisinin ise layık olmadığını söylemiştir*".⁴⁷⁵

⁴⁶⁸ Tacitus, *Annales*, I, 54; *Historiaes*, II, 95

⁴⁶⁹ Baz, *Roma İmparator Kültü*, s. 49.

⁴⁷⁰ Tacitus, *Annales*, IV, 37; Magie *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 502.

⁴⁷¹ Levick, *Tiberius the Politician*, s. 82.

⁴⁷² Suetonius, *Augustus*, C

⁴⁷³ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 7.

⁴⁷⁴ Suetonius, *Tiberius*, XXVI.

⁴⁷⁵ Lily Taylor, "Tiberius Refusals of Divine Honors", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, 60, 1929, s. 87.

MS 23 yılında Anadolu'nun batısındaki on bir kent, Tiberius, Livia ve *senatus* adına tapınak yapmak için Roma'ya elçiler yollamıştır.⁴⁷⁶ *Senatus*, elçileri dinlemiş ve daha önceden bu kültü sahip olanları elemiştir. Hypaipa, Laodikia ad Lykos, Magneisa ad Maeandros ve Tralleis gibi kentler küçük ve yetersiz olmaları nedeniyle elenmişlerdir. Muhtemelen Ilion ve Halikarnassos kentleri de aynı gerekçe *senatusu* ikna edemediler.⁴⁷⁷ Pergamon, Augustus tapınağına ev sahipliği yaptığı için, Ephesos ve Miletos ise Artemis ve Apollon kültürünün merkezleri olması sebebiyle elenmiştir. *Senatusa* başvuran kentlerden geriye kalan Sardeis ve Smyrna arasındaki rekabeti Smyrna kenti kazanmıştır.⁴⁷⁸

Smyrna, elde ettiği bu ayrıcalığın neticesinde tapınağın inşasına başladı. Bunun için *senatus* özel bir komisyon üyesi de görevlendirmişti. MS 26'da tapınak bitirilmiş ve Smyrna birinci neokoros unvanına sahip olmuştur.⁴⁷⁹ Neokoros kararının verilmesinin ardından aynı yıl içinde üzerinde Smyrna'daki tapınağı gösteren sikkeler basılmıştır. Sikkelerde Tiberius, tapınağın içinde bir rahip olarak gösterilmektedir.⁴⁸⁰ *Senatustan* tapınak kurmak için izin almadan, Roma'ya, imparatora veya ailesine tapınak adayan kentlerde vardı. Asia Eyaleti'nin özgür kentlerinde biri olan Aphrodisias, yapımına Tiberius zamanında başlanmış olan Sebasteion'u, Julius Claudius hanedanına adanarak Theoi Sebastoi olarak inşa etmiştir.⁴⁸¹

Anadolu'da Augustus'dan sonra fazla kült sahibi olan imparator Tiberius olmuştur. Tiberius'a ait kült kuran kentlerin sayısının on bir olduğu bilinmektedir.⁴⁸² Muhtemelen bu kültlerin çoğu imparator Tiberius hayattayken kurulmuş olmalıdır. Bunun nedeni ise onun zamanında Anadolu'nun batısında büyük bir deprem olmuştur. Aigai, Hyrkania, Kyme, Myrina, Philadelphia ve Sardes bu depremde en çok hasar alan yerler olmuştur. İmparator Tiberius'un kentlere olan yardımı onun tanrısal payeler almasına ve adına kültler kurulmasına neden olmuştur.

Anadolu kentlerinde Tiberius'u tanrısal payelerle onurlandıran kentler şunlardır: Pergamon ve Nysa kentleri o henüz imparator olmadan Tiberius'a rahiplik ihdas

⁴⁷⁶ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 501.

⁴⁷⁷ Tacitus, *Annales*, IV, 55.

⁴⁷⁸ Tacitus, *Annales*, IV, 55; Güngörmüş - Üreten, "Antik Lydia Bölgesinde Bir Kent ve Neokorosluğu: Philadelphiea", s. 104.

⁴⁷⁹ Tacitus, *Annales*, IV, 15.

⁴⁸⁰ RPC, I, 2469; Price, *Ritüel ve İktidar*, s. 420.

⁴⁸¹ Smith, R, "The imperial reliefs from the Sebasteion at Aphrodisias", *JRS* 77, 1987, s. 90.

⁴⁸² Price, *Ritüel ve İktidar*, s. 114-5

etmişti. Tiberius imparator olduktan sonra onu kurucu, kurtarıcı ve hayırsever olarak onurlandıran kentler Sardeis, Tralleis, Aphrodisias, Klaros, Ephesos, Smyrna, Tralleis, Ilion, Mylasa, Diocaesaria ve Tiberiopolis kentleri idi.⁴⁸³ Bu onurlandırmaların tanrısal bir ifadesi vardı. Bu kentler dışında Lykia'daki Myra ve Asia'daki Kyzikos kentleri ise Tiberius'u *tanrı* olarak selamlamaktaydılar. Myra kenti Tiberius'tan önce Augustus için de kült oluşturmuştu. Lykia'da Augustus'a ve Tiberius'a oluşturulan kültler, Lykia kentlerine yaptıkları yardımlar ile ilgili olmalıdır. Zira Actium Savaşı öncesinde Brutus ve Cassius, Lykia kentlerini yağmalamışlar ve Ksanthosluları kılıçtan geçirmişlerdi. Myra bu yüzden olsa gerek Tiberius için *tüm evrenin kurtarıcısı, kurucu, hayırsever* bir tanrı olarak ona bir kült ihdas etmiştir.⁴⁸⁴ Kyzikos kenti bazı Roma vatandaşlarını hapse attıkları gerekçesiyle Tiberius döneminde özgürlüğünü kaybetmişti. Muhtemelen kendilerini affettirebilmek için imparatoru *en büyük tanrı* olarak selamladılar ve Livia için de bir rahiplik ihdas ettiler.⁴⁸⁵

4.3. Caligula

Caligula, MS 37 yılının Mart ayında, *senatus* tarafından imparator ilan edildiğinde Tiberius'u tanrılaştırmak istemiş ancak ne *senatus* ne de halk buna sıcak bakmamıştır. Buna neden olarak Tiberius'un saltanatının son on yılında yaptığı aşırılıklar, zulüm ve senatörlere karşı uyguladığı cezalar olmalıdır. Caligula'nın başlangıçta takındığı yumuşak üslup ona karşı duyulan minnetin nedeni olmuştur. İlk icraatlarından biri ve onun halk nezdinde popüler olmasına neden olan olay, Tiberius tarafından başlatılan Augustus tapınağını tamamlayıp coşkulu bir şekilde ibadete açmasıdır.⁴⁸⁶ Başlangıçta Caligula takdir kazanmak için babası gibi heykellerinin dikilmesini ve *geniusa* kurban kesilmesini yasaklamıştır. Daha sonra ise gerçek yüzü ortaya çıkmış hayattayken kendisini tanrılaştıracak kadar gözü kararmıştı.⁴⁸⁷ Yunanistan'dan Olymposlu tanrıların heykellerini getirterek bu heykellerin kafalarını kendi büstü ile değiştirmiştir. O, artık kendini tanrılarla bir tutmaktaydı.

Onun kendini bir tuttuğu ilk tanrı, Latin tanrılarından olan *Iuppiter Latiaris*'dir.⁴⁸⁸ Kendisine bu tanrıya gösterilen hürmetin gösterilmesini istemiştir.

⁴⁸³ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 502, 1379-1386.

⁴⁸⁴ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 529.

⁴⁸⁵ Price, *Ritüel ve İktidar*, s. 403 vd.

⁴⁸⁶ Suetonius, *Caligula*, XXI.

⁴⁸⁷ Suetonius, *Caligula*, XXII.

⁴⁸⁸ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 28, 5.

Tapımı için rahiplikler oluşturmuş, hatta kendisi bile kendi tapımının rahibi olmuş; atını da rahip yoldaşı/dostu olarak onurlandırmıştır.⁴⁸⁹ O, tanrılara yapılan tüm ritüellerin kendisine de yapılmasını istemişti. Örneğin kendisi için kurbanlar sunulmasını istemekteydi. Kurban töreninde sunulması için seçtiği hayvanlar ise en iyi kuşlar; tavus kuşu, flamingo ve sülün gibi hayvanlardı. Buna ek olarak Jupiter'e benzemek için takma sakal takmaktaydı. Caligula Jupiter ve Apollon'dan başka kendisini güneş ile özdeşleştirmişti. Buna neden olarak gelecekte kendi çağının altın çağ olarak parlayıp insanları huzurlu ve mutlu hissetmesini sağlayacağına olan inancıydı.⁴⁹⁰ Kendisinin tanrı olduğuna inanan Caligula tapınaklarda heykelinin dikilmesini emretmiştir. Hatta bu emri otonom yaşayan Yahudilerin tapınağı, Kudüs Tapınağını da kapsamaktaydı. Ancak bunun büyük bir isyanın başlangıcı olacağını öngören Iudea valisi emri savsaklayarak isyanın çıkmasını önlemiştir.⁴⁹¹

Caligula'nın tanrılık ile ilgili düşünceleri sadece kendisini kapsamıyordu. Kız kardeşi Drusilla'nın ölümünden sonra onu tanrılaştırmıştı. Cassius Dio'nun verdiği bilgiye göre kentlerde *panthea* adıyla ona kültler ihdas edilmiştir.⁴⁹² Drusilla *diva* adı altında *senatus* tarafından kabul edilen ilk tanrıça olmuştur.⁴⁹³ Kyzikos ve Magnesia kentleri *senatusun* aldığı bu kararı ivedilikle emir addederek Drusilla'yı yeni Aphrodit olarak onurlandırdılar.⁴⁹⁴ Kyzikos ona ayrıca bir de festival oluşturdu. Onun adına rahiplik oluşturan diğer bir kent de Smyrna idi.

Anadolu'da Caligula'yı tanrı olarak en büyük payelerle onurlandıran kent Kyzikos'tu. Kyzikoslular, imparatoru kentin en yüksek yöneticisi *hipparkhosluğa* seçtiler ve ona ışıyla dünyayı aydınlatan *yeni güneş* olarak tapım gösterdiler ve ona bir sunak adalılar.⁴⁹⁵ Ona sunak ve rahiplik adayan kentlerden biri Kappadokia Eyaleti'nin metropolisi Kaisareia idi.⁴⁹⁶ Apollon ile kendisini özdeşleştirerek Miletos'ta kendi onuruna bir kutsal alan kurulmasını emretmiştir.⁴⁹⁷ Buna gerekçe olarak da Artemis'in Ephesos'ta, Augustus'un Pergamon'da, Tiberius'un Smyrna'da

⁴⁸⁹ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 28, 6.

⁴⁹⁰ Ergin, *Anadolu'da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, s. 101.

⁴⁹¹ Basık, *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, s. 158.

⁴⁹² Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 11, 3-4.

⁴⁹³ Burrell, *Neokoroi*, s. 40; Baz, *Roma İmparator Kültü*, s. 51.

⁴⁹⁴ Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 512.

⁴⁹⁵ Burrell, *Neokoroi*, s. 6; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 511.

⁴⁹⁶ Burrell, *Neokoroi*, s. 370.

⁴⁹⁷ Cassius Dio, *Rhomaika*, LIX, 28, 1; Güngörmüş - Üreten, "Antik Lydia Bölgesinde Bir Kent ve Neokorosluğu: Philadelpheia", s. 104.

tapınaklarının bulunmasını gösterdi. Didyma’da ise kültünü Apollon ile birlikte kutlanmasına müsaade etti.⁴⁹⁸

4.4. Claudius

Claudius genel itibarı ile tanrısal payeleri kabul etme konusunda Tiberius’un yolunu takip etmiş, onun gibi imparator kültüne büyük değer atfetmemiştir. Bu yüzden iktidarında bu tür onurları kabul etmemeye özen göstermiştir. Fakat yıpranmış bir halkın inançları ve bağlılıkları için yeniden toparlanmak amacıyla⁴⁹⁹ İskenderiye’nin isteği üzerine onlara gönderdiği mektup da kendisinin ve ailesinin heykellerinin kentte yapılmasını kabul etmiş ama orada kendisine ait tapınak ve rahiplerin oluşmasına izin vermemiştir.⁵⁰⁰ İmparatorun onurlandırma istememesine rağmen Bithynia Eyaleti’ndeki Prusa kentinde bir vasiyetin gerekliliklerine uygun olarak Claudius için bir tapınak yapılmış ve imparator “*Dünyanın kurtarıcısı ve Efendisi*” olarak tapınım görmüştür.⁵⁰¹

Claudius’un Armenia’daki başarılarından sonra *senatus*, Mars Ultor Tapınağı’na, Mars’ın heykelinin büyüklüğünde bir Claudius heykelinin dikilmesine karar vermiştir.⁵⁰² Prusa dışında Claudius için Anadolu kentlerinde bir tapınağın yapıldığına dair bilginiz ne yazık ki bulunmamaktadır. Blaundos’ta imparatorluk tapınağı olduğuna inanılan antik bir yapının Claudius’a adanmış olma ihtimali bulunmaktadır.⁵⁰³ Ancak Roma ve Augustus tapımlarının devam ettiğini, imparatorun buraların işleyişine karışmadığını söyleyebiliriz. Bunun tersi bir durum olduğu takdirde antik kaynaklarda bununla ilgili bir bilginin bulunmuş olması gerekirdi. Claudius on dört yıl imparatorluk yapmış ölümünden sonra da tanrı ilan edilmiştir.⁵⁰⁴

4.5. Nero

Roma İmparatorluğu’nda Nero döneminin ikiye ayırmak gerekmektedir. İyi ve güçlü danışmanların idaresi altında geçen yaklaşık altı yıl onun iyi tarafını, geri kalan ve adeta çıldırdığı daha sonraki sekiz yıl ise onun çılgınlıklarını anlatır. Nero kendisine imparatorluk bahşeden Claudius’un ölümü ile ona görkemli bir cenaze töreni yapmış,

⁴⁹⁸ Burrell, *Neokoroi*, s. 326.

⁴⁹⁹ Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları*, s. 471.

⁵⁰⁰ Jones, D, L, “Christianity and the Roman Imperial Cult”, London: *JHS*, 2, 1980, s. 1027.

⁵⁰¹ Tacitus, *Annales*, XIV, 31; Jones, “Christianity and the Roman Imperial Cult”, s. 1028.

⁵⁰² Tacitus, *Annales*, XIII, 8.

⁵⁰³ Price, *Ritüel ve İktidar*, s. 421, Kat no. 50

⁵⁰⁴ Eutropius, *Roma Tarihinin Özeti*, VII, 13.

cenaze söylevini bizzat kendisi vermiş ve ölen imparatoru tanrılaştırmıştır.⁵⁰⁵ Ancak Nero ilerleyen zamanlarda Claudius'a ait olan kültü Augustus'un kültüyle birleştirmiş bunun üzerine de burada görevli olan rahiplere de *Sodales Augustales Cladiuales* adını vermiştir.⁵⁰⁶ Başlangıçta her şey Augustus mirasına göre yürütülmüştür. Ölen kızı ve karısı tanrılaştırılmış ve adlarına tapınaklar adanmıştır.⁵⁰⁷ Cassius Dio'nun bize kadar ulaşan kaydına göre altından yapılmasını emrettiği yaklaşık bin pound ağırlığındaki kendi heykeli, muhtemelen onun tanrısallık iddiasının bir sonucudur.⁵⁰⁸

Anadolu'da imparator kültü tapınak yapımına Nero döneminde de devam edilmiştir. Ephesos kenti, Tiberius döneminde imparatora bir tapınak yapımı için müracaat ettiğinde bu talepleri geri çevrilmişti. Fakat Nero döneminde bu izni almayı başarmışlar ve imparatora bir tapınak yaptırmışlardı. Ephesos, Nero'nun verdiği bu ayrıcalık sayesinde MS 65/66'da ilk kez Neokoros unvanını aldı.⁵⁰⁹ Ephesoslular, bu ayrıcalıklarını bastırmış oldukları sikkelerle kutladılar.⁵¹⁰ Teos kenti, Nero ve Octavia için kült oluşturmuş olmalıdır. Zira kent, bastığı sikkelerde içinde Nero'nun başının bulunduğu bir tapınağı tasvir etmektedir.⁵¹¹ Aiolis kenti Kyme de Nero'yu tanrı olarak gösteren sikkeler bastılar.⁵¹² Sardeis, ölen Octavia'yı tanrıça olarak gösteren sikkeler bastı.⁵¹³ Hierokaiseria ise onun tanrısallığını annesi Agrippina'yı tanrıça olarak gösteren sikkeler basarak gösterdiler.⁵¹⁴

⁵⁰⁵ Suetonius, *Nero*, IX.

⁵⁰⁶ Baz, *Roma İmparator Kültü*, s. 55.

⁵⁰⁷ Tacitus, *Annales*, XVI, 6.

⁵⁰⁸ Cassius Dio, *Rhomaika*, LXIII, 18, 3.

⁵⁰⁹ Burrell, *Neokoroi*, s. 60 vd.

⁵¹⁰ RPC I, No. 2628.

⁵¹¹ RPC I, No. 2518; Price, *Ritüel ve İktidar*, s. 421, Kat no. 48.

⁵¹² RPC I, No. 2433.

⁵¹³ RPC I, No. 2998.

⁵¹⁴ RPC I, No. 2386; Magie, *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, s. 1421.

5. SONUÇ

Actium zaferinin ardından Octavianus Akdeniz dünyasının tartışmasız lideri olmuştur. Üzerine aldığı imparator ve Augustus unvanları bunun açık birer kanıtını teşkil ediyordu. Augustus askeri birliklerin bulunduğu eyaletlerin (Hispania, Gallia, Syria, Cilicia, Kıbrıs) idaresini kendi üzerine aldı, diğerleri *senatusun* idaresinde bırakmıştı. İmparatora bağlı eyaletlerin başında kendisinin atadığı legatuslar bulunurken, *Senatusa* bağlı eyaletlerin başında *proconsuller* vardı. Olağanüstü yetkilerine rağmen Augustus kendini birinci yurttaş, “eşitler arasında birinci” (*principatus*) olarak kabul etmişti. MÖ 23 yılında tribunusluk yetkisi ve veto hakkı ve *Senatus* eyaletlerinin yönetimine müdahale edebilme yetkisi verildi. MÖ 12’de Pontifex Maximus, MÖ 2’de Pater Patriae (Vatanın Babası) unvanı verilmişti. Böylece Augustus ile birlikte Principatus dönemi başlamış oldu. Bu yönetim sistemi Diocletianus’un devlet yönetiminde yeni bir anlayış getirdiği *dominatus* sistemine kadar sürmüştür. Augustus zamanında, Galatia MÖ 25’te Roma eyaleti yapıldı, MÖ 14’te Bosphoros Krallığı vasal krallık oldu, Trakya’da vasal bir krallık kuruldu. Bu dönemde *senatusun* itibarı arttı ancak üye sayısı giderek azaltılmıştı. Senatör olabilmek için 1 milyon *sestertius*luk bir servete sahip olmak gerekiyordu. Augustus durumlara göre askerlerin sayısında indirdi, bir bölümü emekliye sevk edilerek kendilerine toprak veya maaş bağlandı. Bunun dışında kendisine bağlı *praetor*lerden oluşan bir muhafız alayı kurdu. Bunların görev yeri Roma kentiydi; görevi de imparatoru ve sarayı korumaktı. Augustus bir de itfaiye alayı kurmuştur. Çocuğu olmadığından kendisinden sonra tahta kimin geçeceği sorun olmuştur.

Augustus, tahta geçecek kişinin Julius soyundan olmasını istiyordu. Livia’nın önceki evliliğinden olan iki erkek çocuğu (Tiberius ve Drusus) varis göstermek istemiyordu. Onların yerine kız kardeşi Octavia’nın oğlu Marcellus’u varis olarak seçti ve onu kızı Iulia ile evlendirdi. MÖ 23’te Augustus hastalanıp öleceğini düşündüğünde iktidar yüzüğünü Marcellus’a değil en yakın dostu Agrippa’ya verdi. Augustus karısı Livia’nın oğlu Tiberius’u karısından ayırarak kızı Iulia ile evlendirdi. Taht entrikalarından rahatsız olan Tiberius Rhodos’a çekildi ancak Lucius ve Gaius’un iki yıl arayla ölmeleri üzerine Augustus Tiberius’u evlat edinerek ona 10 yıllığına *tribunica potestas* yetkisi verdi. Zamanla yaşlanan Augustus yönetimden uzaklaşmaya başladı ve başarılı icraatlarını kaleme aldı. Bu yazıt kendisi için yaptırdığı mausoleumun girişine konuldu. Bir kopyası da Ankara’daki Roma-Augustus Tapınağı

duvarında yer almaktadır. Augustus imparatorluk topraklarını kontrol altında tutmak ve emekli olan askerlere toprak verebilmek için imparatorluğun pek çok bölgesinde koloniler kurdu. Bunlardan Anadolu'da olanların sayısı toplam on üç adet idi. Bu koloniler, Antiokheia, Cremna, Parlais, Olbasa, Comana, Lystra, Germa, Apollonia, Neapolis, Isauria, Attaleia, Ninica ve Ikonium'dur. Augustus 19 Ağustos 14'te 76 yaşında öldü.

Augustus'un ölümüyle Tiberius vasiyet sonucu imparator oldu. Julius hanedanına baba tarafından Claudiuslardan olan Tiberius'un katılmasıyla bu dönem imparatorlarına Julius Claudius imparatorları denmiştir. Tiberius iktidarı boyunca Augustus'un politikasını devam ettirmiştir. Savaş konusunda oldukça deneyimliydi. İlk işi *senatustan* Augustus'un tanrılaştırılması kararını çıkarmak oldu. Bu zaman diliminde doğuda karışıklıklar ortaya çıkmıştı, evlatlık edindiği yeğeni Germanicus'u büyük yetkilerle doğuya göndermişti. Ardından Kappadokia ve Kommagene krallıkları MS 17'de eyalet haline getirildi. Kilikia'nın ovalık kısmı ise Syria Eyaleti'ne eklendi ve eyaletin sınırları genişletildi. Bu sırada Germanicus MS 19'da Antiokheia'da ölmüştü. Gençliğinde yaptığı gibi Tiberius, Roma'da siyaset çevresinde dönen entrikalardan sıkılıp Caprea Adası'na gidince *praetor praefectus* olan Seianus'un Roma'daki gücü artmıştı. Seianus, Roma'da ikinci bir imparator gibi davranmaya başlayınca öldürüldü. Tiberius'un yaşlılığında tahtı bırakabileceği kişi olarak Germanicus ve Agrippina'nın en küçük oğlu Gaius (Caligula) kalmıştı.

Caligula imparator olduktan 6-7 ay sonra ciddi bir hastalık geçirmiş, iyileştikten sonra ise yakınlarına göre farklı bir kişiliğe bürünmüştü. Kendisini sürekli tehdit altında hissetmiş ve öldürüleceğinden korkmaktaydı. Bu düşüncelerle çevresinde tehlike olarak gördüklerini birer birer ortadan kaldırmıştır. Bunun yanında *senatus* ve senatörleri de yok sayarak kendisini Roma'nın tek ve gerçek efendisi ve sahibi olarak görmekteydi. Olmaz denilen şeyleri yapmak en sevdiği icraatı idi. Roma hazinesini keyfine göre harcadı. Sonunda Tiberius'un hazineye bıraktığı paradan eser kalmamıştı. Caligula'dan usanan senatörler, etrafindakiler MS 41'de ona suikast düzenleyip öldürdüler.

Caligula öldükten sonra yerine kimin geçeceği bir tartışma konusu olmuştur. Bir yandan cumhuriyet idaresine dönülmesi tartışılırken preatorlar da Julius Claudius sülalesine mensup bir kişiyi tahta geçirmenin yollarını aramışlardı. Sarayda bir yerlere gizlenmiş şekilde bulunan Claudius praetor muhafızları tarafından görüldü ve doğruca

praetorların kampına götürülerek aynı gün imparator ilan edilmişti. Claudius 50 yaşındaydı, praetorların her birine 15.000 *sestertius* bağışlamıştı. Yaptığı ilk işlerden biri yeğeni Caligula'nın katillerini cezalandırmak oldu. Oldukça iyi bir iç ve dış politika izlemiştir. MS 42'de Mauretania, MS 43'te Britannia, MS 43'te Lykia, MS 44'te Iudaea, MS 46'da Trakya Eyalet haline getirilerek Roma topraklarına katmıştı.

Yaşamı boyunca dört evlilik yapmıştı. Sonuncusunda yeğeni Agrippina ile evlenmişti. Agrippina'nın önceki eşinden olan oğlu daha sonra Nero Claudius Caesar Germanicus adını aldı ve kısaca Nero olarak tanındı. MS 51'de Nero *Princeps Iuventutis* (Gençler arasında birinci) unvanı alarak meşru varis ilan edildi. İki yıl sonra Claudius'un kızı Octavia ile evlendiğinde taht adaylığını daha da güçlendirdi. Bazı kaynaklara göre kendi oğlunun tahta geçmeye hazır olduğunu gören Agrippina, mantar yemeğine koyduğu zehirle kocası Claudius'u öldürtmüştü.

Nero İmparator ilan edildiğinde yaşı henüz 17 idi. Yaptığı ilk icraatlarından biri imparator seçilmesinin anısına praetor muhafızlarına yüklü miktarda bahşış vermek oldu. Bu neredeyse zaten bir gelenek halini almıştı. Onun ilk zamanlarında devlet yönetiminde Filozof Seneca ile Praetor Praefectus'u Burrus ön plana çıkmıştı. Nero kendini daha pasif işlere ve eğlenceye vermişti. Seneca ve Burrus sayesinde devlet işleyişinde herhangi bir aksaklık görülmedi. Annesi de devlet işlerinde aktif rol almaya çalışıyordu. Bunu önlemek için sevgilisi ve sonrasında karısı Poppaea Sabina'nın etkisiyle MS 59 yılında annesini öldürtmüştür. Onun zamanında Roma'da büyük bir yangın meydana gelmiştir. Yangını duyduğunda hemen Roma'ya dönmüş ve söndürmek için büyük çaba harcamıştı ancak halk arasında çıkan rivayete göre kendisi için inşa ettireceği Altın Ev'e yer açmak için bu yangını bizzat kendisi çıkarmıştı. Yangından sonra Roma yeniden inşa edildi. Çünkü Roma'nın on dört mahallesinden sadece üçü zarar görmemişti. Dördü tamamen kül olmuş, yedisi ise büyük oranda yanmıştı. Nero, yangından Hristiyanları sorumlu tutmuş ve Hristiyanlar çok büyük işkencelere maruz kalmışlardır.

Bu dönemde bazı askeri başarılar da elde etmişti. Parthlar ve Armenialılara karşı başarılı bir sefer yapıldı (MS 55 – 63). MS 67 yılında Yahudi İsyanı patlak vermişti. İsyanın bastırılması gecikince. MS 68'de Gallia ve Hispania valileri ayaklandı. Bunun üzerine herkes Nero'yu terk etmişti. Böylece *senatus* Nero'yu vatan haini ilan etti. Sonucunda MS 68'de Nero intihar etti ve böylece Julius Claudius sülalesinin tahttaki iktidarı bitmiş oldu.

Bu alışmada Julius Claudius imparatorlarının icraatlarına değinilmiştir. Bunun yanında imparatorluğun özellikle doğu yarısında, Anadolu'da, imparatorların tanrısallıklarına değinilmiştir. Büyük İşkender'den sonra ortaya çıkan Seleukos'lardan beri Anadolu kentleri kralları tanrı olarak kabul etmekteydiler. Seleukoslardan sonra ortaya çıkan Hellenistik krallar da aynı onur payelerini kentlerden almışlardı. Ancak M 133'ten sonra Roma'nın Anadolu'da toprak sahibi olması kabul edilen tanrısallığın Roma'nın varlığına kaymasına neden oldu. Ancak bu somut bir durum değildi. Augustus'tan itibaren bu belirsizlik sona erdi ve artık Roma tahtına oturanlar özellikle Asia, Bithynia, Galatia, Kilikia eyaletlerinde tanrı olarak selamlandı. Kendilerine tapınaklar adandı. Heykelleri dikildi, sunaklar inşa edildi. Kentler bastıkları sikkelerde onları tanrı olarak onurlandırdılar.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Appianos. (1955). *Historia Romana*, trans. H. White LOEB, Loeb.
- Augustus. (2009). *Monumentum Ancyranum, Ankara Anıtı*, çev. Çiğdem Dürüşken, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Aulus Gellius. (2021). *NoctesAtticae: Attika Geceleri*, çev. Levent Keskin, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Cassius Dio. (1914). *Roman History*, trans. Earnest Cary, Loeb.
- Cicero. (1958). *Epistulae ad Familiares*, trans. W.G. Williams, Loeb.
- Diodoros. (1947). *Bibliotheca Historica*, trans. T. E. Page, Loeb.
- Eutropius. (2004). *Roma Tarihinin Özeti*, çev. Çiğdem Menzilioğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Gaius Suetonius Tranquillus. (2008). *On İki Caesar'ın Yaşamı*, çev. FatoTelatar, Gül Özak Türk, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Plinius. (1947). *Historia Naturalis*, trans. H. R. Racham, Loeb.
- Plinius. (1999). *Epistulae: Genç Plinius'un Anadolu Mektupları*, çev. Çiğdem Dürüşken-E. Özbayoğlu, İstanbul.
- Plutarkhos. (2020). *Antoninus, Antoninus ve Kleopatra*, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Sextius Aurelius Victor. (1994). *De Caesaribus*, trans. H.W. Bird, Liverpool: Liverpool University Press.
- Strabon. (1993). *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)*, çev. Adnan Pekman, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tacitus. (1937). *Annales, Annals*, trans. J. Jackson, Loeb.
- Titus Livius. (2011). *Roma Tarihi II*, çev. Uğur Yılmaz, İzmir: İlya Yayınevi.

Bibliyografya

- Abay, Nazım. (2018). Lykaonia Bölgesi'nde Roma Dönemi'ne Ait Bir Grup Koloni Iconium Sikkesi, *SEFAD* (40), 207-220.
- Abbas, İsmet. "Pontus ve Roma Döneminde Amisos Antik Kenti", *Karadeniz 8. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*, Ordu 5-6 Mart 2022, ss. 85-95.
- Akşit, Oktay. (1976). *Roma İmparatorluk Tarihi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Akyüz, Ebru Durmaz. (2022). "Caligula ve Dönemine Farklı Bir Bakış Açısı", *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 14/2, 375-396.
- Albrecht, Von, Michael. (1997). *A History of Roman Literature: From Livius Andronicusto Boethius*, New York: Brill.
- Anderson. J.G.C. (1989). "The Eastern Frontier under Augustus". *The Cambridge Ancient History*, 10, ss. 239-282.
- Atlan, Sabahat. (2020). *Roma Tarihinin Ana Hatları: I Kısım Cumhuriyet Devri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- Atkinson, K.M.T. (1958). "TheGovernors of theProvince of Asia in the Reign of Augustus", *Historia* 7, Wiesbaden, ss. 300-330.
- Baker, Simon. (2013). *Eski Roma Bir İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü*, çev. Ekin Duru, İstanbul: Say Yayınları.
- Burnet, A. Amandry, M. RPC, Ripollès, P. P. (1992). *RPC, Roman Provincial Coinage I, From the death of Caesar to the death of Vitellius (44 BC–AD 69)*, London, British Museum Press, Şurada: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>
- Burrell, Barbara. (2004). *Neokoroi: GreekCitiesand Roman Emperors*, New York: Brill Boston.
- Barrett, A, Anthony. (1989). *Caligula The Corruption of Power*, London: Routledge.
- Barrow, H, Reginald. (2018). *Romalılar*, çev. Ender Gürol, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Basık, Celalettin. (2019). *Yıkıldıktan Sonra Adı Değiştirilen Roma İmparatorluğu (İ.Ö 753-İ.S 1453)*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Baz, Ferit, *Roma İmparator Kültü*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.
- Beard, Mary. (2018). *SPQR Antik Roma Tarihi*, çev. İrem Sağlamer, İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Bennett, Julian. (2006). "The Origins and Early History of the Pontic-Cappadocian Frontier", *Anatolian Studies*, 56, 77-93.
- Blunt, A.W.F. (1979). *Batı Uygarlığının Temelleri*, çev. Müzehher Erim, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Broughton, T. R. S. (1935). "Some Non-Colonial Coloni of Augustus", *Transactions And Proceedings of the American Philological Association*, 66, ss. 18-24.
- Boissier, Gaston. (1906). *Tacitus and Other Roman Studies*, çev. Hutchison, W. G., London: Leopold Classic Library.
- Bowman, K. Alan, vd., (2008). *The Augustan Empire, MÖ 43 – MS 69*, Cambridge University Press.
- Burton. G.P. (1975). "Proconsuls, Assizersand the Administration of Justiceunder The Empire", *Journal of Roman Studies*, 65, ss. 92-106.
- Demircioğlu, Halil. (1967). Roma Devletinin Eyaleti (Provincia) Sistemi Hakkında, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5/8, 443-459.
- Detweiler, Robert. (1970). "HistoricalPerspectives on the Death of Agrippa Postumus", *The Classical Journal*, 65/7.
- Diakov, V., Kovalev, S. (2008). *İlkçağ Tarihi: Roma*, çev. Özdemir İnce, İstanbul: Yordam Kitap.
- Doğancı, Kamil, *Roma Principatus Dönemi (MÖ 27-MS 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Doğancı, Kamil. (2009). Augustus Döneminde Romanın Bithynia Et Pontus Eyaleti Valileri, Ankara: *Sosyal Bilimler Araştırmaları*, 1-10.
- Drinkwater, F. John. (2019). *Nero Emperorand Court*, Cambridge University Press.

- Eck, Werner. (2020). *Augustus Dönemi*, ed. Abdurrahman Uzunassan, çev. Deniz Berk Tokbudak, İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Ertekin, Efrumiye. (2008). “Roma Çağında Cilicia’da Yolsuzluk Örnekleri”, *OLBA*, XVI, 361-383.
- Emir, Osman ve İnan, Fatih. (2018). İmparator Nero’nun Doğu Politikasında Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinin Stratejik Önemi, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/4, 59-79.
- Ergin, Gürkan. (2008). *Anadolu’da Roma Hakimiyeti Direniş ve Düzen*, ed. Emir Yener, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ergin, Gürkan, *Anadoluda Roma Hakimiyeti: İnsanlar, Tepkiler ve Huzursuzluklar Asia Eyaletinin Kuruluşundan (MÖ 129) İstınnianus Döneminin Sonuna Kadar (MS 565)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Ferguson. R. James. (2005). “Rome and Parthia: Powerpolitics and diplomacy Across cultural frontiers”. *Centrefor East-Weat Culturaland Economic Studies*, 12. ss. 1-39.
- Finley. I. Moses. (2006). *Antik Çağ Ekonomisi*, çev. H. P. Erdemir, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Franke, Peter Robert. (2007). *Roma Döneminde Küçük Asya: Sikkelerin Yansımasında Yunan Yaşamı*, çev. Nezahat Baydur, İstanbul: Ege Yayınları.
- Freeman Charles. (2013). *Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları*, çev. Suat Kemal Angı, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- French, David. (1985). *Roman Roads and Milestones of Asia Minor*, Ankara: British Institute of Archaeology at Ankara.
- Gibbon, Edward. (2019). *Roma İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, çev. Asım Baltacıgil, İstanbul: Indie Yayınları.
- Guzhan, Aykut, *Augustus Hayatı, Siyasi ve Askeri Faaliyetleri (MÖ 63-MS 14)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Güngörmüş, Ömer ve Üreten, Hüseyin. (2017). “Antik Lydia Bölgesinde Bir Kent ve Neokorosluğu: Philadelpheia”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 3/3, 97- 109.
- Gwatkin, William Emmett. (1930). *Cappadocia as a Roman Procuratorial Province*, Missouri: The University of Missouri Studies.
- Haywood. M. Richart. (1938). *An Economic Survey of Ancient Rome*, Baltimore: The John Hopkins Press.
- Hoffmann, W. (1952). “Polemon”, *RE*, XXI, ss. 1281-1287.
- İplikçioğlu, Bülent. (2007). *Hellen ve Roma Tarihinin Ana Hatları*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Jones, Arnold Hugh Martin. (1940). *The Greek City from Alexander to Justinian*, London: Oxford University Press.
- Jones, Arnold Hugh Martin. (1971). *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, London: Oxford University Press.
- Jones. L. Donald. (1980). “Christianity and the Roman Imperial Cult”, London: International Journal of Human Sciences, 2, ss. 1023- 1054.

- Karaman, Abdullah. (2012). “Kilistra Antik Kenti, Mevcut Durumu ve Turizm Potansiyeli”, Uluslararası Hatunsaray (Lystra) ve Çevresi, *Tarih, Kültür ve Turizm Sempozyumu*, ss. 507-514.
- Kaya, Mehmet, Ali. (2005). Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24/38, 11-30.
- Levick, Barbara. (1967). *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, London: Oxford University Press.
- Levick, Barbara. (1999). *Tiberius the Politician*, London: Routledge.
- Levick, Barbara. (2000). *The Government of The Roman Empire*, London: Routledge.
- Luttwak, E. N. (1976). *The Grand Strategy of the Roman Empire from the First Century AD to the Fourth*, Baltimore: John Hopkins University Press.
- Magie, David. (1950). *Roman Rule In Asia Minor: To The End Of The Third Century After Christ*, ABD: Princeton University Press.
- Marek, Christian. (2003). *Bithynia et Pontus*, Berlin: Publisher.
- Marek, Christian. (2010). *In the Land of a Thousand Gods, A History of Asia Minor in the Ancient World*, London: Oxford University Press.
- McCarthy, Jane. *Speech and Silence: Freedom of Speech and Processes of Censorship in Early Imperial Rome*, Doctoral Thesis, London: King’s College, 2013.
- Millar, Fergus. (1966). “The Emperor, the Senate and the Provinces”, *Journal of Roman Studies*, 56/ 1,2, ss.156-166.
- Mitchell, Stephen. (1993). *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor*, Oxford: Clarendon Press.
- Mitchell, Stephen, C. Katsari. (2008). “The Roman Colonies of Greece and Asia Minor”, *Athenaeum*, 95/ 1.
- Mitchell, Stephen, C. Katsari. (2011). *Galatia Eyaleti ve Eyalet ait İmparatorluk Kültü.* çev. M. Kadioğlu. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mitford, Timothy B. (1980). “Cappadocia and Armenia Minor: Historical Setting of the Limes”, *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, 7/2, ss. 1170-1191.
- Montesquieu. (2001). *Romalıların Yükselişi ve Düşüşü*, çev. Ahmet Saki, İstanbul: Söylem Yayınları.
- Özdizbay, Aşkım. (2008). *Pamphylia-Perge Tarihi ve Roma İmparatorluk Dönemi Öncesi Perge’nin Gelişimi: Güncel Araştırmalar Işığında Genel Bir Değerlendirme*, İstanbul: Ege Yayınları, ss. 839-871.
- Özsait, Mehmet. (1982). *Anadolu’da Roma Egemenliği*. Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarih Ansiklopedisi, İstanbul: Görsel Yayınlar.
- Patching, Roger. (2014). *Hirst, Martin, Journalism Ethics: Arguments and cases for the twenty-first century*, London: Routledge.
- Price, S.R.F. (2004). *Ritüel ve İktidar*, çev. Taylan Esin, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Rawlinson, M. A. G. (1988). *Altıncı Büyük Doğu Hakanlığı-Parth İlhanlığı*. çev. S. Ülker, İstanbul: Teknografik Matbaacılık.

- Richardson. John. (1994). "The Administration of the Empire", *Cambridge Ancient History IX*, ss. 564-598.
- Romer, F. E., (1979). "Gaius Caesar's Military Diplomacy in the East", *TAPHA*, 109, ss. 199- 214.
- Salmon, E. T. (1995). *A History of the Roman World 30 BC-AD 138*, London: Routledge.
- Sayar. M.H. (1999). "Antik Kilikya'da Şehirleşme". Ankara: *XII. Türk Tarih Kongresi I*. ss. 193-216.
- Scherk, R.K. (1955). "The Inermes Provinciae of Asia Minor", Baltimore: *AJPH* 76, ss. 400-413.
- Scullard. H.H. (1982). *From the Gracchi to Nero*, London: Routledge.
- Sevin, Veli (2019). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, 5. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Smith, R. (1987). "The Imperial Reliefs From the Sebasteion at Aphrodisias", *Journal of Roman Studies*, 77, ss. 88-138.
- Somer, Pervin. (2010). "Roma İmparatorluğunda Seçim Yolsuzlukları ve Ambitus", *MÜHF-HAD*, ss. 33-54.
- Strauss, Barry. (2015). *Jül Sezar'ın Ölümü*, çev. Ekin Duru, İstanbul: Say Yayınları.
- Syme, Ronald. (1939). *The Roman Revolution*, London: Oxford University Press.
- Tahberer, Bekircan. (2005). *Antik Kilikia Sikkeleri*, Adana.
- Taşdöner, Kevser, Özcan. (2014). Augustus Döneminde Armenia: Roma-Parth Hakimiyet Mücadelesi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33/56, ss. 55-72.
- Taşdöner, Kevser. (2016). "Anadolu'da Roma'ya Bağımlı Bir Krallık: Kappadokia", *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı, 27.
- Taşdöner, Kevser. (2017). *Anadolu'da Roma Eyaletleri Augustus Dönemi*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Taylor, Lily. (1929). "Tiberius Refusals of Divine Honors", *Transactions and Proceedings of The American Philological Association*, 60, ss. 87-101.
- Tekin, Oğuz. (2014). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tuncer, Hasan, *Roma İmparatorluğu Döneminde Kapadokya Bölgesi (MS I. ve II. Yüzyıllar)*, Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Yakut, Ayşe. (2017). "Helensever Nero'nun Büyük Hamlesi: Achaia Eyaleti'nin Özgürleştirilmesi", İzmir: *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 32 /1, ss. 191-208.
- Varner, Eric. (2004). "Mutilation and Transformation Damnatio Memoriae and Roman Imperial Portraiture", *Monumenta Graeca et Romana*, 10.
- Watkins, Thomas H. (1983). Coloniae and Ius Italicum in the Early Empire. *The Classical Journal*, 78/4, ss. 319-336.
- Wilkinson, L.P. (1962). *Ovid Surveyed*, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Williams. B. Travis. (2012). *Persecution in 1 Peter: Differentiating and Contextualizing Early Christian Suffering*, Leiden and Boston: Brill.

ÖZ GEÇMİŞ

Nuray Mammadlı, lise eğitimini Şirvan Şehri 1 sayılı Orta Mektep'te tamamlamıştır. 2013 yılında Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde Tarih bölümüne başlamış ve 2017 yılında Ordu Üniversitesinden mezun olmuştur. 2020 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Programına başlamıştır. (23.06.2023)

İlgi Alanları:

Tarih, Arkeoloji, Psikoloji, Coğrafya, Dizayn,

İletişim Bilgileri:

ORCID: 0000-0001-9935-4463

Yayınlar

1. Nuray Mammadlı, “Roma İmparatorluğunun Anadolu’daki Eyaletleri; Kuruluş ve Yönetim Şekilleri”, 10. Uluslararası İstanbul Bilimsel Araştırmalar Kongresi, Türkiye, 23-25 Temmuz 2022, ss. 1-16.

Kazanılan Ödüller, Teşvikler ve Burslar: